

**XVI. YÜZYIL MÜHİMME
DEFTERLERİNDE KÜTAHYA**

(Yüksek Lisans Tezi)

Yunus Emre CİLOŞOĞLU

Kütahya - 2011

T.C.
DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Tarih Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

XVI. YÜZYIL MÜHİMME DEFTERLERİNDE KÜTAHYA

Danışman:
Prof. Dr. Hasan Basri KARADENİZ

Hazırlayan:
Yunus Emre CİLOŞOĞLU

Kütahya – 2011

Kabul ve Onay

Yunus Emre CİLOŞOĞLU'nun hazırladığı "XVI. Yüzyıl Mühimme Defterlerinde Kütahya" başlıklı Yüksek Lisans tez çalışması, jüri tarafından lisansüstü yönetmeliğin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliği / oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

...../ ...../2011

Tez Jürisi	İmza	
	Kabul	Red
Prof. Dr. Hasan Basri KARADENİZ (Danışman)		
Yrd. Doç. Dr. Mustafa BIYIKLI		
Yrd. Doç. Dr. Nurgül BOZKURT		

Doç. Dr. Abdullah YILMAZ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Yemin Metni

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “XVI. Yüzyıl Mühimme Defterlerinde Kütahya” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

...../ ...../2011

Yunus Emre CİLOŞOĞLU

Özgeçmiş

17.06.1985 tarihinde Amasya'da doğdu. İlköğrenimi Atatürk İlkokulunda orta öğrenimini Anadolu İmam-Hatip Lisesi, lise öğrenimini ise Merzifon Lisesi'nde tamamladı. 2007-2008 eğitim öğretim yılında Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nden mezun oldu. 2009 yılında aynı üniversitede Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Bölümü Yeniçağ Anabilim Dalında yüksek lisansa başladı ve aynı üniversitede yüksek lisansına devam etmektedir.

ÖZET

XVI. YÜZYIL MÜHİMME DEFTERLERİNDE KÜTAHYA

CİLOŞOĞLU, Yunus Emre
Yüksek Lisans Tezi, Tarih Anabilim Dalı
Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hasan Basri KARADENİZ
Ağustos, 2011, 159 sayfa

XVI. yüzyıl Osmanlı Tarihinin önemli kaynaklarının başında gelen Mühimme Defterleri siyasi, sosyal, üst düzey pek çok karaları ihtiva ettiğinden araştırmacılar için önemli bir başvuru kaynağıdır. Adından da anlaşılacağı üzere bu defterler, Divanda tutulan en önemli defterlerin başında gelmektedir. Mühimme Defterleri teknik bir tabir olan “hüküm”lerden oluşmaktadır. Bu hükümler gönderilecek kişilere yazılan fermanların suretleridir. Bu defterlerin Osmanlı Devletinin merkez ve taşra teşkilatındaki idari, askeri kurumların yapısı, çalışma tarzları, işleyişleri, hukuki özellikleri, harp tarihi ve lojistik bilgiler, devletin gayrimüslim ve diğer cemaatler ile ilişkileri, bu cemaatlerin sosyal yapısı, kültür ve ilim hayatı hakkında bilgileri içerdiği görülmektedir.

Anadolu Beylerbeyliğinin ihdasından hemen sonra bu beyliğin merkezi olan Kütahya, Osmanlı idari yapısında önemli bir merkez durumuna gelmiştir. Beylerbeylik ve bir dönem şehzade sancağı da olmuş, ayrıca diğer önemli devlet adamlarının da beylerbeyi olarak görev yaptığı bir merkez konumunda bulunmuştur.

XVI. yüzyıl Mühimme Defterlerine Göre Kütahya isimli çalışmamızda XVI. yüzyıla ait 1 Numaralı Mühimme Defteri ile 13 Numaralı Mühimme Defteri dâhil olmak üzere toplam 13 defter taranmış 12 defterde Kütahya ile ilgili hükümlere rastlanmıştır. 1554-1571 yıllarını kapsayan bu mühimmelerde Kütahya'nın o günkü siyasi ve sosyal yaşamı ile ilgili 145 hüküm tesbit edilmiş ancak tezin kapsamına bu 145 hükmün 100 tanesi dâhil edilmiştir. Çalışma sırasında dönemin siyasi olaylarını Kütahya'da görevli devlet adamlarına yazılan hükümlerden anlamak mümkündür. Hükümlerdeki genel ifadeler siyasi, sosyal ve askeri niteliklidir.

Çalışmamız toplam dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Kütahya'nın fiziki-beşeri coğrafyası ve İlkçağlardan XVII. yüzyıla kadar geçen tarihçesi aktarılmıştır. İkinci bölümde Divân-ı Hümayun'un tarihsel gelişimi anlatılmıştır. Üçüncü bölüme tespit edilen 100 hükmün transkripsiyonu ve özetleri yer almaktadır. Dördüncü bölümü oluşturan değerlendirme kısmında ise hükümlerden elde edilen bilgiler yorumlanmış ve çıkarımlarda bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kütahya, Mühimme Defteri, 16. Yüzyıl.

ABSTRACT

XVI. CENTURY MUHIMME KUTAHYA BOOKS

CİLOŞOĞLU, Yunus Emre

Master Thesis, Department of History Administration

Supervisor: Prof. Dr. Hasan Basri KARADENİZ

Agust, 2011, 159 pages

XVI. Century Ottoman History Books Mühimme important resources from the beginning of the political, social, senior, many lands that it contains an important reference source for researchers. As the name suggests these books, the most important books is one of the Courtiers held. Books”is a technical phrase which consists of Mühimme hüküm”lerden. These provisions will be sent copies of those edicts post. These books center of the Ottoman Empire and the provincial offices of administrative and military institutions, structure, working style, operations, legal characteristics, historical and logistical information warfare, the state's relations with Muslim and other communities, these communities, social structure, culture and science are contained in the information about his life.

Anatolia is the center of his principality immediately after ihdasından Beylerbeyliğinin Kütahya, has become an important center of Ottoman administrative structure. And also became the banner of a period of Beylerbeylik prince, as well as other important statesmen in his tenure as a governor has a central position.

XVI. According to study books by Kutahya Mühimme XVI Century. Book No. 1 to 13 numbered Mühimme Mühimme century Book of Kütahya in the book, including the provisions relating to a total of 13 books were scanned 12. Covering the years 1554-1571 that the day's political and social life of Kütahya mühimmelerde 145 terms related to the scope of the thesis has been determined, but 100 of them are included in this provision is 145. During the study period, it is possible to understand the political events of the provisions in Kütahya responsible statesmen post. Provisions general expressions of political, social, and military qualified.

The study consists of four parts in total. In the first part of Kütahya-human geography and physical Antiquity XVII. Transferred to the history of the last century. The second chapter describes the historical development of "Divan-i Humayun. The third section 100 provision is identified and summaries of transcription is located. The fourth death in the provisions constitute part of the assessment information is interpreted and inferences are made from.

Keywords: Kütahya, Mühimme Book, XVI. Century.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar VE ŞEKİLLER LİSTESİ	x
KISALTMALAR LİSTESİ	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM KÜTAHYA'NIN TARİHÇESİ

1.1. KÜTAHYA VE ÇEVRESİNİN FİZİKİ-BEŞERİ COĞRAFYASI	4
1.1.1. Kütahya'nın Fiziki Coğrafyası ve İklim Yapısı	4
1.1.2. Kütahya'nın Beşeri Coğrafyası	5
1.2. OSMANLI DÖNEMİ'NE KADAR KÜTAHYA	6
1.2.1. Kütahya'nın Türk Hâkimiyeti Öncesi Tarihi	6
1.2.2. Kütahya'nın Türk Hâkimiyeti Dönemi Tarihi	7
1.2.3. Kütahya Merkezli Bir Beylik: Germiyanogulları Tarihi.....	8
1.2.3.1. Germiyanogulları'nın Menşei ve Germiyan Beyliği'nin Kütahya'da Teşekkülü	8
1.2.3.2. Beyliğin Kuruluşu	9
1.2.3.3. Yakup Bey Dönemi (1300-1340).....	10
1.2.3.4. Mehmed Bey Dönemi (1340-1361)	12
1.2.3.5. Süleyman Şah Dönemi (1361-1387).....	13
1.2.3.6. Yakup Çelebi Dönemi (1387-1429).....	15
1.2.3.7. Osmanlı Devleti'nin Germiyan Beyliği'ni İlhakı	17
1.3. OSMANLI DÖNEMİNDE KÜTAHYA	19
1.3.1. Osmanlı Devleti'nin Taşra Teşkilatı	19
1.3.1.1. Eyalet İdaresi.....	19

1.3.1.2. Beylerbeyi ve Beylerbeylik Teşkilatı.....	21
1.3.1.3. Sancak Beyi ve Sancak Beyliği Teşkilatı.....	23
1.3.1.4. Kaza İdaresi ve Kadı	24
1.3.2. Beylerbeylik Merkezi Olarak Kütahya	25
1.3.3. Kütahya Merkez (Paşa) Sancağı	27
1.3.4. Kütahya'nın Şehzade Sancağı Olarak Yönetimi.....	28
1.3.5. Celâli İsyânları ve Kütahya.....	30
1.3.5.1. Deli Hasan'ın İsyanı ve Kütahya'nın Tahribi	31

İKİNCİ BÖLÜM

DİVÂN-I HÜMÂYUN

2.1. DİVÂN-I HÜMÂYUN'UN TARİHİ GELİŞİMİ	34
2.1.1. Divân-ı Hümâyun'un Kökeni ve Osmanlı Devleti'ne Kadar Tarihi Seyri ..	34
2.1.2. Osmanlı Devleti'nde Divân-ı Hümâyun'un Tarihi Gelişimi	35
2.1.3. Divân-ı Hümâyun'da Tutulan Defterler.....	36
2.1.3.1. Mühimme Defterleri.....	38

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HÜKÜMLERİN ÖZET VE TRANSKRİPSİYONLARI

3.1. 1 NOLU MÜHİMME DEFTERİ.....	42
3.2. 3 NOLU MÜHİMME DEFTERİ.....	48
3.3. 5 NOLU MÜHİMME DEFTERİ.....	59
3.4. 6 NOLU MÜHİMME DEFTERİ.....	64
3.5. 7 NOLU MÜHİMME DEFTERİ.....	69
3.6. 8 NOLU MÜHİMME DEFTERİ.....	78
3.7. 10 NOLU MÜHİMME DEFTERİ.....	95
3.8. 11 NOLU MÜHİMME DEFTERİ.....	98
3.9. 12 NOLU MÜHİMME DEFTERİ.....	99
3.10. 13 NOLU MÜHİMME DEFTERİ.....	102

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
TRANSKRİPT EDİLEN HÜKÜMLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1. DİPLOMATİK VE TEKNİK ÖZELLİKLER.....	106
4.2. MUHTEVA ÖZELLİKLERİ.....	109
4.2.1. Eşkivalık.....	110
4.2.2. Devlet Adamlarının Yaptığı Suiistimler	111
4.2.3. Dönemin Savaşları ve Ordu	112
4.2.4. Şahıslar Arası Anlaşmazlıklar.....	113
4.2.5. Görevden Alınma ve Tayin.....	114
4.2.6. Diğer Konular.....	115
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	116
EKLER.....	118
KAYNAKÇA	139
DİZİN	144

TABLolar VE ŞEKİLLER LİSTESİ**Sayfa**

Tablo 4.1: Tespit Edilen Hükümlerin Defterlere Göre Sayı Dağılışı.....	106
Şekil 4.1: Tespit Edilen Hükümlerdeki Konuların Yüzelik Dağılımı Grafiği.....	109

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.	adı geçen eser
a.g.m.	adı geçen makale
B.A.O	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
Bkz	bakınız
C.	Cilt
Çev.	Çeviren
DIY.A	Diyanet İslam Ansiklopedisi
D.T.C.F	Dil Tarih Coğrafya Fakültesi
Gös.yer	gösterilen yer
Haz.	Hazırlayan
hk.	Hüküm
İ.A	İslam Ansiklopedisi
MD	Mühimme Defteri
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
Nr.	Numara
Nsr.	Neşreden
s.	sayfa
ss.	sayfa sayısı
S.	Sayı
TTK	Türk Tarih Kurumu
vd.	ve diğerleri

TEZ METNİ

GİRİŞ

Osmanlı Devleti'ne ilhakından Fatih Sultan Mehmed dönemine kadar bir sancak olarak idare edilen Kütahya, bu padişahın yönetimi döneminde Anadolu Beylerbeyliği'nin merkezi durumuna gelmiştir. Kütahya, İshak Paşa'nın beylerbeylik merkezini Ankara'dan Kütahya'ya naklinden itibaren beylerbeylik teşkilatının devamı müddetince bu özelliğini korumuştur. Bunun tek istisnası Kütahya'nın şehzade sancağı olarak Kanuni'nin oğulları Bayezid ve Selim'in burada beylerbeyi olarak görev yaptığı 1550-1558 ile 1562-1566 yılları arasında yaşanmıştır ki, bu yıllarda Kütahya şehzade sancağıdır. Şehir Osmanlı idaresinde hem beylerbeylik merkezi olması hem de coğrafi konumu nedeniyle, doğuda yapılacak askeri harekâtlarda toplanma yeri olma özelliği göstermiştir.

Osmanlı Devleti klasik döneminin en önemli karar mercii padişahın ardından gelen Divân-ı Hümâyün idi. Zaman içerisinde üyeleri ve işleyişinde değişiklikler görülen Divân-ı Hümâyün özellikle Fatih Sultan Mehmed döneminde kurumsallaşmış, XVI. yüzyıl başlarından itibaren padişahattan sonra en güçlü makam olma özelliğini almış ve bu durum XVII. yüzyıl sonlarına kadar sürmüştür. Divân-ı Hümâyün'da alınan kararların kaydedildiği defterlerin en başında gelen Mühimme Defterleri devleti ilgilendiren siyasi, sosyal, üst düzey pek çok kararları ihtiva eder. Rikab, Ordu, Kaymakamlık gibi normal mühimmeler dışında da çeşitleri bulunan bu defterler, dönemin en önemli karar merciinden, olayın çözümlenmesi ya da uyarılması gereken devlet adamlarına direkt mesajdır.

“XVI. yüzyıl Mühimme Defterleri'nde Kütahya” başlıklı çalışmamızın en önemli parçasını bu yüzyıla ait mühimme defterleri oluşturdu. Yapılan çalışmada Başbakanlık Osmanlı Arşivinde bulunan XVI. yüzyıla ait Mühimme Defterleri Katalogları incelenmiştir. İncelenen bu katalogların içerdiği hükümlerin Türkçe özetlerinin bulunması çalışmayı hızlandırmıştır. İnceleme esnasında hüküm özetlerinin başlarında bulunan hitap kısımlarına dikkat edilmiş ve “Kütahiyye” ibaresi dikkate alınmıştır. Transkripsiyon sırasında bu gibi çalışmalarda yapıldığı gibi basit transkripsiyon kuralları uygulanmıştır. Mesela; (ع) harfi (‘) işareti ile, (ل) harfi (‘) işareti ile gösterilmiştir. Metinlerde okunduğu halde doğruluğundan emin olunmayan kelimelerin bitişiğine ? işareti, okunamayan yerlere (?) işareti, defterin yıpranmasından

dolayı yazının silindiği yerlere (silik) işareti konulmuştur. Ayrıca belgelerin özetleri hükümlerin hemen üzerinde italik yazı siliyle yazılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM
KÜTAHYA'NIN TARİHÇESİ

1.1. KÜTAHYA VE ÇEVRESİNİN FİZİKİ-BEŞERİ COĞRAFYASI

1.1.1. Kütahya'nın Fiziki Coğrafyası ve İklim Yapısı

Kütahya şehri, Kütahya ovası kenarında yer alan Yellice Dağı (Acem Dağı) eteklerinde kurulmuştur. Şehrin eski çekirdeği Hisar Tepesi ile Hıdır Tepesi önünde olup bu iki tepe arasından akarak şehri güneyden kuzeye bölen bir dere ova ortasından geçip Porsuk'a dökülen Felend Çayı'na dökülür.¹

Kütahya ovası, Ege bölgesinin İç Anadolu çanağı ile Ege Bölümü'nün ova ve dağ kütleleri arasında bir eşik teşkil eden İç Batı Anadolu bölümü içinde yer alır. Coğrafi özellikleri bakımından Ege, Marmara ve İç Anadolu Bölgeleri arasında bir geçiş sahası olan İç Batı Anadolu Bölümü'nün bütününden farklı olarak, bu bölümün kuzey doğu kesimine denk gelen tetkik sahası, aynı zamanda Karadeniz Bölgesi'nin bazı özelliklerini de taşır. Ancak bu tesir doğrudan doğruya olmayıp Marmara yoluyla. Marmara Bölgesi geniş manada Akdeniz ikliminin tesiri altındadır. Marmara Bölgesi'ni dar manada Akdeniz iklimi tesirinden uzaklaştıran, Karadeniz'e yakınlığı dolayısıyla, bölgede yaz kuraklığının azalmış olmasıdır. Karadeniz'in Marmara Bölgesi'ne olan bu tesiri, İç Batı Anadolu sahasına kadar yayılır. Bu hususu Kütahya çevresinde bugün görülen bitki örtüsü teyit eder mahiyettedir. Ancak nemli bir iklim altında yetişmeleri mümkün olan ve Karadeniz bitki örtüsüne dâhil (Kayın, Kestane, Fındık ve kısmen Sarıçam) gibi bitkilerin Kütahya'da yetişmeleri bu tesir dolayısıyladır.²

Kütahya ovası iklim elemanları bakımından Ege ve İç Anadolu Bölgeleri arasında ve bazı iklim elemanları açısından da Marmara ve İç Anadolu Bölgeleri arasında bir geçiş iklimine sahiptir. Kütahya ve diğer coğrafi bölgeler sıcaklık ve yağış miktarı bakımından mukayese edildiğinde görülür ki; Bu etmenlerin sene içindeki değişimi bakımından Kütahya ovası ve çevresi diğer coğrafi bölgelerin özelliklerini taşımakla beraber daha çok İç Anadolu Bölgesi'ne yaklaşır.³

¹ Mustafa Çetin Varlık, "Kütahya", *DİY.İ.A.*, C.26, S.580; "Kütahya şehri batı kenarında aniden yükselen Acem (Yellice) Dağında yükseklik 1773 m iken Demiryolu İstasyonu'nda 935 m. Olup Çarşı Sementi'nde 960-970 m. Yükselmektedir. Yükseklik Kütahya Kalesi'nin yerleşmiş bulunduğu tepe ile bunun batısındaki Hıdırlık Tepesi üzerinde 1000 m.'yi aşmaktadır"; Besim Darkot, "Kütahya", *İ.A.*, C.6, s.1118.

² Yusuf Dönmez, (1972), *Kütahya Ovası ve Çevresinin Fiziki Coğrafyası*, İstanbul, ss.11-12.

³ Dönmez, *a.g.e.*, ss.13-14.

İç Batı Anadolu bölümünün bir parçası olan Kütahya ovası ve çevresi kendisine bu farklı özellikleri kazandıran coğrafi mevkii dolayısıyla stratejik bir öneme sahiptir. Çünkü Kütahya, Ege, Marmara ve İç Anadolu Bölgeleri'ne hâkim durumda olan İç Batı Anadolu eşiği üzerinde yer alır. Bu eşik bu üç bölgeden gelen yollarla birleştiği, yani bu bölgelere giden yolların toplandığı bir yerdir. Bu eşik, Anadolu'da kurulacak olan bir hâkimiyette ya da Anadolu'nun savunmasında tarih boyunca stratejik önemini korumuştur.⁴

1.1.2. Kütahya'nın Beşeri Coğrafyası

Beşeri coğrafya açısından Kütahya ve çevresi hayat tarzı itibariyle daha çok İç Anadolu Bölgesi'ne bağlıdır. İç Anadolu bölgesi gibi Kütahya'da da geçimlik ziraatta dayanır ve hayvancılık faaliyetleri ile bu tamamlanır. Kütahya ve çevresinde ziraatın esasını tahıl ziraatı teşkil eder. Baklagiller, endüstri bitkileri ve meyve ziraatı, tahıl ziraatının yanında çok az miktarda kalır.⁵

Zirai karakteri itibariyle İç Anadolu Bölgesi'ne benzerlik gösteren Kütahya ovası ve çevresi, toprakların bölünüşü bakımından İç Anadolu Bölgesi'nden daha farklı bir yapıya sahiptir. Kütahya ve çevresi ekili-dikili sahalar bakımından Marmara ve İç Anadolu Bölgeleri'nden ziyade Ege Bölgesi'ne yakınlık gösterir. Ormanlarla çayır ve otlakların kapladıkları saha itibariyle Kütahya ve çevresi İç Anadolu Bölgesi'nden kesin olarak ayrılır ve bu bakımdan Marmara ve Ege Bölgeleri'yle benzerlik gösterir.⁶

Kütahya ovası ve çevresi nüfus ve iskân bakımından tetkik edildiğinde ise; İç Anadolu'dan çok Ege ve Marmara Bölgeleri arasında yer aldığı görülür.⁷

---

⁴ Dönmez, *a.g.e.*, ss.31-36.; Şehrin Osmanlı hakimiyetinde asırlarca büyük bir eyalet başında bulunması, bu merkezi durum ile alakalıdır. Bununla beraber XIX. yüzyılda inşa edilmeye başlanılan demir yolları, Kütahya'nın bu durumunu gerilettiler. Anadolu'nun başlıca demir yolu Kütahya'ya uğramıyor, şehir ancak bir şube hattı ile bu demir yoluna bağlanıyordu. ; Darkot, *a.g.m.*, s.1118.

⁵ Dönmez, *a.g.e.*, ss.30-31.

⁶ Dönmez, *a.g.e.*, ss.31-32.

⁷ Dönmez, *a.g.e.*, s.33.

Kütahya ovası ve çevresinin Ege, Marmara ve İç Anadolu Bölgeleri ile fiziki ve beşeri coğrafya şartları bakımından bu bölgelerin her biriyle benzer tarafları olmasına rağmen, kendisine has bir karaktere sahiptir.⁸

1.2. OSMANLI DÖNEMİ'NE KADAR KÜTAHYA

1.2.1. Kütahya'nın Türk Hâkimiyeti Öncesi Tarihi

Kütahya ismi şehrin eski ismi olan Kotiaieion'dan (Kotiaion, Cotyeium, Cotyeum, Cotyaium) gelir.⁹ Kütahya şehrinin kuruluşunun antik dönemlere kadar indiği kaynaklarda bildirilmektedir. Şehir Amasyalı Strabon tarafından Küçük Frigya'nın önemli şehirleri arasında sayılmaktadır.¹⁰ Kütahya eski kaynaklardan Suidas tarafından meşhur hikâyeci Esop'un doğduğu şehir olarak bildirilir ki bu doğru kabul edilirse şehrin M.Ö. VI. yüzyılda da mevcut olması gerekmektedir.¹¹ İran üzerine sefer yapan Yunan ordusu Ksenufon kumandasında buradan geçmişlerdir ki bu da şehrin tarihinin oldukça eskiye dayandığını gösterir.¹² Antik birçok yolların kavşak noktasında bulunan, bugünkü şehre hâkim tepede kurulduğu kabul edilen Kütahya şehrinin ilk devirlere ait eser kalıntısı kalmamıştır.¹³

Kütahya M.Ö. VI. yüzyıl sonlarına doğru Lidyalıların, Persler'in ve ardından da M.Ö. IV. yüzyılda da İskender'in eline geçmiştir. Büyük İskender'in eline geçene şehir, O'nun ölümünden sonra Britanya ve Bergama Krallıkları'nın idaresi altına girmiştir.¹⁴

Bir dönem takibata uğrayan Hristiyanlar'ın Kütahya'yı sığınacak bir yer olarak görmeleri yüzünden, Hierokles, Kütahya'nın tahsisatını kesmiştir ve bölgenin en büyük ve en zengin beldesi olan şehir, geçici olarak ihmale uğramıştır. Ancak sonra

⁸ Dönmez, *a.g.e.*, s.118.

⁹ Varlık, *a.g.m.*, s.580; Uzunçarşılı Kütahya şehrinin isminin Cotyeum=Kotyoeüm ve Kotyom ya da Kutynom Kütahya şeklinin eski isimden bozma olduğunu belirtmektedir; İ.Hakkı Uzunçarşılı, (1932), *Kütahya Şehri*, İstanbul, s.1.

¹⁰ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s.8; Varlık, *a.g.m.*, s.580.

¹¹ Tayüzyülp Gökbilgin, "Kütahya", *İ.A.*, C.6, s.1119.

¹² Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s.11.

¹³ Gökbilgin, *a.g.m.*, s.1119.

¹⁴ Varlık, *a.g.m.*, s.580.

piskoposluk merkezi olmuştur.¹⁵ Şehir Romalılar döneminde ve II. yüzyıldan itibaren Hristiyanlığın önemli merkezlerinden biri durumundadır.¹⁶ Bizans imparatorları şehre hâkim ve yüksek tepede “şato” yaptırarak bunu burçlarla tahkim etmişler ve şatoyu iki kat sur içerisine almışlardır. Bugünkü Kütahya kalesi bu dönemde yapılmıştır.¹⁷

Kütahya’da gerek Roma gerek Bizans zamanına ait eserler azdır. Şarl Teksiye kale suru içinde harap vaziyette bir Bizans kilisesi olduğunu, bunun altında büyüklerin defnine mahsus mağara bulunduğunu yazmaktadır.¹⁸

1.2.2. Kütahya’nın Türk Hâkimiyeti Dönemi Tarihi

1071 Malazgirt meydan savaşı sonrasında Anadolu Türklerin yerleşimine açılmıştır. I. Alaeddin Keykubat zamanında Kolonoros (Alaiyüzyile) ve Sinop’un ve buradan önce de Antalya’nın Rumlar elinden alınmış olmasına rağmen Antalya’dan Sinop’a kadar uzanan hattın batısındaki bölgeler Rumlar’ın elinde kalmıştı.¹⁹ Anadolu’nun büyük bir kısmı gibi Kütahya da Kutalmışoğlu Süleyman Şah tarafından 1080 yılına doğru alınmıştır.²⁰

Kütahya şehri Süleyman Şah zamanında Anadolu Selçuklu Devleti’nin batı ucunu teşkil etmiştir.²¹ Ancak I. Haçlı ordularının Anadolu’ya girmesi ile Anadolu Selçuklu Devleti’nin merkezi İznik Bizans’ın ve buna mukabil Sultan I. Kılıç Arslan Orta Anadolu’ya çekilmek zorunda kalmıştır. Anadolu Selçukluları Dorylion (Eskişehir) muharebesinde Haçlı ordusuna yenilince şehir merkezi Konya’ya alınmıştır. Böylece Marmara, Batı Anadolu Bölgeleri ve Kütahya elden çıkmış, Bizans hâkimiyetine girmiştir. Sultan I. Kılıç Arslan’ın ölümü ve haçlı tahribatı nedeniyle sultanın oğulları arasında taht kavgaları vuku bulmuştur. Bu dönemde Bizans İmparatoru Aleksios Komnenos tarafından uçlarda yerleşmiş Türkmen gruplarının akınlarını durdurmak ve Türkler’i Anadolu’dan uzaklaştırmak amacıyla Eskişehir-

¹⁵ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s.11.

¹⁶ Gökbilgin, *a.g.m.*, s.1119.

¹⁷ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s.8.

¹⁸ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s.8 ; Gökbilgin, *a.g.m.*, s.1119.

¹⁹ Mustafa Çetin Varlık, (1974), *Germiyanogulları Tarihi*, Ankara, s. XII.

²⁰ Varlık, *a.g.m.*, s.580.

²¹ Hakkı Dursun Yıldız, (1983), “Kütahya’nın Tarihçesi”, *Atatürk’ün Doğumunun 100. Yılına Armağan*, İstanbul, s.36.

Kütahya yolunu takiben bir sefer düzenlemiş, Bolvadin ve Akşehir zapt edilmiştir. II. Kılıç Arslan'ın Selçuklu Sultanı olmasına müteakiben doğudaki rakiplerini bertaraf eden Selçuklular Bizans aleyhine yeniden genişleme siyaseti takip etmeye başlamıştır. Bizans imparatoru Manuel Komnenos Türk ilerleyişine kati bir çözüm bulmak amacıyla büyük bir ordu ile Anadolu Selçuklu Devleti üzerine yönelmiştir. Bizans imparatoru 1176 yılında Miryokefelon Vadisi'nde ağır bir yenilgiye uğramıştır ki bu zafer Türk tarihi açısından Türk hâkimiyetinin Bizans aleyhine kesinleştiği bir hadisedir. Bu zaferden sonra Türkmen gruplarının akınlarını Bizans durduramayacak ve Kütahya 1182 yılında Uluborlu ile birlikte Sultan II. Kılıç Arslan tarafından zapt edilecektir.²² II. Kılıç Arslan'ın aynı yıl ülkeyi oğulları arasında taksim etmesi ile Uluborlu ve Kütahya yöresi Gıyaseddin Keyhüsrev'in yönetiminde kalmıştır. 1196 yılına kadar Gıyaseddin Keyhüsrev'in yönetiminde kalan Kütahya, O'nun İstanbul'a sığınması üzerine kardeşi Rukneddin Süleyman Şah'ın hâkimiyetine geçmiştir. Selçuklu şehzadeleri arasında devam eden taht kavgaları esnasında Kütahya tekrar Bizans eline geçmişse de daha sonra yeniden Türk hâkimiyetine geçmiştir.²³

Uzunçarşılı Kütahya'nın Türk hâkimiyetine girişinin Alaeddin Keykubad zamanında yani M. 1233 yılından evvel olduğunu (bu tarihli Yoncalı Hamamı kitabesini göz önüne alarak) ifade eder. Ayrıca Kütahya ananelerine göre Kütahya'yı Bizanslılardan zapt eden kumandanın Selçuklu ümerasından İmadüttin Hezar Dinari olduğu ileri sürülür.²⁴

1.2.3. Kütahya Merkezli Bir Beylik: Germiyanogulları Tarihi

1.2.3.1. Germiyanogulları'nın Menşei ve Germiyan Beyliği'nin Kütahya'da Teşekkülü

Kütahya'nın Sultan Alaeddin Keykubat zamanında kesin olarak Türk hâkimiyetine girmesinden sonra bu havalie bir Türkmen yerleşmesi olmuştur. Anadolu'nun Moğol istilasına uğramasından sonra Kütahya havalisine yerleşen Germiyanogulları'nın Baba İshak isyanı sırasında (1239-1240) önce Malatya'da

²² Yıldız, *a.g.m.*, s.37.

²³ Varlık, *a.g.e.*, s.XII.

²⁴ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s.10.

görülüp daha sonra Batı Anadolu'da ortaya çıkmaları hakkında İbn-i Bibi'deki kayıt bunların Malatya'dan gelip yerleştiklerini göstermektedir. Kesin olarak hangi tarihte Kütahya (Batı Anadolu) havalisine geldikleri bilinmemekle beraber Cimri hadisesi sırasında Afyon, Denizli ve Kütahya taraflarında rol oynamaları 1277 yılından önce Batı Anadolu'ya gelmiş olduklarını kanıtlamaktadır. Germiyanoglu Beyliği'nin kesin olarak hangi boya mensup olduğu bilinmemektedir. Beyliğin kurucusu olarak Germiyan Bey ismi gösterilmekte ise de bu şahıs adı değil aşiret adıdır. Bütün kaynakların Türk veya Türkmen olarak gösterdiği Germiyanlılar'ın hangi boya mensup olduklarına dair kesin bir bilgi yoktur. Ancak çeşitli bakış açıları ve kaynaklar ile fikirler türetilmektedir. Örneğin Toponomi (yer adları bilimi) fikir vermektedir. Buna göre Kütahya'nın 30 km. güneybatısında Afşar isimli köyler bulunmaktadır. Bu bağlamda Hayrullah Efendi'nin Germiyanogulları'nın Oğuzlar'ın Afşar şubesine mensubiyetini kabul ettiğini²⁵ Z. Velidi Togan'ın Kütahya'da "aşiret-i harezmi" bulunmasından dolayı bu aşiretin Kanglı-Kıpçak zümresinden olmaları ihtimalleri üzerinde durulur.²⁶

1.2.3.2. Beyliğin Kuruluşu

Menşei hakkında farklı görüşler ileri sürülen Germiyanogulları Beyliği'nin kurucusu Yakup bin Alişir'dir.²⁷ Yakup Bey III. Alaeddin Keykubad'ın M. 1303'de saltanattan çekilmesinden sonra ikinci defa hükümdar olan Gıyaseddin Mesud'a tabi olmayarak bunun yanında İlhanlılar ile açık bir mücadeleye girişmeden diğer Anadolu Beyleri gibi senelik bir vergi ödeyerek hâkimiyetlerini tanımış ve 1314'de Anadolu'ya gelen İlhanlılar'ın valisi Emir Çoban'a itaatini bildirmiştir.²⁸ Paris Milli Kütüphanesi'nde bulunan ve Feridun Nafiz tarafından neşredilen Anonim Selçukname'de II. Gıyasedin Mesud'un kuvvet toplayarak Germiyanogulları üzerine yürüdüğü ve Germiyan ilinin yağma edilerek Kayseri'ye çekinildiği ve buna mukabil Germiyan kumandanı Bozkuş Bahadır'ın da, Sahip Fahreddin'in torununu katlettiği

²⁵ Hayrullah Efendi, (1971), *Devlet-i Aliyüzyule-i Osmâniyüzyule Tarihi*, Sad. Zuhuri Danışman, C.I, İstanbul, s.96.

²⁶ Varlık, *a.g.e.*, ss.1.15.

²⁷ Varlık, *a.g.e.*, ss.23-24; İ. Hakkı Uzunçarşılı, (1988), *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, Ankara, s.41; Uzunçarşılı, "Germiyanogulları", *İ.A.*, C.4, s.767; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s.33.

²⁸ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s.41; Uzunçarşılı, *a.g.m.*, s.767.

bildirilmektedir. Bu olay üzerine II. Gıyaseddin Mesud Moğol ve Selçuklu askerleriyle Germiyan ilini tahrip etmiştir. Aralardaki kısa sükûnet evrelerine rağmen mücadele iki taraf arasında devam etmiştir. Germiyanlılar mağlubiyetlerine rağmen savaşa devam etmiştir. Bu savaşlardan bazen Germiyanlılar bazen de Sultan II. Gıyaseddin Mesud'un askerleri üstün gelmişlerdir. Durum bu şekilde bir müddet devam etmiş ve nihayet Selçuklu sultanı galip gelerek Germiyanlıların bir kısmını öldürtmüştür. Bu olaylar yani karşılıklı saldırılar 1286-1291 yılları arasında meydana gelmiştir ancak Anonim Selçukname dışında bu bilgileri nakleden başka bir kaynak yoktur.²⁹

Ayrıca XVI. yüzyıl sonlarında Moğol baskısı ve zorbalığı Anadolu'da artmış ve Anadolu'daki iktisadi ve sosyal buhranlar beylikler Selçuklu-Moğol idaresine karşı gelerek teşekküle başlamışlardır. 1291 sonrası Selçuklu Germiyanogulları münasebetleri ile ilgili olarak 1299 tarihli kitabe bu tarihte ikisi arasındaki münasebetlerin iyi olduğunu ve Germiyanlıların Selçukluları tanıdığını göstermektedir.³⁰ Beyliğin kurucusu kabul edilen I.Yakup Bey, Anadolu Selçuklu Sultanı III. Alaeddin Keykubad bin Faramerz'e tabi iken 1299 tarihinden sonra bağımsızlığına kavuşmuştur.³¹

1.2.3.3. Yakup Bey Dönemi (1300-1340)

Öncelikle "Germiyan Sultanı" unvanını taşıyan Yakup Bey, Kızıl Camii kitabesinde "El- Emirü'l- Ecellü'l- Kebir" lakabı ile tasvir edilmiştir. Bu hükümdar zamanında Bizans ile mücadeleler olmuştur. Öyle ki 1305 tarihinde Menderes Nehri üzerindeki Tripolis şehrini bir baskınla elde ettikten sonra Fladelfiya (Philadelphia-Alaşehir)'yı kuşatmıştır. Bu durum karşısında Bizans İmparatoru Mihael, Küçük Asya'daki son topraklarını korumak için Katalan kuvvetlerini yardıma çağırmıştır. Katalan kuvvetlerinin Alaşehir üzerine geldiğini öğrenen I.Yakup Bey geri çekilmiş ve kısa bir süre sonra Katalan kuvvetleriyle karşı karşıya gelmiştir. Vukuu bulan mücadelede Germiyan ordusu mağlup olmuştur. Bu teşebbüste Alaşehir alınamamış ise

²⁹ Varlık, *a.g.e.*, ss.28-31.

³⁰ Varlık, *a.g.e.*, s.31.

³¹ Varlık, *a.g.e.*, ss.31-32; Uzunçarşılı, *a.g.m.*, s.767.

de 1314'de ele geçirilerek şehir haraca bağlanmıştır.³² Bundan sonra Yakup Bey'in subaşı olarak bilinen Aydınoğlu Mehmed Bey, Rumlar ile harp etmek üzere İzmir havalisine gönderilmiştir.³³

Diğer taraftan 1314 yılında İlhanlı Hükümdarı Olcaytu Han'ın Emir Çoban mühim bir kuvvetle Anadolu'daki beylikleri itaati altına almak istemiştir. Erzincan Sivas arasında ordugâh kuran Emir Çoban'a Karamanoğulları dışındaki Türk beyleri hediyeler sunarak itaatlerini bildirmişlerdir. Bu beyler arasında “ Ümera-i Germiyan ve Ebna-i Alişir”in de bulunduğu bildirilmektedir. İlhanlılar'ın Anadolu valisi Çoban oğlu Timurtaş Hamidoğlu Dünder Beyi, Eşref oğlu da Süleyman Bey'i katletmiş, Karamanoğlu'nu da zorla itaat altına almıştır.³⁴ Bundan sonra Germiyan ilini, Denizli, Alaşehir ve Menteşe illerini zat etmek üzere yola çıkmış Karahisar-ı Sahib beyi Kütahya'ya Yakup Bey'in yanına kaçmıştır. Yakup Bey ile İlhanlı emiri Eretna arasında bir muharebe başlamak üzere iken Demirtaş'tan gelen bir emirle çekilmiştir.³⁵

Bu hükümdar döneminde Osmanlılar ile ilişkiler ise genellikle düşmanca cereyan etmiştir. Bu dönemde Germiyanlılar Batı Anadolu'daki beylikleri himayesinde bulundurmaktaydı. Germiyanlılar Anadolu'daki siyasi istikrarı sağlarken, Anadolu'daki bu istikrar ortamından yararlanan Osmanlılar Bizans'dan yeni yerler fethediyordu. İlişkilerin gerginleşmesine neden olan bir diğer etken ise Osmanlı Beyliği'ne Selçuklular tarafından 1299'dan evvel Eskişehir ve İnönü'nün verilmesiydi. Ayrıca Germiyanlılar'ın teşviki ile Çavdar Tatarları Karacahisar şehrini ve pazarını yağmalamış, bu nedenler de iki beylik arasında savaşa neden olmuş ve savaşta Germiyanlılar mağlup olmuştur.³⁶

I.Yakup Bey'in zamanında Ankara, Kütahya, Karahisar, Kula, Simav, Ladik, Birgi, Keles beylik sınırları içerisinde bulunmaktadır. Bunun yanında bu hükümdar zamanında Bizans'ın her sene muayyüzüyen bir vergi ile hediyeler gönderdiği, Anadolu

---

³² Uzunçarşılı, *a.g.m.*, s.767.

³³ Varlık, *a.g.e.*, ss.38-39; Uzunçarşılı, *Kütahya Şehri*, ss.34-35.

³⁴ Varlık, *a.g.e.*, ss.41-42; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, ss.37-38.

³⁵ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri...*, s.43.

³⁶ Varlık, *a.g.e.*, ss.42-43; Uzunçarşılı, *Kütahya Şehri*, ss.42-43.

beylerinin bu beylikten çekindiği, donanımlı 40000 askerinin sürekli faaliyette olduğu, sınırları içerisinde 700 şehir, kale ve hisarı bulunduğu bildirilmektedir.³⁷

Bu hükümdar zamanında Kütahya’da ilmi ve edebi gelişmeler olmuş ve buraya Umur bin Savcı tarafından sonradan Vacidiyüzyile diye anılan medrese yaptırılmış ve burayı Sultan Veled ziyaret etmiştir. Sultan Veled farsça divanında Kütahya hakkında şu bilgileri vermektedir; “1. Kütahya gibi şehir olmaz ne mutlu orda bir ay oturan kimseye. 2. Saâdeti yar olupta orda iki ay oturacak olan kimse hatsiz, hesapsız istifade eder. 3. Bu şehir bir güneş gibidir her tarafı yüz (vecih) dür ki onun yüzünün arkası karanlığı yoktur. 4. Letafet ve cennete benzer ya Rabbi! Ona eziyet ve kahr gönderme..... 6. Onun her köşesi bir bağ ve bahçedir, onun her tarafından bir pınar ve nehir akmaktadır. 7. Onun duvar içine alınmış, muhâfâza olunmuş endamlı, güzel bir kalesi vardır ki, onun gibisini dehirde hiç kimse görmemiştir. 8. Böyle güzel şehre bin Herat, bin Merv ve Ehr beldesi feda olsun. 9. Veled’e onun güzelliği belli olunca, herkesin yanında onun övgüsünü açıkça söylemektedir.³⁸ Sultan Veled’in divanından bu dönem Kütahya’sının şehircilik açısından oldukça ileri durumda olduğu anlaşılmaktadır.

Ölümünün ardından yerine oğlu Mehmed Bey geçen I. Yakup Bey’in tam olarak ne zaman vefat ettiği ve nereye defnedildiği bilinmemektedir.³⁹

1.2.3.4. Mehmed Bey Dönemi (1340-1361)

I. Yakup Bey’den sonra yerine oğlu Mehmed Bey geçmiştir. Yakup Bey’in ölüm tarihi kesin olarak bilinmediğinden Mehmed Bey’in kesin olarak kaç senesinde Germiyan Beyi olduğu bilinmemektedir.⁴⁰ Mehmed Bey’in lakabı “Çağşadan”dır. Bu döneme ait kaynaklarda hakkında bilgi oldukça azdır ve kesin olarak hangi tarihte vefat ettiği bilinmemektedir.⁴¹

³⁷ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s.33.

³⁸ Varlık, *a.g.e.*, s.46.

³⁹ Uzunçarşılı, *Kütahya Şehri.*, ss.39-40; Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri...*, s.43.

⁴⁰ Uzunçarşılı, *Germiyanogulları*, s.768.

⁴¹ Varlık, *a.g.e.*, ss.48-49.

1.2.3.5. Süleyman Şah Dönemi (1361-1387)

Şah Çelebi, Şah Süleyman, Süleyman Şah diye anılan⁴² Germiyan sultanının hangi tarihte beyliğin başına geçtiği tam olarak bilinmemektedir.⁴³

Süleyman Şah Karamanoğlu-Hamidoğlu mücadelesinde Karamanoğulları'na karşı Hamidoğlu'nu tutarak onun işgal edilen yerlerini geri almıştır. Bu şekilde Karamanoğulları ile sınır komşusu olmama yolunu tutmuştu. Karamanoğulları tarihinde Şikâri bu olaya değinmektedir; “Sultan Alaeddin dört yüz bey ile oturup, musahebet ederken, Sinan Bey içerü girüp Sultana mektup sundu. Süleyman Paşa alup akudu. Dimiş ki; Padişahım bendene virdiğin üç vilayeti Germiyan oğlu elimden aldı ve beni tokuz gün haps eyledi. Ben didim ki; Sultandan korkmaz mısın? Didi ki; Muradım Sultanla cenge sebep olsun. Hamid oğlu ile bir olup namlarına hutbe okudup, sikke urdular...”⁴⁴

Bu olay yeni Germiyan oğulları'nın Hamitoğulları'nın yanında yer alması, Germiyan oğulları ile Karamanoğulları'nın arasının açılmasına sebep olmuştur. Karamanoğulları ve Osmanlılar'dan çekinen Süleyman Şah Osmanlılar ile akrabalık kurmak istemiştir. Kızı Devlet Hatun'u I. Murad'ın oğlu Bayezid'e vermiştir.⁴⁵

⁴² Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s.768.

⁴³ Varlık, *a.g.e.*, s.55.

⁴⁴ Şikâri, (1946), *Karamanoğulları Tarihi*, Nşr. Mesut Koman, Konya, ss.126-127.

⁴⁵ Bu durumu Hadidi şöyle anlatır;

“Huzur ile eğer âlemde dirlik
Dilersen eyle Osman ile birlik,

Musahhahdur olana cümle millet
Olana kul olandur ehl-i devlet

Kızımız virelim iy nûr-i dide
Murad Han oğlu Sultan Bayezid'e.”

Hadidi, (1991), *Tevârih-i Âl-i Osman (1299-1523)*, Haz. Necdet Öztürk, İstanbul, s.93.

Süleyman Şah'ın kızının gelişi gidişi sırasında Germiyanogulları'ndan bir elçi ile Kütahya, Simav, Eğrigöz (Emet) ve Tavşanlı Osmanlılar'a çeyiz olarak teslim edilmiştir.⁴⁶ İlk Osmanlı tarihçileri düğünün tarihini 1381 olarak vermektedir. Karamanoğulları ile mücadelede Süleyman Şah korunma yöntemi olarak ve beyliğin devamı için bu evliliği ve Germiyanoglu topraklarının önemli bir kısmının Osmanlılar'ın eline geçmesini uygun görmüştür. M. Çetin Varlık Tapu-Tahrir defterlerinden tespit ettiği ve Osmanlılar'a terk edilen yerleri şu şekilde sıralamaktadır; “Kütahya'ya tâbi köyler: Kızılca-Viran, Seydi-Köy, Erikli, Şeyh-Ömer, İne-gâzi, Elma-ağacı, Kara-ağaç, Süle-oğlu, Timürçi-Viran, Hocaoglu, Çomar ve Çöprü. Yoncalı nahiyesine bağlı köyler: Kara-ağaç, Uç-ağacı, Sele-oğlu. Sazanoz nahiyesine bağlılar: Hisar-Çavdar, Ağar. Tavşanlı'ya tâbi: Çukur-Viran. Altıntaş'a tâbi olan köyler: Virancık, Çakırsakızı, Sevdiğin. Simav'a tâbi köyler: Yenice, Kara-abdal. Kula'ya tâbi köyler: Akça-in, Balçıklı. Aslan-apa'ya tâbi köyler: Kulaksız, Güğüm.”⁴⁷

Bu arada Karamanoğlu Alaeddin Bey de Osmanlılar ile akrabalık kurmak için I. Murad'ın kızı Hafize Sultan'ı istemiş ve Hafize Sultan Karamanoğulları'na gelin gitmiştir.⁴⁸ Bu durumun Germiyanogulları'nı tedirgin ettiği Şikâri'de şöyle anlatılmaktadır; “Ezincanip; İbni Germiyan'ı idlâl itdiler beyleri ve vezirleri didiler ki: “sen Karamanoğlu'nun kulu değilsin. Sen de bir padişah oğlusun. Diyarında Karamanoğlu namına niçün hutbe okudursun ve dahi İbni Osman, Karamanoğlu'na kızın anın için virdi ki, senin diyarını elinden ala. Başın kaydın gör, sonra cefa çekersin' didiler”.⁴⁹

---

⁴⁶ Hadidi, *a.g.e.*, s.94; Ananım Tevârih-i Âl-i Osman, Âşık Paşaoğlu, Neşri ve Hoca Sadettin Efendi'de de bu olay aynı şekilde anlatılır. Anonim (1992), *Tevârih-i Âl-i Osman*, Haz. Nihat Azamat, İstanbul, s.26; Mehmed Neşri, (1987), *Kitâb-ı Cihân-Nümâ*, C.I, Ankara, s.205; Âşıkpaşaoğlu, (1985), *Âşıkpaşaoğlu Tarihi*, Haz. H. Nihal Atsız, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, s.60; Hoca Sadettin Efendi, (1979), *Tâcü't Tevârih*, C.I, Haz. İsmet Parmaksızoğlu, Ankara, s.148. Ayrıca Hayrullah Efendi, bu evlilik yolu ile Osmanlı saltanatının Germiyan soyundan kişilere geçmesinin amaçlandığını söyler. Hayrullah Efendi, *a.g.e.*, C.II, s.144.

⁴⁷ Varlık, *a.g.e.*, ss.61-63.

⁴⁸ Varlık, *a.g.e.*, s.56.

⁴⁹ Şikâri, *a.g.e.*, s.140.

1381'de Kütahya'nın Devlet Hatun'un çeyizi olarak Osmanlılara verilmesi üzerine buraya Yıldırım Bayezid vali olmuştur. Bundan sonra Süleyman Şah Kula'ya gitmiş ve orada bir süre sonra vefat etmiştir.⁵⁰ Yerine oğlu Yakup Çelebi geçmiştir.

1.2.3.6. Yakup Çelebi Dönemi (1387-1429)

Yakup Çelebi 1387'de⁵¹ hükümdar olmuştur. Bu hükümdar kız kardeşinin çeyizi olarak Osmanlılara geçen yerleri I. Murad'ın Kosova Savaşı'nda şehit düşmesini de fırsat bilerek geri almak istemiştir. Rumeli'deki karışıklıkları yoluna koyan ve babasının yerine geçen Yıldırım Bayezid Sırplarla anlaşmış, Anadolu'ya geçerek Saruhan, Aydın, Menteşe Beyliklerinin topraklarını zapt etmiştir. Sıranın kendisine gelmesinden korkan Yakup Çelebi Yıldırım Bayezid'i hediyeler ile karşılamış ise de O, asıl niyetini bildiği Yakup Çelebi'yi, vezirleri ve subaşı Hisar Bey'i yakalayıp Rumeli'de İpsala Kalesi'ne hapsedmiştir.⁵² Böylece bütün Germiyan Beyliği Osmanlılar eline geçmiştir.⁵³

II. Yakup Bey 1390 senesinden itibaren Trakya'da İpsala Kalesi'nde hapsedilmiştir. Daha sonra hapisten kaçmış ve Timur'un yanına gitmiş, memleketini geri almak için yardım istemiştir.⁵⁴ 1042'de vuku bulan Ankara Savaşı'nda Anadolu'da büyük bir yıkım yaşanmış ve Osmanlıların kurmak için çaba sarf ettikleri Anadolu Türk birliği bozulmuş, Osmanlı hâkimiyetine giren birçok Anadolu beyliği yeniden bağımsız hale gelmiştir.

Bunun gibi, Yakup Bey de 1309'dan 1402 yılına kadar geçen 12 yıllık bir aradan sonra Ankara Savaşı'nı müteakiben diğer Anadolu beyleri gibi beyliğin başına geçmiştir.⁵⁵ Zaten Timur Anadolu'ya geldiğinde Yakup Bey ile birlikteydi. Hatta Timur Kütahya'da bir süre konaklamış ve Bursa'dan esir alınarak buraya getirilen dönemin

⁵⁰ Varlık, *a.g.e.*, s.65; Uzunçarşılı, *Kütahya Şehri*, s.50; *Anadolu Beylikleri...*, s.46.

⁵¹ Uzunçarşılı 1388 tarihini verir. Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri...*, s.47.

⁵² Neşri, *a.g.e.*, C.I, s.315.

⁵³ Varlık, *a.g.e.*, s.69; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s.47.

⁵⁴ *Ânonim Tevârih-i Âl-i Osman*, s.37.

⁵⁵ Hadidi, *a.g.e.*, s131; Neşri, *a.g.e.*, C.I, s.351; Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C.I, s.198.

ilim adamları Seyyid Mehmed Buhari, Molla Fenari, Şemseddin Ceziri'nin ilimlerine hürmet etmiş ve iyi muamele göstermiştir.⁵⁶

Yıldırım Bayezid'in ölümü üzerine Osmanlı Beyliği'nde saltanat kavgaları baş göstermiştir. Bu dönemde Anadolu'daki mevcut kargaşa ortamında Yakup Çelebi çeşitli ittifaklar içerisine girmiştir. Osmanlı şehzadelerinden Yıldırım Bayezid'in büyük oğlu Emir Süleyman İzmir beyi Cüneyd'i bertaraf etmek istemiştir. Bunun üzerine Cüneyd telaşa düşerek Konya ve Kütahya'ya kadr gelmiş ve yardım istemiştir. Karamanoğlu 30 bin Germiyanoglu Yakup Bey de 10 bin askerle yardım için hazırlık yapmış ve Efes'de karargâh kurmuştur.⁵⁷ Bunu öğrenen şehzade Süleyman Çelebi, Efes'e doğru yola çıkmış iken Cüneyd Bey sebepsiz yere müttefiklerine güvenemeyerek Süleyman Çelebi'ye teslim olmuştur. Durumu öğrenen Germiyan ve Karaman Beyleri geri çekilmişlerdir.⁵⁸

Bu olaydan sonra Germiyanogulları, Karamanoğulları ittifakından ayrılarak Osmanlılara meyletmişlerdir. Bunun üzerine Karamanoğlu ile Germiyanlıların arası açılmış ve 1411'de Karamanoğlu Mehmed Bey Kütahya'yı muhasara ve zapt etmiştir.⁵⁹ Bu şekilde bütün Germiyan memleketi Karamanoğulları'nın eline geçmiştir. Yakup Bey 2,5 yıl memleketinin idaresini ikinci defa kaybetmiş ise de 1416'da Musa Çelebi'nin vefatı ile naşının Bursa'ya getirilmesi sırasında Karamanoğulları da muhasarayı terk edip alenacele geri çekilmiş ve böylece Germiyanogulları kaybettikleri yerlere yeniden sahip olmuşlardır.⁶⁰

Yakup Bey'in dönemi ilim ve fikir hayatı bakımından canlıdır. Daha sonra Osmanlı şairleri arasında sayılan Şeyhoğlu Mustafa, Ahmedi, Ahmed i Dâi ve Şeyhi Sinan hepsi Germiyan sarayında yetişmiştir.⁶¹

Uzunçarşılı bu dönemde Germiyan Beyliği'ne tâbi olan şehirleri Câmi-ud düvel isimli kaynaktan şu şekilde aktarır; “ Kütahya, Uşak, Gediz, Silinti (Kula kazasının nahiyesi), Kula, Tahure (bu kasaba Eşme kazasının nahiyelerinden Güre'dir),

⁵⁶ Varlık, *a.g.e.*, s.72.

⁵⁷ Uzunçarşılı, *Kütahya Şehri*, s.56.

⁵⁸ Dukas, (1956), *Bizans Tarihi*, Çev. V.L. Mirmiroğlu, İstanbul, s.49.

⁵⁹ M.C. Şihabeddin Tekindağ, “Karamanlılar”, *İ.A.*, C.6, s.324.

⁶⁰ Varlık, *a.g.e.*, ss.75-76.

⁶¹ Varlık, *a.g.e.*, s.80.

Tavşanlı, Simav, Eğrigöz (Emet), Ezine (Sarayköy: şimdi Denizli'nin kazasıdır), Banaz (Uşak kazasının nahiyelerindendir), Işıklı (diğer ismi Şehli, Çivril kazası köylerindendir), Baklan (Denzli kazasında nahiye olup diğer ismi Dedeköy'dür), Donuzlu (Denizli), Honaz (Denizli'nin nahiyelerindendir), Geyikler (şimdiki adı Dinar), Homa (Çivril kazası köylerindendir), Gökhöyük (Aydın hududunda Eşme'nin garbındadır), Çarşamba (Buldan), Dinay (Eşme'nin kazası), Şeyhlü (Işıklı) ve sairedir.⁶²

1.2.3.7. Osmanlı Devleti'nin Germiyan Beyliği'ni İlhakı

“İlave” anlamına gelen ilhak, Osmanlı fetih politikasının önemli bir yönünü oluşturur. Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren bu uygulama değişerek devam etmiştir. Kuruluş döneminde Anadolu Beyliklerinin Osmanlılara bağlanmasında kullanılan ilhak yöntemi Osmanlıların teşkilatını tamamladığı XV. ve XVI. yüzyıl'da da uygulanmıştır. İlk dönemlerde uygulanan ilhakın ana gerekçeleri: a. Beyliklerin düşmanla işbirliği yapması. b. Bu beyliklerin beylerinin kendi halkına zulmeden beyler olması. c. Osmanlıların kendisini Selçuklunun doğal verisi olarak görmesi, beylikleri de “bağı” yani asi olarak nitelemesi oluşturur.⁶³

Kuruluş döneminde Osmanlılar Bizans ucunda bulunmaları nedeniyle ilk andan itibaren “ gaza” ile uğraşmak mecburiyetinde kalmıştır. Bu da onlara Ertuğrul Gazi'den itibaren “gazi” unvanı kazandırmıştır ki bu unvan onlara Anadolu'nun iç kesimlerinde ki beylere göre büyük avantaj temin etmiştir. Yani Anadolu Beylikleri birbirleriyle savaşarak Müslüman halka zarar vermekte iken Osmanlılar gaza ile meşgul olmaktadır.

Osmanlılar İlhakı çok temkinli ve plânlı olarak Anadolu Beyliklerinin fethinde kullanmışlardır.⁶⁴ Osmanlı Devleti'nin fetih ve ilhak politikası bir yeri askeri olarak bünyesine katmakla kalmamış, fethedilen veya ilhak edilen yerlerin halkını devlete ısındırma istimalet ile devam etmiştir. Osmanlı Devleti'nde bir ülke fetih veya ilhak edildikten sonra zaman geçirmeksizin o yörenin tahriri yapılmış ve yeni kanunları

⁶² Uzunçarşılı, *Kütahya Şehri*, s.68.

⁶³ Hasan Basri Karadeniz, (2008), *Osmanlılar ile Beylikler Arasında Anadolu'da Meşruiyet Mücadelesi*, Kütahya, ss. 6-9.

⁶⁴ Karadeniz, *a.g.e.*, s.120.

kapsayan “kanunname” tanzim edilmiştir. Osmanlı Devleti ilhak siyasetini uyguladığı Anadolu Beyliklerinin iç meselelerinden faydalanmış ve yöre halkının da hassasiyetlerini göz ardı etmemiştir. Mesela güçlü aşiret bağları ile birbirine bağlı beylerine sadık ve Memlûklü Devleti’nin bile tam hâkimiyet kuramadığı konar-göçer Dulkadirli Beyliği Türkmenlerini, Osmanlı Devleti doğrudan ilhak etmemiş devlete ısındırmaya çalışmıştır. İlhak politikası gereği bazen Anadolu Beyliklerinin beylerine sancak beylikleri verilmiş ve zaman zaman özel unvanlarla yüceltilmişlerdir. Osmanlı Devleti beylikleri ilhakı sonrası, antlaşma ile beyliğini terk eden veya çatışma sonrası teslim olan beylerin hayatlarına dokunmamış, hatta bazılarının beylerini ülkenin başka yerlerinde görevlendirmiş, bazılarını ise kendi yurtlarında sancak beyi olarak bırakmıştır.⁶⁵

İlhak politikası yalnızca fethedilen yerin hanedan üyelerini başka bir yere nakletmek, mecbur kalırsa öldürmek ile sınırlı kalmamış zaman zaman bu yerel beylerin ve ailelerinin başka unsurlar ile dengelendirildikleri de olmuştur. Ayrıca hassas olan bölgelerin avarız gibi olağan üstü vergilerden muaf tutuldukları da olmuştur. Bunun yanı sıra ilhak siyasetinin önemli unsurlarından birisi de Anadolu’da ilhak edilen önemli beyliklerin başşehrine bir şehzadenin sancak beyi olarak atanmasıdır. Amaç asil bir bey liderliğinde idare edilmeye alışmış halkın kendi beyleri yerine yine asil olan Osmanlı şehzadesinin yönetici olarak gönderilmesi ile onurlandırılması ve devlete ısındırılmasıdır.⁶⁶

İşte Osmanlıların ilhak siyasetine önemli bir misal teşkil eden Germiyanlıların Osmanlılara bağlanması da savaş ile olmamıştır. Çelebi Mehmed’in 1421’de ölümü üzerine yerine geçen oğlu II. Murad zamanında Yakup Bey, Murad Bey’e karşı saltanat mücadelesine girişen Mustafa Çelebi’ye Karamanoğulları’nın baskısıyla taraftarlık etmişse de Mustafa Çelebi’nin İznik’te ölümü üzerine Sultan Murad’a karşı tutumunu değiştirmiştir.⁶⁷ Yakup Bey II. Murad’ın saltanatı eline almasından sonra, kendisinin erkek evladı olmadığı için memleketini kardeşinin II. Murad’a vasiyet etmek üzere 1427

⁶⁵ Hasan Basri Karadeniz, (2000), “Osmanlı Devleti’nin Beylikleri İlhakı Siyaseti ve Dulkadirli Beyliği’ni İlhakı”, *Türkler*, C.IX, Ankara, ss.486-494.

⁶⁶ Karadeniz, *a.g.m.*, ss.492-496.

⁶⁷ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri...*, s.49.

senesinde Edirne'ye hareket etmiştir.⁶⁸ Yakup Bey'in geleceğini haber Alan II. Murad Bursa muhafızı Yahya Bey'e ve Kadı Mehmed Şah'a emirler göndererek izzet ve ikramda bulunulmasını emir etmiştir. Yakup Bey Bursa'da olağan üstü izzet ve ikram ile karşılanmıştır. Yakup Bey o sırada Ergene nehri üzerinde köprü yaptırmakta olan II. Murad'ı Ergene kenarında ziyaret etmiştir. Sultan Murad Yakup Bey'i kendisinin misafiri olarak Edirne'ye göndermiştir. Yakup Bey Edirne'de bir süre kaldıktan sonra Memleketini ölümünden sonra II. Murad'a vasiyet edip merasimle memleketine uğurlanmıştır. Memleketine geldikten bir süre sonra hastalanmış ve topraklarını II. Murad'a vermek için yaptığı şifahi konuşmayı bir vasiyet name göndererek teyit etmiştir. 1429 yılında Yakup Bey vefat etmiştir.⁶⁹

Yakup Bey'in ölümünden sonra Kütahya Sancak Beyliği'ne Timurtaş Paşazâde Umur Bey'in oğlu Osman Çelebi gönderilmiş ve daha sonra burası şehzade sancağı ve Anadolu eyaletinin merkezi olmuştur.⁷⁰

1.3. OSMANLI DÖNEMİNDE KÜTAHYA

1.3.1. Osmanlı Devleti'nin Taşra Teşkilatı

1.3.1.1. Eyalet İdaresi

Osmanlı Devleti'nin ilk devirlerinden itibaren Osmanlı Sultanları her idari birime iki amir tayin etmişlerdir. Bunlardan ilki askeri sınıftan olan ve sultanın yürütme yetkisini temsil eden beylerbeyi, diğeri ise sultanın hukuki yetkisini kullanan ve temsil eden, ilmiye sınıfından gelen kadı idi. Beylerbeyi, kadının hükmü olmaksızın ceza veremezdi. Kadı ise bulunduğu bölgede hiçbir kararını kendisi icra edemezdi. Eyalet

---

⁶⁸ Neşri, *a.g.e.*, C.II, S.605; Aşıkpaşaoğlu bu tarihi 11 Ekim 1428- 29 Eylül 1429 olarak verir ve bu hadiseyi şu şekilde anlatır; "Sultan Murad Han Gazi Edirne'ne oturup sohbet ederken haber geldi ki: 'Germiyanoğlu biraz adam ile memleketinden çıktı sultanımın hizmetine gelir dediler'. .... Germiyanoğlu geldi. Padişah ne buyurduysa emrini yerine getirdiler. Germiyanoğlu dahi Padişahın ziyaretine vardı....Hünkar dahi padişahlığına göre saygı gösterdi. Hilatler giydirdi. Üçüncü gün geri memleketine gönderdi.....O dahi gitti. Ondan sonra Allah rahmetine vardı. Memleketini Sultan Murad'a vasiyet etti. Germiyan ili Sultan Murad'a bu suretle fetholundu. Aşıkpaşaoğlu, (1985), *Aşıkpaşaoğlu Tarihi*, Haz. H. Nihal Atsız, Ankara, ss.110-111.

⁶⁹ Uzunçarşılı, *Kütahya Şehri*, s.59.

⁷⁰ Uzunçarşılı, "Germiyanoğulları", s.769.

idaresindeki bu güçler ayrımı, Osmanlı Devleti'nin eyaletteki adil yönetiminin ana düşüncesini ve temelini oluşturmuştur.⁷¹

Osmanlı Devleti 1354'de Gelibolu'ya çıkışından sonra, takip eden fetihler sonrasında idari bir teşkilatlanmaya gidilmesi gereği duydu. Böylece 1361'den sonra Rumeli Beylerbeyliğini kurdu. Rumeli Beylerbeyliğine Lala Şahin Paşa ilk beylerbeyi olarak atandı. Onun vefatından sonra da Osman Bey'in silah arkadaşlarından Aykut Alp'in soyundan Kara Timurtaş Rumeli Beylerbeyi si oldu.⁷²

Zamanla Rumeli'de fetihlerin genişlemesi ile bir beylerbeyliğinin hem Anadolu'daki hem de Rumeli'deki meselelere bakması mahsurlu görüldüğünden beylerbeylik makamı Anadolu ve Rumeli olmak üzere ikiye ayrılmıştır.⁷³ Bu idari birimlere 1413'te Rum ve 1481'de Karaman Beylerbeylikleri eklenmiştir. Yavuz Sultan Selim zamanında da 1515'te Diyarbakir, 1516'da Halep ve 1517-1520 arasında Şam ve Mısır Beylerbeylikleri kurulmuştur. Böylece Kanuni Sultan Süleyman hükümdar olduğunda eyalet sayısı 8'e ulaşmıştı. Onun 46 senelik saltanı sonunda bu rakam 24'e çıkmış, II. Selim ve III. Murad devirlerinde yeni teşekkül eden beylerbeylikler ile bunların toplamı 34'ü bulmuştur.⁷⁴

Eyaletler, gelirlerinin timar sistemine tabi tutulup tutulmamasına göre ikiye ayrılmaktadır. Bunlar *salyaneli* ve *salyanesiz* eyaletler olarak adlandırılmaktadır.

Salyaneli Eyaletler: Toprakları miri olarak dağıtılmayan yani timar sistemi uygulanmayan eyaletlerdir.⁷⁵ İncalcık'a göre bir başka ifadeyle salyaneli eyaletler, Osmanlı yasa ve yönetiminin yeterince yerleşmediği, bundan dolayı timar sisteminin uygulanmadığı bölgelerdir. Timar sisteminin uygulanmadığı Mısır, Bağdat, Habeşistan, Basra ve Elhassa eyaletlerinde yönetime bir derece özerklik tanınmıştır. Sultan bu eyaletlerin her birine kalabalık bir Yeniçeri garnizonu yerleştirmiş ve birer vali, defterdar ve kadı atamıştır. Eyaletin gelirleri sipahilere gelir olarak dağıtılmamış, vali

⁷¹ Halil İncalcık, (2003), *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*, Çev. Ruşen Sezer, İstanbul, s.108.

⁷² Nejat Göyünç, (1999), "Osmanlı Devleti'nde Taşra Teşkilatı (Tanzimat'a Kadar)", *Osmanlı*, C.6, Ankara, s.77; M. Ali Ünal Osmanlıların İlk beylerbeyi olarak Orhan Gazi'nin oğlu Şehzade Süleyman'ın ismini vermektedir. M.Ali Ünal, (1999), "Osmanlı Devleti'nde Merkezi Otorite ve Taşra Teşkilatı", *Osmanlı*, C.6, Ankara, s.112.

⁷³ Ünal, *a.g.e.*, s.111.

⁷⁴ Göyünç, *a.g.m.*, s.77.

⁷⁵ Abdullah Saydam, (1999), *Osmanlı Medeniyeti Tarihi*, Trabzon, s.121.

bütün askeri ve idari giderleri karşıladıktan sonra merkeze her yıl “salyane” denilen sabit bir miktar vergi göndermiştir.⁷⁶

Salyanesiz Eyaletler: Salyanesiz Eyaletler ise timar sisteminin uygulandığı eyaletlerdir. Bunlarda tahrir yapılmakta ve tahrir sırasında eyaletin geliri has, zeamet ve timar şeklinde dirliklere ayrılmaktaydı. Eyalet geliri içerisinde önemli bir kısmı da padişah hasları adı altında merkez hazinesine ayrılmaktaydı. Ayrıca bu eyaletlerden, mahallinde yapılan harcamalardan artan para merkezi hazineye her sene irsaliye olarak gönderilmekteydi. Bunların yanında Eflak, Boğdan, Erdel, Mekke Şerifliği, Kırım Hanlığı gibi özel statüleri olan bazı eyaletler de bulunmaktaydı.⁷⁷ Ayrıca deniz gazi levent beylerin fethettiği Trablusgarb, Tunus ve Cezayir Beylerbeylikleri sınır eyaleti niteliklerini korumuşlardır.⁷⁸

1591'den sonra beylerbeylik deyimini yerine eyalet terimi kullanılmaya başlanmıştır. Bu sistem II. Mahmud zamanına kadar devam etmiş, zaman zaman devletin büyük arazi kayıpları sonucu bazı beylerbeylikler veya eyaletler ortadan kalmıştır.⁷⁹

1.3.1.2. Beylerbeyi ve Beylerbeylik Teşkilatı

Beylerbeyi veya diğer adıyla “melik’ül-ümerâ” Anadolu Selçukluları’nda Ordunun başkomutanı demektir. O hükümet merkezinde veya merkeze yakın olan kendi iktidar bölgesinde oturur ve savaş çıktığında cepheye giderdi. Selçuklularda beylerbeyliğinin nüfuzu çok büyüktü. Öyle ki onun gücünden hükümdar bile çekinirdi.⁸⁰

Osmanlı Devleti’nin ilk dönemlerinde bir tane beylerbeyi vardı ve bütün ordu işlerinden sorumlu idi. Padişah’tan sonra sözü en çok geçen kişiydi. Bu haliyle ilk

---

⁷⁶ İncalcık, *a.g.e.*, ss.110-111.

⁷⁷ Ünal, *a.g.m.*, s.113.

⁷⁸ İncalcık, *a.g.e.*, s.111.

⁷⁹ Ünal, *a.g.m.*, s.78.

⁸⁰ İ. Hakkı Uzunçarşılı, (1984), *Osmanlı Devleti Teşkilatına Medhal*, Ankara, s.99.

Osmanlı beylerbeyinin Selçuklulardaki “melikü'l ümera”ya çok benzediği ve diğer birçok müessese gibi bunun da Selçuklulardan alındığı anlaşılmaktadır.⁸¹

Fatih Kanunnamesinde mal (hazine) defterdarlığı, nişancılık, yüksek gelirli kadılık, sancak beyliği, üzengi ağalığı gibi görevlerden sonran beylerbeyliğine yükselinebileceği belirtilmektedir. Beylerbeyiler Divan-ı Hümayun 'da vezirlerin alt tarafında oturlardı. Bunların yıllık 800 000 ila 1 200 00 akça dirlikleri olurdu. Siyasi işlere bakmak, padişahın hükümlerini uygulamak, yönetimindekilere eşit davranmak, mazlumlara yardım etmek, ilini geliştirmek ve yağmalanmasını önlemek, sefer durumunda yönetimindeki askerle hazır bulunmak gibi görevlerinin yanı sıra beylerbeyi kadıların, subaşılının, sipahilerin, kethüdaların, ayânın, reaya ve sair ahalinin başı durumundaydı. Beylerbeyilerin timar verme yetkisi bulunmaktaydı. Ancak bunlar ilk defa verilecek timarlar olmayacağı gibi Doğu Anadolu Beylerbeyliklerinde 6 000, Anadolu Beylerbeyliklerinde 5 000, Karaman, Zülkadiriye ve Rum Beylerbeyliklerinde 3 000 akçadan az timarlar olurdu.⁸²

Beylerbeyi Paşa unvanını taşıyordu ve önemli eyaletlere vezir rütbesinde beylerbeyiler tayin ediliyordu. Vezaret rütbesine sahip Beylerbeyilerin yargı yetkileri olduğundan eyaletine giderken ve mazulen dönerken yollarda dava dinlerler ve hüküm verirlerdi. Yalnız kendisi gibi vezir rütbesine sahip beylerbeyinin eyaletinden geçerken bunu yapamazdı.⁸³ Rütbe farkı hesaba katılmazsa beylerbeyiler arasında teşrifat, başında bulunduğu eyaletin fethinin önceliğine göre düzenlenirdi. Hangi eyalet önce fethedilmiş ise teşrifatta o eyaletin beylerbeyi üstte yer alıyordu. Rumeli Beylerbeyi si en yüksek rütbeyle sahipti. Onu Anadolu Beylerbeyi si takip ederdi.⁸⁴ Beylerbeylerinin oturdukları ve aynı zamanda resmi görev yeri olarak kullandıkları binaya Paşa Sancağı denilmekteydi. Beylerbeyliğinin merkez sancağında ve iç kalede bulunurdu.⁸⁵

---

⁸¹ Ünal, *a.g.m.*, s.112.

⁸² Göyünç, *a.g.m.*, ss.78-79.

⁸³ Mehmed Zeki Pakalın, (2004), *Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C.I, İstanbul, s.219.

⁸⁴ Ünal, *a.g.m.*, s.219.

⁸⁵ Göyünç, *a.g.m.*, s.82.

1.3.1.3. Sancak Beyi ve Sancak Beyliği Teşkilatı

Sancak kelimesi ucu sivri direk anlamında olup Türkçedir.⁸⁶ Sancak, Osmanlı Devlet teşkilatının idare birimi kabul edilmiştir.⁸⁷ Devlet sancağın dışında bazı aşiret ve oymakları da birer idari birim kabul etmişse de bu gibi durumlar etnik, siyasi ve sosyal şartların zaruri kıldığı hallerde doğrudan doğruya pratik maksatlarla meydana getirilmişlerdir. Bu yönüyle istisna sayılır. Ancak ülkenin ve devlet teşkilatının düzenlenmesinde ve taşra ordusunun yetiştirilmesinde belirli bir coğrafi bölgeyi kaplayan sancaklara ve onların yönetimine özel bir önem verilmiştir. Öyle ki devlet idaresini öğrenmeleri için şehzadelerin sancağa çıkmaları ve Divan'dan yazılan fermanların esas olarak sancak beylerini muhatap alması sancakların temel idari birim kabul edilmesinden kaynaklanmaktadır. Tahrirler de çok defa sancak birimini temel alınarak yapılmaktaydı. Sancak beyi köken olarak timarlı sipahilerin komutanı olduğundan idari olarak sancak, timar sisteminin tatbik edildiği yerlerde ortaya çıkmıştır.⁸⁸ Timar sisteminin uygulanmadığı Mısır, Bağdat, Basra ve Habeşistan gibi eyaletlerde sancak teşkilatı yoktur.⁸⁹

Sancaklar beylerbeyliklerin alt birimini oluşturmaktaydı. Genel olarak üç türlü sancak bulunmaktaydı bunlar; Klasik Osmanlı sancakları, piyade ve müsellemler sancakları ve yurtluk-ocaklık sancaklarıdır.

Klasik Osmanlı Sancakları: Bunlar her beylikte değişik miktarlarda olan yönetim birimleridir ve sayıları dönem dönem değişmiştir. Mesela Kanuni Sultan Süleyman zamanında Rumeli Beylerbeyliğinde 33, Anadolu Beylerbeyliğinde 34, Karaman'da 8, Rum'da 5 sancak bulunmaktaydı.⁹⁰

Piyade ve Müsellemler Sancakları ve Beyleri: Osmanlı Devleti'nin kuruluşu sırasında Kapıkulu teşkilatı kuruluncaya kadar askeri hizmetler piyade ve müsellemler adı verilen birlik mensupları tarafından görülmekte idi. Bu idari yönetimin beyleri

⁸⁶ J. Henry, "Sancak", *İ.A.*, C.10, s.187.

⁸⁷ İlber Ortaylı, (1979), *Türkiye İdare Tarihi*, Ankara, s.184.

⁸⁸ Ünal, *a.g.m.*, s.115.

⁸⁹ Ortaylı, *a.g.e.*, s.185.

⁹⁰ Göyünç, *a.g.m.*, s.83.

çiftliklerde yaşamakta ve bir kısım geri hizmetlerde olan çalışanların yönetiminden sorumluydular.⁹¹

Yurtluk-Ocaklık Sancaklar: Osmanlı yöneticileri hükümler oldukları ülkelerde eski hukuka riayet etmekteydiler. Yeni ele geçirilen yerlerde devlete sadakat gösterenlere ellerinde ister timar arazisi olsun, ister yönettikleri bir aşiret olsun, onları yerlerinde bırakırlardı. Bununla beraber bu imtiyaz tanınan beyler Osmanlı seferlerine düzenli olarak katılmışlar ve üzerlerine düşen vergileri ödemişlerdir. İşte bu düzene yurtluk-ocaklık sistemi denmiştir.⁹² Bu düzen genellikle Doğu ve Güney Doğu Anadolu Bölgesinin Osmanlı idaresine geçişi sırasında, kendi saflarında yer alan yerel beylere istimaletname verilerek, onları buldukları yerlerde bölge hâkimi kabul ederek gerçekleştirilmiştir.⁹³

1.3.1.4. Kaza İdaresi ve Kadı

Sancakların alt birimleri kazalardır. Kaza, tarihi süreç içerisinde şehir veya kasaba halinde gelişmiş, siyasi, iktisadi, kültürel, sosyal merkezler şeklini almış, kalabalık nüfusları ile çevresindeki köylere doğal merkez olmuş idari teşkilattır.⁹⁴

Osmanlı Devleti adli teşkilat bakımından birçok kaza bölgelerine ayrılmıştır. Her kaza birimi doğrudan merkeze bağlıdır. Bundan dolayı, eyalet-sancak şeklindeki askeri teşkilattan ayrı olarak tamamıyla sivil karakterli bir kaza idaresi mevcuttur.⁹⁵

Kaza merkeziyle beraber çok defa sınırları içerisinde kalan bir de “kaza bölgesi” bulunmaktadır. Fakat bazı sancaklarda birden fazla kaza bölgesi de olabilirdi. Sancağa tâbi bütün köyler, idari-askeri açıdan kadıya bağlıydı.⁹⁶ Kaza idaresinin başı olan kadı ise, mutlaka yüksek dereceli bir medreseyi bitirmiş ve belli müddet Edirne, Konya, Sivas, Bağdat gibi büyük şehirlerde danişmend olarak hizmet görmüş kişiler arasından tayin olunurdu. Kadı, görevine ancak iki sene müddetle atanabiliyordu. İki yıl sonunda İstanbul’a giderek maaşsız hizmette beklemesi gerekiyordu. Osmanlı

⁹¹ Göyünç, *a.g.m.*, s.84.

⁹² Ortaylı, *a.g.e.*, s.185; Göyünç, *a.g.m.*, s.85.

⁹³ Göyünç, *a.g.m.*, s.84.

⁹⁴ Mustafa Akdağ, (1995), *Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi*, C.I, İstanbul, s.320.

⁹⁵ Ünal, *a.g.m.*, s.119.

⁹⁶ Mehmed Ali Ünal, (2002), *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, Isparta, s.233.

idaresindeki kadılar kasabaların veya büyük şehirlerin başında bulunmalarına göre mansıp ve payelerine göre farklı derecelere sahiptiler. Bununla beraber yetkileri birbirlerinin aynıydı ve hepsi de davalara bakmakta, kazaları dâhilinde adli ve idari işleri yürütmekte idiler.⁹⁷

Bunun yanı sıra kadının mahkeme işlerinde yardımcısı olan bir kısım memurlar da mevcuttu. Bunların başında naip geliyordu. Naip, kadının bulunmadığı hallerde duruşmaları idare etmek, serbest dirlikler içerisinde yer almayan köylerdeki davaların yerinde götürülmesi için olay mahalline gitmek gibi görevleri ifa ediyordu.⁹⁸ Naipten başka müftü de kadının mahkeme işlerinde en büyük yardımcısı durumundaydı. Kadı tereddütte düştüğü bazı durumlarda fetva için müftüye başvururdu.⁹⁹

Kuruluşundan itibaren teşkilatlanmasını geliştiren Osmanlı Devleti'nde eyalet, sancak, kaza şeklindeki idari birimler yukarıda izah edildiği üzere buldukları coğrafi konum açısından farklı yönetimlere tabi olmuşlardır. Anadolu topraklarının oldukça stratejik bir noktasında olan Kütahya şehri, bu teşkilatlanma içerisinde önemli bir yerde bulunmuş ve Anadolu Beylerbeyliği'nin merkezi olmuştur.

1.3.2. Beylerbeylik Merkezi Olarak Kütahya

Osmanlı yönetimindeki Kütahya ile birlikte Germiyan vilayeti önce Umur Beyoğlu Osman Çelebi'ye verilmiştir. Bundan birkaç yıl sonra Bertrandon de la Broguiere Kütahya'ya uğradığı zaman (1433) orada II. Murad'ın büyük şehzadesi Alaeddin'in sancakbeyi olduğunu görmüştür.¹⁰⁰

II. Murad'ın ölümü üzerine yerine oğlu II. Mehmed geçmiştir.¹⁰¹ Bu hükümdar zamanında Kütahya İshak Paşa'nın tayinine kadar bir vilayet olarak idare edilmiştir.¹⁰² Kütahya'nın Anadolu Beylerbeyliğinin merkezi olması da yine bu padişah zamanındadır. Öyle ki Fatih Sultan Mehmed Karaman seferini bitirdikten sonra Anadolu Beylerbeyi İshak Paşa'yı Menteşe üzerine göndermiş ve Menteşeoğlu İlyas

⁹⁷ Akdağ, *a.g.e.*, s.322.

⁹⁸ Ünal, *a.g.e.*, ss.235-236.

⁹⁹ Ünal, *a.g.m.*, s.120.

¹⁰⁰ Gökbilgin, *a.g.m.*, s.1121.

¹⁰¹ Dukas, *a.g.e.*, s.138.

¹⁰² Uzunçarşılı, *Kütahya Şehri*, s.88.

Bey'in ölümünden sonra İshak Paşa Kütahya'ya gelmiştir. Kütahya bu esnada Anadolu Beylerbeyliğinin merkezi olmuştur.¹⁰³ Menteşe Bey'i İlyas Bey'i bertaraf etmekle görevlendirilen Anadolu Beylerbeyi İshak Paşa eyalet merkezini Ankara'dan Kütahya'ya nakletmiş ve bu şehir beylerbeylik teşkilatının devamı müddetince Anadolu eyaletinin merkezi olarak kalmıştır.¹⁰⁴

Anadolu Beylerbeyliğine tâbi sancakların sayısı zaman zaman değişmiştir. Behram Paşa'nın Anadolu Beylerbeyi olduğu döneme (1522-1529) ait bir defterde Anadolu vilayetinin sancakları şu şekilde sıralanmaktadır; Kütahya, Aydın, Teke, Menteşe, Saruhan, Karasi, Biga, Hamid, Karahisar-ı Sahip, Ankara, Kengri (Çankırı), Bolu, Kastamonu, Sultanönü (Eskişehir), Hüdavendigâr (Bursa), Alaiye, Manavgat ve Kocaili¹⁰⁵ idi. Ayrıca 1521-1522 yılları arasında Trabzon'un bir aralık bu beylerbeyliğine bağlandığı bildirilmektedir.¹⁰⁶ 1534 tarihinde Anadolu Beylerbeyliğinin 17 sancağını olduğu bu tarihli tapu tahrir defterinden anlaşılmaktadır. XVI. yüzyılın sonlarına doğru Anadolu Beylerbeyliğinden üç sancak ayrılmıştır. Alaiyüzyile livası Kıbrıs eyaletine, daha sonra Biga ve Kocaeli sancakları ayrı zamanlarda Kaptan Paşa eyaletine bağlanmışlardır.¹⁰⁷ Anadolu eyaletinin 1520-1535 tarihindeki nüfuz yapısı ve sosyal dağılımı ise şu şekildedir; Bugünkü Kastamonu, Ankara, Afyon, Burdur ve Antalya illeri ile birlikte bütün Batı ve Güney Anadolu Bölgelerini içine alan o zamanki Anadolu Eyaletinde tutulmuş olan tahrir defterlerine göre beylerbeyliğine bağlı 12 701 köy ve 78 kasaba, 76 şehir ve 1969 cemaat bulunmaktadır.¹⁰⁸ Bu vilayette padişah haslarından 615 köy, 9 kasaba, 19 şehir, 935 cemaat vardır. Vakıflarda ise 1 415 köy, 6 şehir, 7 kasaba, 41 cemaat ve mülk sahiplerinin ellerinde de 66 köy mevcuttur. 1560-1580 tarihleri arasındaki tahrirlerden sonraki duruma göre ise, bu eyaletin yalnız 14 sancağında 298'i zeamet ve 7 118'i timar olmak üzere 7 486 "kılıç" vardı. Daha önce Anadolu eyaletine bağlı iken aynı tarihlerdeki başka eyaletlere bağlı bulunan Kocaeli,

¹⁰³ M. Çetin Varlık, (1987), "XVI. yüzyıl Osmanlı İdari Teşkilatında Kütahya", *Marmara Üniversitesi Türklük Araştırma Dergisi*, S.2, Yıl:1986, İstanbul, s.203.

¹⁰⁴ Gökbilgin, *a.g.m.*, s.1121; Bu durumun tek istisnası Kanuni Sultan Süleyman'ın şehzadeleri Bayezid ve Selim'in Kütahya'yı idare ettikleri 1550-1558 ve 1562-1566 yılları arasında olmuştur. Bu dönemde Anadolu Beylerbeyliğinin merkezi Ankara olmuştur. Varlık, "XVI. yüzyıl ...." s.203.

¹⁰⁵ Varlık, "XVI. Yüzyıl..." s.206-207.

¹⁰⁶ Varlık, *a.g.m.*, ss.209-211; Mustafa Çetin Varlık, (1978), *XVI. Yüzyıl'da Anadolu Beylerbeyliği (Sancakları ve Kadlıkları Üzerine)*, Ayrı Basım, Ankara, s.8.

¹⁰⁷ Varlık, "XVI. Yüzyıl..." s.215.

¹⁰⁸ Ömer Lütfi Barkan, "Timar", *İ.A.*, C.12/1, s.288.

Biga ve Alaiyüzyile livalarına ait 40 zeamet ve 448 timarı da ilave ettiğimiz zaman Anadolu eyaletindeki timar sahiplerinin sayısı 338'i zeamet, 7 636'sı da timar olmak üzere 7 974'e yükselmiş oluyordu.¹⁰⁹

Ayn-i Ali Efendi'ye göre 1609 tarihinde Anadolu 14 sancaktan meydana gelmekteydi. Bu zamanda Anadolu eyaletinde 195 zeamet, 7 166 timar olmak üzere toplam 7 311 kılıç ve cebelüleri ile beraber 17 000 asker bulunmaktaydı.¹¹⁰

1.3.3. Kütahya Merkez (Paşa) Sancağı

Eyalet merkezi olan Kütahya'ya Paşa Sancağı denilmiştir. Kütahya sancağına bağlı kazaların sayısı zaman zaman değişmiştir. Bir zaman 31'e ulaşan kaza sayısı sonra 25'e, 18'e ve 16'ya kadar inmiştir. Uzunçarşılı'nın 31 olarak verdiği kaza sayısı şunlardan oluşmaktadır; Kütahya, Uşşak, Eğrigöz (Emed), Gediz, Tavşanlı, Güre (Eşme kazasını nahiyesi), İnay (Eşme kazasının köylerindendir.), Eşme (Manisa'nın kazası), Sirke (Eşme'nin merkez nahiyesi köylerindendir.), Silinti (Kula'nın nahiyelerindendir.), Homa (Çivril köylerindendir.), Dazkırı (Dinar'ın güneyinde bir köy), Baklan (Çal kazasının nahiyesidir.), Dağ ardı(Simav'ın nahiyesi), Banaz (Uşak kazasının nahiyesi), Çal, Şeyhlü (diğer ismi Işıklı, Çivril'in köylerinden.), Geyikler (şimdiki adı Dinar), Kula, Çarşamba (Buldan), Ezine (Sarayköy), Honaz (Denizli'nin nahiyesi), Balat (Balıkesir'in kazalarından Tursun Bey), Lazıkkıyüzyile (Denizli), Bozöyük (Bilecik'in kazalarından), Bozkuş Gilcan (Uşak merkez kazası köylerinden), Çakırca (belki Denizli'de Davazın Çakır veya Çakırbağı denilen köylerden biridir), Tayla, Osmaneli, Kazıklı (belki Denizli'nin Kazıklı Bel tarafları), Siçanlı (Sincanlı Afyon Karahisar'ın nahiyesi), Gököyük (Eşme'nin batısında).¹¹¹

Eyalet merkezi olan Kütahya'da kısa zaman sonra vezirlik rütbesine yükselmiş paşaların yanı sıra Osmanlı şehzadeleri de sancak beyi olarak görev yapmışlardır.

¹⁰⁹ Barkan, *a.g.m.*, ss.288-289.

¹¹⁰ Varlık, "XVI. Yüzyıl...", s. 219; Varlık, " Anadolu Beylerbeyliği...", s. 15.

¹¹¹ Uzunçarşılı, *Kütahya Şehri*, ss.96-97.

1.3.4. Kütahya'nın Şehzade Sancağı Olarak Yönetimi

1451 tarihinde Anadolu Beylerbeyliğinin merkezi olan Kütahya'da Kanuni devrine kadar Gedikli Ahmed Paşa¹¹², Davut Paşa¹¹³, Hersekzâde Ahmed Paşa gibi kısa zamanda sadrazamlık makamına getirilmiş olanlar görev yapmıştır.¹¹⁴ Anadolu Beylerbeyliğini yapan Rüstem Paşa¹¹⁵dan sonra Kütahya şehzade Bayezid (1550-1558) ve şehzade Selim (1562-1566) sancakbeyi olarak bulunmuşlardır. Dolayısıyla bu tarihlere Kütahya şehzade sancağı olmuştur. Bilindiği gibi Osmanlı şehzadeleri dönemin en iyi hocaları tarafından yetiştirilir ve devlet yönetiminin inceliklerini öğrenmeleri için Osmanlı sarayının prototipi olan sancağa gönderilirlerdi. Bunlar geniş yetkilerle donatılmış biçimde sancağın yönetiminden mesul tutulurdu. Şehzadelerin sancakbeyliği yaptığı Amasya, Trabzon, Manisa, Antalya, Isparta, Sivas, Konya, Kefe gibi yerlerin yanında Kütahya, merkeze yakın olması ve beylerbeylik merkezi olması açısından ayrı bir öneme sahipti.

Kütahya'ya ilk olarak şehzade Bayezid 1550 yılında şehzade olarak gönderilmişti. Şehzade Bayezid'in Kütahya'da kurduğu şehzadelik sancağının büyüklüğü, Mekke Emiri tarafından elçilikle İstanbul'a gönderilen Kutbettin Mekki'nin Kütahya'da 1558'de Bayezid tarafından kabulü sırasındaki izlenimlerinden anlaşılmaktadır. Kutbettin Mekki Şehzade Bayezid'i ziyareti sırasında Osmanlı saray teşkilatının küçük bir benzerinin şehzade sancağında teşkil edildiğini, Bayezid'in mahiyetinde 7 000 askerin bulunduğunu belirtmiştir.¹¹⁶ Fakat Manisa'da sancakbeyi olan Selim ile Kütahya'da sancakbeyi olan Bayezid'in aralarındaki rekabet Kanuni'yi

¹¹² Gedik veya Gedük Ahmed Paşa XV, yüzyılın ikinci yarısında önemli başarılar göstermiş ve fetihle başarılı olmuş Osmanlı vezirlerindedir. Gedik Ahmed Paşa Rumeli Beylerbeyliğine naklolunan Şarabdar Hamza'nın yerine Anadolu Beylerbeyi olmuştur. 1470'te Eğriboz fethine iştirak etmiş, bu fetihle önemli başarı elde ederek vezirliğe terfi etmiş, ve yerine Davut Paşa Anadolu Beylerbeyliğine tayin edilmiştir. M. Halil Yinanç, "Ahmed Paşa", *İ.A.*, C.I, ss.193-194.

¹¹³ Enderun'da yetiştikten sonra sancakbeyi ve daha sonra fatih zamanında Anadolu Beylerbeyi olmuş, 1472'de bu hizmette iken, Konya valisi şehzade Mustafa ile Uzun Hasan'ın yeğeni Yusufça Mirza arasındaki muharebede şehzadenin mahiyetinde bulunmuştur. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Davut Paşa", *İ.A.*, C.3, s.496.

¹¹⁴ Varlık, "XVI. Yüzyıl..", s. 221.

¹¹⁵ Rüstem Paşa genç yaşında acemi oğlanları ocağına yükselmiş, oradan saraya intisap etmiştir. Mohaç Seferinde padişahın silahdarı iken Enderun'a çıkmış ve Kanuni Sultan Süleyman'ın gözüne girerek önce Diyarbekir Beylerbeyliğine, kısa bir müddet sonra Anadolu Beylerbeyliğine tayin edilmiştir. Ş. Altındağ- Ş. Turan, "Rüstem Paşa", *İ.A.*, C.9, s.800.

¹¹⁶ Mustafa Çetin Varlık, (1990), "Kütahya Şehzade Sancağı", *Marmara Üniversitesi Türklük Araştırma Dergisi*, S.5, İstanbul, ss.316-317.

endişelendirince, iki oğlu arasında vuku bulabilecek herhangi bir çatışmaya engel olabilmek için oğullarını birbirlerinden uzaklaştırmaya karar vermiştir. 300 000'er akça ile Selim'i Manisa'dan Konya'ya, Bayezid'i de Kütahya'dan Amasya'ya tayin etmiştir. Bayezid hareketini geciktirmek için çaba sarfetmişse de 28 Ekim 1558'de Kütahya'dan hareket etmiştir.¹¹⁷

Kanuni'nin tüm çabalarına rağmen şehzadeler arasındaki çekişmeler son bulmamıştır. Aksine Padişah ihtiyarladıkça tahta Selim ve Bayezid'den hangisinin geçeceği sorunu ortaya çıkmıştır. Saray çevresinin Selim'i tutması ve bu grubun Bayezid'e karşı propagandaya girişmesi sonucu iki kardeşin bulunduğu sancaklar daha yukarıda da belirtildiği gibi değiştirilmişti. Böylece padişah öldüğünde başşehre daha yakın olan Konya'daki Selim, Bayezid'e karşı çok daha şanslı duruma gelmiştir. Bayezid ise bu durumu kabul etmeyerek isyan yolu ile tahtı ele geçirmeyi seçmişti.¹¹⁸ Bayezid bu mücadelede merkezi yönetim aleyhinde olan tımarlı sipahiler ile kolayca toplanıp bir ordu halinde örgütlenebilen boş gezen leventleri kullanmıştı.¹¹⁹

Öyle ki Şehzade Bayezid 1558 yılında çiftbozan leventlerden ve tımarlı sipahilerden oluşturduğu büyük bir yevmlî ordusu ile Selim'in kapıkullarınca desteklenen ordusu üzerine yürüdü. İki şehzade 1559 yılının 30 Mayıs'ında Konya'da karşılaşmış ve bu savaş Şehzade Bayezid'in yenilgisiyle sonuçlanmıştı¹²⁰ Bu yenilgi üzerine Şehzade Bayezid önce Amasya'ya oradan da İran'a kaçtı. Fakat burada Kanuni'nin Şah Tahmasp'a verdiği ödünler sonucu 12 Şubat 1560'da öldürüldü.¹²¹

Şehzade Selim Mart 1562'de Konya'dan Kütahya'ya nakledilmiş ve 1566'ya kadar burada kalmıştır. Selim bu süreçte Tahmasp'ın elçisi Beşaret Ağa'yı ve Yemen Beylerbeyisi Mehmed Paşa'yı Kütahya'da ağırlamıştır. Zigetvar Kalesi kuşatmasında Kanuni'nin vefat etmesi üzerine Selim, payitahta gelmiş ve babasının yerine tahta

---

¹¹⁷ Varlık, *a.g.m.*, s.318.

¹¹⁸ Stanford Shaw, (1981), *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, C.I., İstanbul, s.163.

¹¹⁹ Şerafettin Turan, (1997), *Kanuni Sultan Süleyman Dönemi Taht Kavgaları*, Ankara, s. 83; Mustafa Akdağ, (1999), *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası Celali İsyenları*, Ankara, s.229.

¹²⁰ Turan, *a.g.e.*, s.104.

¹²¹ Shaw, *a.g.e.*, s.163.

çıkıştır (30 Eylül 1566). II. Selim tahta geçtikten sonra lalası Hüseyin Paşa'yı Kütahya'ya, Anadolu beylerbeyi olarak tayin etmiştir.¹²²

1.3.5. Celâli İsyânları ve Kütahya

XVI. asrın başlarından itibaren Amerika'dan gelen, bol altın ve gümüş ile para meselesini çözen, akabinde ticaret anlayışında köklü değişiklikler yapan, dolayısıyla zenginleşen Avrupa ile mücadelede Osmanlı Devleti kaynaklarını zorlamak mecburiyetinde kaldı. Olağanüstü vergiler (avarız) giderek çeşitlendirildi ve arttırıldı. Buna mukabil, artan enflasyon sonucu taşra yöneticilerinin gelirleri sabit kaldı. Bunun sonucu ehl-i örf yani yöneticiler, bu kayıplarını kanunsuz usuller ile köylüden çıkarmaya başladılar. Zaten XVI. yüzyıl boyunca yüksek nispette artan nüfus, kıtlıklar, salgın hastalıklar vs.. gibi etmenlerden bunalan reâya klasik vergilerini ödeyemez hale gelip faiz kısılcına düştü. Bütün bunların üstüne bid'at vergiler de gelince köylüler topraklarını terk etmeye başladılar. İlk tepkiler medreselere yığılmış suhte (medrese öğrencileri) lerden geldi. Onlar köyleri dolaşp çapulculuğa başladılar. Bunu, işsiz güçsüz her hangi bir yere kapılanamayan genç leventlerin soygun faaliyetleri takip etti. Osmanlı Devleti bunlara karşı bazı tedbirler aldı ise de, ehl-i örfün hatalarının devam etmesi, hatta bunların, aleni isyanları hadiseleri daha da büyüttü.¹²³

Celali olaylarını körükleyen bir diğer vaka ise şehzadelerin mücadelesidir. Bir önceki başlık altında anlatılan Selim-Bayezid mücadelesinden sonra, Bayezid'in topladığı leventler ve yönetimden memnun olmayan timar sahipleri, Anadolu'nun dört bir tarafına yayılarak eşkıyalık faaliyetlerini bir derece daha arttırmışlardır.¹²⁴

Özellikle XVI. yüzyılın sonlarında öce İran, akabinde de akabinde de uzun zaman devam eden Avusturya savaşları bunalımın artmasına sebep oldu.¹²⁵ Evvela kırk- ellişer kişilik Celali grupları faaliyetlerde bulunurken, 1596 Haçova Savaşı'ndan kaçan sipahilerin de katılımı ile büyük Celali eşkıya grupları Anadolu'yu baştanbaşa

¹²² Varlık," Kütahya Şehzade Sancağı", ss.320-324.

¹²³ Mücteba İlgürel, "Celali İsyânları", *DIY.İ.A.*, C. VIII, s.252.

¹²⁴ Turan, *a.g.e.*, s.18.

¹²⁵ Fatma Acun, (2000), "Celali İsyânları", *Türkler*, C.IX, Ankara, s.696; Karen Barkey, (1999), *Eşkiyalar ve Devlet*, Çev. Zeynep Atok, İstanbul, s.50.

tahrip ettiler. Ailesini güvenli bir yere bırakan köylülerde bunlara katıldı. XVI. asrın sonlarında Anadolu’da kırsal hayat neredeyse çöktü. Bir kısım köylüler şehirlere veya dağlara sığınırken, bir kısmı ise uzak memleketlere göç ettiler.¹²⁶ Her ne kadar bu fırtına XVII. yüzyılın başlarında Kuyucu Murad Paşa’nın sert tedbirleriyle sona erdi ise de, Osmanlı Devleti’nin siyasi yapısındaki gevşekliğe paralel olarak ileriki dönemlerde de Anadolu halkı benzer hadiselerle karşılaştı. Öyle ki XVII. asrın sonlarında Anadolu’da birçok köy hala viran idi. Bu sebeple Celali İsyanlarını, XVI. asrın ilk çeyreğinde vuku bulan “Alevi” ayaklanmaları ile karıştırmamak gerekir. Gerçek Celali İsyanları bahsettiğimiz üzere bazı iç ve dış ekonomik ve sosyal faktörlerin etkisi sonucu zuhur etmiştir.¹²⁷

1.3.5.1. Deli Hasan’ın İsyanı ve Kütahya’nın Tahribi

Celâli kargaşasından önce Kütahya, ilk ciddi tehlikeyi 1511’de Şahkulu İsyanı¹²⁸ sırasında yaşamıştır. Anadolu Beylerbeyi Karagöz Paşa’yı şehir önlerinde yenilgiye uğratan Şahkulu, Kütahya Kalesi’ni kuşattıysa da direnişle karşılaşmış, kale dışındaki evleri yakıp yıkarak Bursa’ya çekilmiştir.¹²⁹

Celâli İsyanları sırasından Kütahya en büyük tehlikeyi Deli Hasan İsyanı sırasında yaşamıştır. Karayazıcı’nın yerine geçen kardeşi Deli Hasan biladerinin mahiyetindeki eşkıya başlarından Şahverdi, Yularkaptı, Tavail gibi belli başlı şahıslarla Sokulluzade Hasan Paşa’yı Tokat’ta kuşatmıştı.¹³⁰ Hasan Paşa kalede her gün belli bir yerde oturma âdeti olduğundan kaleden kaçan birisinin o mevki haber vermesi üzerine kurşunla vurularak maktul düşmüştü. Hasan Paşa’nın ölümünden sonra Deli Hasan ve taifesi Tokat kuşatmasını kaldırarak yağmalayacakları daha elverişli yerlere doğru yola çıktılar. Bu sırada Hasan Paşa’nın yerine Diyarbekir Beylerbeyi Hadım Hüsrev Paşa gönderildi. Fakat Deli Hasan, Hüsrev Paşa’nın ordularını da kısa sürede dağıttı. Önce

¹²⁶ Akdağ, *a.g.e.*, s.230.

¹²⁷ Karadeniz, *a.g.e.*, s.50.

¹²⁸ İlgürel, *a.g.m.*, s.251.

¹²⁹ Varlık, “Kütahya...”, s.580; Gökbilgin, *a.g.m.*, s. 1121.

¹³⁰ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, (1983), *Osmanlı Tarihi*, C.XII/I, Ankara, s.102.

Ankara'yı kuşatıp 80 000 altın kuruş haraç alan Deli Hasan daha sonra Kütahya'ya gelip şehri yağma etti ve Afyon Karahisar tarafına geçti.¹³¹

Bu iki büyük olay dışında XVI. yüzyıl boyunca Kütahya'da eşkıyalık olayları devam etmiştir. Mesela 1565 tarihli Mühimme Defteri kaydına göre Kütahya sancağı Tavşanlı nahiyesinde ev basıp adam katleden kimselerin ahvallerinin teftişi ve gereğinin yapılması hakkında Bursa kadısına yazılan bir hüküm mevcuttur.¹³²

Genel olarak eşkıya taifesinin, bir kişinin veya yöre halkının çoğunlukla malına ve bazen de canına kastetmesi, şehirlerin yakılıp yıkılması olarak önu alınmaz bir hale gelen Celâli İsyancı XVII. yüzyılda da devam etmiş, fakat daha küçük çaplı olmuştur. Celâlilerin faaliyetleri bu yüzyılda daha çok eşkıyalık şeklinde devam etmiştir.

---

¹³¹ William J. Griswold, (2000), *Anadolu'da Büyük İsyancı*, İstanbul, s.32.

¹³² *BOA, M.D, nr.7*, s. 461. XVI. yüzyıl'la ait bunun gibi birçok örnek mevcuttur. Bu konuyla ilgili diğer örnekler için bkz. s.41 vd.

İKİNCİ BÖLÜM
DİVÂN-I HÜMÂYUN

2.1. DİVÂN-I HÜMÂYUN'UN TARİHİ GELİŞİMİ

2.1.1. Divân-ı Hümâyun'un Kökeni ve Osmanlı Devleti'ne Kadar Tarihi Seyri

Divân kelimesi Türkçe'ye Arapça ve Farsça yoluyla geçmiştir. Kelimenin menşei itibariyle “Aramice” den geldiği ve Farsçaya da bu dilden geçip yerleştiği kabul edilir. Divân eski İran'da mali kayıtların yazıldığı defterlere ve bu defterleri tutan resmi dairelere verilen isimdi. Divânın Farsçada ilk, Arapçada ikinci anlamı “kurul” veya “toplantı”dır. Osmanlılarda ise divân Farsça anlamından da ileri derecede “toplantı, kurul, kurul-organ” karşılığında kullanıldı.¹³³

Divân-ı Hümâyun'un kökeni Osmanlı Devleti'nden önce kurulan İslam, Türk ve Türk-İslam Devletleri'nin örgütleridir. “Divân” kavramı Hz. Ömer halifeliği döneminde (634-644) İslam devletine geçmiştir. Devletin artan gelirlerini belirli bir düzene kavuşturmak amacıyla İran asıllı bir Müslümanın teklifiyle Divân teşkilatı hayata geçirildi. Emeviler döneminde divânlar sayıca artmaya ve iyi bir biçimde geliştirilmeye başlandı. Şam merkezindeki “Divân ül- Haraç” giderek esas divân durumuna geldi. Abbasiler döneminde de divânlar çok büyük gelişme gösterdi. Abbasi divânları çok ilginç evreler geçirmişler, ihtiyaçlara göre kurulmuşlar, kaldırılmışlar, yeni baştan düzenlenmişlerdir.¹³⁴ Özellikle Abbasi Devleti'nin orta zamanlarında divân, en muhteşem şeklini almıştır. Divânda vezir, kadıl kuzat ve sair vazife sahiplerinin yerleri belirlenmiştir.¹³⁵

Doğu'da kurulan ilk Tür-İslam Devletleri de, özellikle Samanoğulları (874-999) ve Gazneliler (963-1187) eski geleneklerin de etkisiyle Abbasi divân sistemini aynen benimsediler. Divân-ı Hümâyun'a benzeyen ilk Türk-İslam divânını Büyük Selçuklular kurmuşlardı. Divân-ı A'lâ adlı bu divânla Divân-ı Hümâyun'a geçiş süreci başladı. Bu gelenek Anadolu Selçukluları'nda da devam etti. Daha sonra bu devletin parçalanmasıyla oluşan beyliklerde de divân geleneği sürdü.¹³⁶

¹³³ Ahmet Mumcu, “Divân-ı Hümâyun”, *DİY.İ.A.*, C.9, s.430.

¹³⁴ Ahmet Mumcu, (1986), *Divân-ı Hümâyun*, Ankara, ss.11-13.

¹³⁵ Uzunçarşılı, ...*Medhal*, s.5.

¹³⁶ Mumcu, *a.g.e.*, s.15.

2.1.2. Osmanlı Devleti'nde Divân-ı Hümâyun'un Tarihi Gelişimi

Osmanlı Devleti'nin ilk idari örgütü ve divânı Orhan Bey tarafından kurulmuştur. Devletin kuruluş safhasında Orhan Bey'in kurduğu divân, doğal olarak basit bir kurum görünüşündeydi. Divân, bu devirde bir vezir, Bursa kadısı ve Orhan Bey'den oluşan üç kişilik bir kurumdu. Divâna Orhan Bey bizzat başkanlık ediyordu. Bunun yanında bu divânda ordu temsil edilmiyordu. Orhan Bey'in son devrinde divân teşkilatında bir değişiklik yapılarak ikinci bir vezir dâhil edilerek divânın üyelerinin sayısı dörde çıkarıldı.¹³⁷

I.Murad, I. Bayezid, Çelebi Mehmed dönemlerinde divân, gelişimini sürdürmekle beraber kuruluş döneminde en fazla gelişmeyi II. Murad zamanında gerçekleştirdi. Bu dönemde Edirne sarayında belirli bir yerde düzenli olarak divân toplandığı anlaşılmaktadır. Yine bu dönemde belirli teşrifat kurallarının uygulanmaya başlandığı anlaşılmaktadır ki bu, divânın II. Murad zamanında geliştiğini gösteren bir örnektir.¹³⁸ Divân-ı Hümâyun tam gelişmiş şeklini ise Fatih Sultan Mehmed zamanında almaya başlamıştır. Fatih Kanunnamesi ile bir çeşit anayasa düzeni kurulmuş, devletin belli başlı makamları bu arada Divân-ı Hümâyun da düzenlenmiştir. Fatih'in getirdiği en büyük yenilik ise, divânda padişahın başkanlığını kesin olarak kaldırılması ve bu işin vezir-i âzama bırakılmasıdır.¹³⁹

Divân-ı Hümâyun Kanuni devrine kadar Topkapı Sarayı'nda Divânihâne denilen yerde toplanmışken bu padişaktan sonra yine Topkapı Sarayı'nın ikinci avlusunda bulunan ve harem dairesine bitişik olan Kubbealtı denilen yerde toplanmıştır.¹⁴⁰ Orhan Bey zamanından Fatih'in ilk dönemlerine kadar her gün toplanan Divân-ı Hümâyun, XVI. yüzyıldan itibaren haftada dört gün, XVII. yüzyıl ortalarında haftada iki gün, XVIII. yüzyıl başlarında, III. Ahmed zamanında haftada bir gün toplanmaya başlamıştır.¹⁴¹

¹³⁷ Aydın Taneri, (1974), *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş Döneminde Vezir-i Âzamlık*, Ankara, ss. 42-43.

¹³⁸ Mumcu, *a.g.e.*, ss.24-25.

¹³⁹ Mumcu, *a.g.m.*, s.430.

¹⁴⁰ Yusuf Halaçoğlu, (1994), *XIV. ve XVII. yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilâtı ve Sosyal Yapı*, Ankara, s.9.

¹⁴¹ Halaçoğlu, *a.g.e.*, s.8.

Divân-ı Hümâyün üyeleri de zaman içerisinde değişiklik göstermiştir. Divân toplantılarına vezir-i âzam, vezirler, kadiaskerler, defterdarlar ve nişancı asıl üye olarak katılmışlardır. Bunlardan başka reisülküttab, kapıcılar kethüdası ve çavuşbaşı da divân toplantılarına iştirak ederlerdi. Ayrıca İstanbul'da buldukları sırada Rumeli ve Anadolu Beylerbeyleri de divân üyeleri arasında yer alırlardı. Vezirlik rütbesine yükseldikten sonra yeniçeri ağası ve kaptan-ı derya da asıl üye olurlardı.¹⁴²

XVI. yüzyıl başlarından itibaren Divân-ı Hümâyün devlet içinde padişahın sonra en önemli yeri alırdı. Bu durum XVII. yüzyıl sonlarına kadar sürdü. Bu dönemlerden başlayarak Divân-ı Hümâyün'un yetkileri yavaş yavaş vezir-i âzâmın divanına (ikinci divân) geçmeye başladı. Divân-ı Hümâyün arada bir canlanmasına rağmen XVII. yüzyıl ortalarında Bâb-ı Âsâfi yani vezir-i âzam dairesinin her bakımdan gelişmesi nedeniyle eski canlılığını yakalayamadı. II. Mahmud döneminde yapılan değişiklikler ile kabine sistemine geçildi. Buna rağmen teşrifatta Divân-ı Hümâyün yerini korudu ancak, hukuki ve siyasi fonksiyonu bulunmamaktaydı.¹⁴³

2.1.3. Divân-ı Hümâyün'da Tutulan Defterler

Defter kelimesinin aslı Grekçedir. Arapça ve Farsça aracılığıyla Osmanlı Türkçesine geçen bu kelime sicil sözü ile de aynı anlamda kullanılır.¹⁴⁴ Divân-ı Hümâyünde çeşitli işler hakkında birçok defter tutulmuş idi. Bunlar içinde en önemli olanları mühimme, şikâyet, ahkâm, tahvil, rüus, nâme, düvel-i ecnebiye gibi defterlerdir.¹⁴⁵

Şikâyet Defterleri: Osmanlı devlet sistemi adalet kavramı üzerine kurulmuştur. Adalet kavramı ise halkın dilek ve şikâyetlerini doğrudan padişaha sunabilmesi ve haksızlıkların giderilmesi ilkesine dayanıyordu. İşte bu doğrultuda halkın Divâna sunduğu şikâyet defterlerinin kaydedildiği defterlere Şikâyet Defterleri denilmiştir.¹⁴⁶

¹⁴² Halaçoğlu, *a.g.e.*, s.10; Mumcu, *a.g.m.*, s.431.

¹⁴³ Mumcu, *a.g.m.*, s.431.

¹⁴⁴ M. Tayüzyilip Gökbilgin, (1992), *Osmanlı Paleografya ve Diplomatik İlimi*, İstanbul, s.104.

¹⁴⁵ İsmail Hakkı UZunçarşılı, (1998), *Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, Ankara, s.79.

¹⁴⁶ *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, (2000), İstanbul, s.22.

Ahkâm Defterleri: Osmanlı Devletinde genellikle maliyeye ait hükümlerin toplandığı defterlere verilen addır.¹⁴⁷ Bugün elimizde olan Ahkâm Defterlerinin en eski tarihli 1521 yılına aittir. Fakat Osmanlı arşivinde 1793-1878 tarihleri arası düzenli olarak tutulmuş defterler mevcuttur.¹⁴⁸

Ruus Defteri: Ruus kaleminde tutulan bu defterler, Osmanlı Devletinin timar ve has sahipleri dışında kalan bürokrasisinin maaş, tayin, emeklilik ile ilgili işlerin kayıt edildiği defterlerdir.¹⁴⁹

Nâme-i Hümayun Defterleri: Padişah tarafından İslam ve Hristiyan hükümdarlara, Kırım Hanına, Eflak ve Boğdan Voyvodalarına, Gürcü ve Dağistan Hanlarına gönderilen mektuplara Nâme-i Hümayun denirdi. Bunların bir sureti ile gelen cevapların saklandığı defterlere ise Nâme-i Hümayun Defterleri denilmiştir.¹⁵⁰

Tahvil Defteri: Yüksek devlet memuriyetlerinin tayin, terfi işleri ve dirlik tevcihinin kayırlarının tutulduğu defterlere verilen addır.¹⁵¹

Düvel-i Ecnebiye Defterleri: Divân-ı Hümayuna bağlı kalemlerden biri olan Amedi Kalemi, her çeşit anlaşma ve ahitname metinlerini, görüşme mazbatalarını, protokolleri, yabancı elçilere, konsoloslara ve tüccarlara ait yazıları tanzim ederdi bu kalemde tutulan defterlere Düvel-i Ecnebiye Defterleri denilmiştir.¹⁵²

Bunlardan başka Divan Kalemi kâtipleri tarafında ferman şeklinde düzenlenen kararları ayrı başlıklar altında tutulmuş 45 çeşit defter daha mevcuttur.¹⁵³ Ayrıca bunların yanında Osmanlı hükümetinin karar merciinde tutulan mühimme defterleri ihtiva ettikleri konular bakımından önemlidirler.

¹⁴⁷ Halil Sahillioğlu, “Ahkâm Defteri”, *DİY.İ.A.*, C.I., s.551.

¹⁴⁸ Uzunçarşılı. ....*Merkez Teşkilatı*, s.83.

¹⁴⁹ Ortaylı, *a.g.e.*, s.152.

¹⁵⁰ *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, s.44.

¹⁵¹ Ortaylı, *a.g.e.*, s.“gös.yer”.

¹⁵² *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, s.33.

¹⁵³ 3 Numaralı *Mühimme Defteri (966-968/1558-1560) Özet ve Transkripsiyon*, 1993, Ankara, s.XIX.

2.1.3.1. Mühimme Defterleri

Osmanlı Devleti'nin en yüksek idari ve kazai mercii olan Divân-ı Hümâyün'da alınan kararların kaydedildiği defterler arasında Mühimme Defterleri ilk sırada yer alır.¹⁵⁴

Bu defterler Osmanlı Divânı'ndan çıkan kararların bir suretlerinin kaydedildiği bir nevi zabıtlar/siciller hüviyetinde olduğundan muhtevaları itibariyle de pek çok araştırma sahasını ilgilendiren özelliğe sahiptirler. Üzerinde en çok durulan modern tarih çalışmalarında oldukça erken tarihler de farkına varılan, temel kaynaklar olarak dikkati çeken Mühimme Defterleri, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nin en meşhur defter serileri tasnifini oluştururlar. Söz konusu defterler üzerinde toplanan ilgi, bunlara dayalı araştırmalarla, belirli konudaki kayıtların bir araya getirilerek yayımlanmasıyla yahut bütün bir defterin neşri ile giderek artmış ve bu tasnif serisi araştırmacıların vazgeçemediği kaynak külliyatı haline gelmiştir. Muhteva itibariyle Divân'ın işleyişine bağlı olarak hazırlanmış olan bu defterler ki kayıtlar, yüksek karar organı olan bir kurumun belgeleri niteliği de taşıdıklarından hukuk tarihi yönünden ayrı bir öneme haiz bulunmaktadır.¹⁵⁵

Mühimme Defterleri Divân-ı Hümâyün toplantılarında müzakere edilen dâhili ve harici meselelere ait siyasi, askeri, iktisadi ve ictimai önemli kararların kaydedildiği defterlere verilen addır. Osmanlı Arşivinde H. 961-1333 (M. 1553-1915) tarihleri arasında tutulmuş 419 adet Mühimme Defteri mevcuttur. Mühimme Defterleri, XVI. yüzyılın ortalarından XX. yüzyıla ulaşan bir dönem içinde küçük zaman bölümleri hariç ortalama 350 yıllık süre itibariyle hiçbir Doğu ve Batı devletinde bulunmayan kültür ve tarih zenginliğini barındırırlar. Ana konularını devleti ilgilendiren siyasi, kültürel, sosyal ve harp tarihine dair üst düzey kararlar teşkil eder.¹⁵⁶

Mühimme Defterleri hükümlerin sâdır oldukları divânlar bakımından dört ayrı grupta değerlendirilebilir;

¹⁵⁴ Mübahat Kütükoğlu, (1988), "Mühimme Defterlerindeki Muâmele Kayıtları Üzerine", *Tarih Boyunca Paleografya ve Diplomatik Semineri*, (30 Nisan-2 Mayıs 1986), Ayrı Basım, İstanbul, s.95.

¹⁵⁵ Feridun M. Emecen, (2005), "Osmanlı Divânının Ana Defter Serileri: Ahkâm-ı Miri, Ahkâm-ı Kuyud-ı Mühimme ve Ahkâm-ı Şikâyet" *Türkiye Araştırma Literatür Dergisi*, C.3, S.5.

¹⁵⁶ *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, s.7.

1-*Mühimme Defterleri*: Padişahın payitahta bulunduğu sırada sadrazam başkanlığındaki divân toplantısından çıkan kararların kaydolunduğu defterler.

2-*Rikap Mühimmesi*: Sadrazam sefer veya başka bir sebeple payitahttan ayrılırken yerine vekil olarak bıraktığı Rikap kaymakamı veya Sedaret kaymakamı denilen görevli başkanlığında toplanan divânda alınan kararların yazıldığı defterler.

3-*Ordu Mühimmesi*: Ordu ile birlikte sefere çıkan sadrazamın sefer sırasında düzenlediği divân toplantılarında alınan kararların yazıldığı defterler.

4-*Kaymakamlık Mühimmesi*: Padişah ve sadrazamın aynı anda Dersaadet'ten ayrıldığında, devlet işlerini yönetmek üzere tayin edilen Sadaret kaymakamının düzelediği divânlarda alınan kararların yazıldığı defterler.¹⁵⁷

Mühimme Defterlerindeki kayıtlar, mahalline- muhatap makama gönderilen berat ve fermanların suretleri hüviyetindedir. Önemli bir husus, deftere kaydetmek yani tescil işlemini hükme bağlamaktır. Divânda neticelenen bir karara veya neticelenen bir dava, ferman şeklinde yazılmadan önce tahsis edilen bir müsveddesi, ilgili defterine kayd olunmamişsa geçerliliği olmazdı.¹⁵⁸

Defterdeki bir kaydın iptali veya tashih (düzeltmek) edilmesi ancak padişahın iznine bağlıdır. Nişancının yani ilk dönemlerdeki divân kalemleri şefinin defterler üzerinde tashih yapabilmesi, padişahın *kendi kalemiyle düzeltme yapabilir* müsaadesini taşıyan fermanıyla mümkündür.¹⁵⁹

Mühimme Defterlerindeki hüküm tarihlerinin yazılışı ilk dönemlerde, başlık-tarih atmak şeklinde olmuştur. Daha sonraları bu usulden vazgeçilerek günler, *evâil*, *evâsit*, ve *evâhir* tabirleriyle onar günlük dilimler halinde ifade olunmaya başlanmıştır.¹⁶⁰ Mühimme Defterlerinde yer alan konuları devrin zaman, mekân ve telakkisi çerçevesinde mühim görülen konular teşkil eder. Bazen hüküm metinleri içindeki “*bu husus mevaddı mühimmedir*” veya “*husus-ı mezbur mühimmattandır*” şeklindeki ifadeler ile konuların önemine dikkat çekildiği görülmektedir.¹⁶¹

¹⁵⁷ *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, ss.7-8.

¹⁵⁸ *3 Numaralı Mühimme Defteri (966-968/1558-1560) Özet ve Transkripsiyon*, s.XX.

¹⁵⁹ *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, s.8.

¹⁶⁰ *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, ss.8-9.

¹⁶¹ *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, s.9.

Mühimme Defterlerinin içerik bakımından önem ve değerlerini şu başlıklar altında toplamak mümkündür:

1-Mühimme Defterleri, Osmanlı Devleti'nin merkez ve taşra teşkilatındaki idari ve askeri organların yapısı, karşılıklı münasebetleri, çalışma tarzları ve fonksiyonları hakkında önemli önemli kaynaklardır.

2-Komşu ülkeler ile Avrupa, Kuzey Afrika, Orta Doğu, Arabistan Yarımadası, Kafkaslar ve Rusya tarihleri açısından önemli bilgiler ihtiva ederler.

3-Osmanlı Devleti'nin Gayri Müslim tebaası ile olan münasebetleri, azınlıklar hukuku, halkın sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarının temini hususundaki yönetim politikası, ibadet ve ayin serbestliği, mabetlerin inşası gibi konular Mühimme defterlerinde çokça görülür.

4-Hac organizesi, surre alayları ve mukaddes beldelerde görülen hizmetler, konu olarak ayrı bir yer tutar.

5-Osmanlı kültür ve sanat faaliyetleri cümlesinden, imar ve iskân siyaseti, çevre ve belediye hizmetleri, sağlık ve eğitim işleri, geniş vakıf idarelerinin problemleri ve teftişleri bakımından da zengin malzeme ihtiva ederler.

6-Sayıları hayli fazla olan ve Ordu Divânınca tutulan Mühimme Defterleri askeri tarih, harp tarihi ve lojistik hizmetler tarihi yönünden de birinci elden kaynaklardır.¹⁶²

Sonuç olarak XVII. yüzyılda devlet işlerinin Divân-ı Hümâyundan Paşa Kapısı'na kaydığı, Bâb-ı Âli'nin yönetimde ağırlığının hissedilmeye başladığı dönemlerde yavaş yavaş padişah fermanlarının yerini sadrazam buyrukları almaya başlamış ve bu buyrukları için *Ayniyat Defteri* adı altında yeni bir defter türü tutulmaya başlanmıştır. Bununla birlikte, mühimme kayıtlarını tutan Divân Kalemleri az sayıda kâtip kadrosu ile Sadaret Teşkilatı içinde yer alarak Osmanlı Devleti'nin son dönemlerine kadar eski görevlerini sürdürmüşlerdir.¹⁶³

¹⁶² 5 Numaralı Mühimme Defteri (973/1565-1566) Özet ve İndeks, Ankara, 1994, s. XI.

¹⁶³ 5 Numaralı Mühimme Defteri (973/1565-1566) Özet ve İndeks, Ankara, 1994, s.XII.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
HÜKÜMLERİN ÖZET VE TRANSKRİPSİYONLARI

3.1. 1 NOLU MÜHİMME DEFTERİ

Sahife: 14

Sıra: 44

19 Ramazan 961

Dergâh-ı Âli çavuşlarından Mehmed'in timarının Kütahya Sancağındaki mahlulden ikmal ve tezyid edilmesi için Anadolu Beylerbey'ine hüküm.

Anadolu Beglerbegisi'ne hüküm ki;

Haliya Dergâh-ı sa'adet derkâbim çavuşlarından Darendede humayun kadri'l emasır vel ekrân Mehmed zide mucide Dergâh-ı Mu'allâm'a gelüp bilfiil berât-ı humâyunumlu mutasarrıf olduğu zeametın 3000 akçe noksanı olduğu Kütahiyye sancağında Lazkiye nahiyesinde Aslı? nâm karyeden 4999 akçe hasa tasarruf iden (?) fevt olup timarı mahluldür deyü kendüye verilmek bâbında inâyet-i ricâ eylemegin muşarunileyhin hakkında mezid-i inayetim zuhura getirüp zikrolunan timarın noksanından 1030 akça ziyadesiyle virilmek emr idüp **buyurdum ki;**

Mezkur fevt olmuş ise timarı ikmal eylesin noksanından 1030 akçe ziyâdesiyle (?) Ramazanın dokuzuncu gününden tevcih idüp tezkire süresin ki berât-ı şerifim virile.

Sahife: 53

Sıra: 272

28 Şevval 961

Kütahya'da Ahi'nin timarının Nahçıvan seferinde bulunan oğlu Hamza'ya tevcih için Anadolu Beylerbeyi'ne hüküm.

Anadolu Beglerbegine;

Kütahiyye Sancağında 4000 akçelik timara mutasarrıf olan Ali gelüp pir olup sefer-i humâyuna iktidarı olmayup timarın Nahçıvan seferinde olan oğlu Darendede Hamza'ya olmasın rica itmegin **buyurdum ki;**

Göresin (?) livâ-i mezburda ol miktar timara mutasarrıf hacı pir olup ve emr olunduğu gibi (?) gönderesin (?) seyhim hali oğlu olup kalıca yarar ise timarı tevcih idüp tezkire viresin.

Sahife: 80

Sıra: 435

7 Zilka'ade 961

Kütahya Alaybeyi Hızır'ın noksan olan zeametinin tedarik ve tevcihi hakkında Anadolu Beylerbeyi'ne hüküm.

Anadolu Beglerbegine;

Kütahiyye Alaybeyi Hızır gelüp zeametinin noksanı olduğunu arz idüp nakil olunmak babında inabet-i rica eylesesin **buyurdum ki;**

Göresin (?) noksanı var ise döşünden tedarik idüp tevcih idesün.

Sahife: 137

Sıra:770

27 Zilka'ade 961

Kütahya Sancağında timar mutasarrıfı Ahmed'in Nahçıvan seferinde bulunan oğlu Şaban'a timar tevcihi için Anadolu Beylerbeyine hüküm.

Anadolu Beglerbegine Hükümki;

Ahmed nam kimesne Dergâh-ı Mu'allâm'a gelüb Kütahiyye sancağında 4400 akçelik timara mutasarrıf olan darende oğlu Şaban için Nahçıvan seferine bile iddigün arz eylemek inâbet-i rica etmegin mezbur oğluna kanun üzere timar verilmesin emr etmegin **buyurdum ki;**

Göresin yaya? Liva-i mezburda olmagla timara mutasarrıf olmasın ve bu Hacı Ahmed oğlu olub halice yarar ise kanun üzere (?) timar tevcih idüb tezkire viresin.

Sahife: 160

Sıra: 896

10 Zilhicce 961

Kütahya Sancağında kapucubaşlarından Mehmet Çavuş oğlu İbrahim'e terekki verilmesi için Anadolu Beylerbeyi'ne hüküm.

Anadolu Beglerbegine;

Kütahya sancağında Emed nahiyesinde 22892 akçe zeâmetli kapu çavuşlarından Mehmed çavuş oğlu İbrahim(e) emr ahid gönderilip (?) idüp (?) sefer-i hümayunuma gelüp yoldaş olup mezd-i mâhiyetimdeki 3000 akçe terekki emr idüp **buyurdum ki;**

Kanun üzere viresin.

Sahife: 163

Sıra: 951

14 Zilhicce 961

Kütahya Sancağında timardan mazul Ahmed'e Şehzâde Beyazid'in kethüdası Mehmed'in, muşârunileyhin lâlâsı Mustafa'nın tahvili sebebi ile mutasarrıf olduğu hisseden timar temcih edilmesi için Anadolu Beylerbeyi'ne hüküm.

Anadolu Beglerbegine hüküm ki;

Kütahiyye sancağında 4999 akçe timardan mes'ul olan Darende Ahmed Şehzâde Sultan Beyazid Hân tâle bâkehû eger (?) olup livây-ı mezburdan 30864 akçelik zeamete mutasarrıf olan Mehmed kethüda Şeyhlu nâhiyesinde muşârunileyhin lalası Mustafa dâme i'zzuhr tahvilinden zeâmetine ilhâk iddürdiği 5000 akçelik hassından feragat iddugin bildirüp kendüye virilmek münasib-i inâyet ricâ itmegin **buyurdum ki;**

Yazıldığı gibi olup livây-ı mezburda ol mikdar timardan mes'ul olmuş sahih (?) timarı (?) dirlik olmak üzere (?) olmayup kanun nâme-i humâyunun mucibince timar çok ise ve mezbur Mehmed kethudanın oğlu sulbi ise hass-ı mezbur bir akçe ziyadesiyle mezkura tevcih idesin.

Sahife: 174

Sıra: 996

15 Zilhicce 961

Kütahya'nın Lazkiye nahiyesi timar mutasarrıflarından Paşa oğlu Mustafa'nın Kocaeli Beyi Ferruh Bey ile dil almak hizmetinde bulunmasından dolayı timarının arttırılması için Anadolu Beylerbeyi'ne hüküm.

Anadolu Beglerbegine hüküm ki;

Hâliyâ Dergâh-ı Mu'allâmâ mühürlü defter gönderüp Kütahiyye sancağında Lazkiye nahiyesinde 122107 akçelik zeâmete mutasarrıf olan Paşa oğlu Mustafa dâme mucide Kacaili beği Ferruh ile dil olmakda bile olup hizmette bulunduğın arz eylediği ecilde 50000? akçe terâkki emr idüp **buyurdum ki;**

Muşârunileyhin terâkkisi tevcih eylesin.

Sahife: 191

Sıra: 1093

21 Zilhicce 961

Kütahya timar mutasarrufu Şah Veli Çavuş'un timarının oğlu Süleyman'a tevcihi için Anadolu beylerbeyine hüküm.

Anadolu Beglerbegine hüküm ki;

Kütahiyye sancağında Lâzkiye nahiyesinde 4400 akçelik timara mutasarrıf olan Şah Veli Çavuş Dergâh-ı Mu'allâm'a gelüp çavuşluk gedükün ihtiyariyle timar-ı mezburun 4400 akçe timara mutasarrıf olan oğlu (?) âmân Süleyman'a bilmedigin **buyurdum ki;**

Babası gedüki mezkur oğluna tevcih idüp çavuşluk hizmeti iddiresin.

Sahife: 215-233

Sıra: 1342

16 Muharrem 962

Kütahya sancağında Süleyman ve Ali kardaşların babalarından kalan timarın kendilerine tevcihi hakkında Anadolu beylerbeyine hüküm.

Anadolu Beglerbegisine hüküm ki;

Süleyman ve Ali nâm kârındaşlar gelüp ataları Kütahiyye sancağında 4999 akçelik timara mutasarrıf iken fevt olup zikr olunan timarın Dergâh-ı Muâllâm çavuşlarından Mehmed'in zeametine ilhâk olunduğınını bildirüp kendülerine virilmek bâbında insita'yı? i'nâbet eyledikleri ecilden babaları timarı karundaşların? mezburlara virilmesin emr idüp **buyurdum ki;**

Göresin sulbi (?)oğulları olmaz (?) yarar ise ataları timarın karundaşların? tevcih idap tezkire viresin ki merâm-ı şerifim çözüle?

Sahife: 237-257

Sıra: 1453

28 Muharrek 962

Kütahya sancağı timar mutarrıflarından Yahya'yı sefer terâkkilerinden dolayı bildirdiği mahlullerden tevcih olunacak timar timar bedelleri hakkında Anadolu beylerbeyine hüküm.

Anadolu Beglerbegisi'ne hüküm ki;

Yahya gelüp Kütahiyye sancağında tasarrufunda olan timarın 1870? akçe noksanı olup işbu Revan? ve Bezmiy? ve Van seferliğinden buyurulan 800? akçe terâkkileri 30 akçe terâkki Hâssa Abdi çavuş oğlu Ferruh? tahvilinden veyine livâ-i mezburdan Kürd ve Selendi? nahiyesinden Bâli nâm kâryeden 2000 akçelik (?) sefer-i humâyuna varmayan Ömer tahvilinden mahluldur deyu buyurup inâbet-i ricâ itmegin **buyurdum ki;**

Merâddim-i? zuhur idap göresin hassa dibügi gibi ise zikr olunan hisseler cemil? muvâfık ise ve mikdar sahih değil noksaniyle 800 terakki tevcih idüp tezkire viresiz.

Sahife: 248

Sıra: 1522

7 Sefer 962

Kütahya timar mutasarrıfı Ahmed'in timarının kardeşi Behram'a tevcihi için Kütahya alaybeyi Cağfer Bey'in maktubu üzerine Anadolu beylerbeyine hüküm. Merhum Ahmed'in Nahçıvan'dan gelirken fevt olan oğlu Muharrem'in oğlu Kalender'e timar tevcihi için kayıt.

Anadolu Beglerbegine;

Kütahiyye alaybeyi Cağfer mektub gönderüp nahiye-i mezbure Kalucviran? nâm kâryeden ve gayriden 4030 akçe timarı olan Ahmed (?) dirlik olmak üzere feragat idüp Behram nâm oğluna bildirüp olduğı Nahçıvan'dan gelürmen fevt olup timarı mahlul haliya dirlik (?) inâbet Muharrem için mezkur Ahmed'in sahih oğlu idduğine onat? sefer kimesneler şahidlik ideler deyu kanun (?) timarın mezkur olmasın arz itmegin **buyurdum ki;**

Göresin mezkur Ahmed sâbıkâ olmuş ise timarı (?) sahih (?) olup mahlül dirliği olmamg emr olunanlardan değil ise ve (?) Çelebi oğlu olup kaleme yarar ise ve mezkur tezviş? olup timarı timarı mahlul ise onat tevcih idüp tezkire viresin.

Yazıldı.

Bir sureti mezkur Cağfer? beg mektubu mucibince fet mezkur Muharrem oğlu kanun-ı kâim üzere (?) timar

3.2. 3 NOLU MÜHİMME DEFTERİ

Sahife: 8

Sıra: 26

15 Ramazan 966

Evvence şehzade Beyazid'in münhezim olduğu sırada bindiği at ile üzerindeki raht Anadolu kethüdası adamlarının elinde ise alınıp gönderilmesi hakkında Kütahya kadısına hüküm.

Kütahiyye kâdısına hüküm ki;

Bundan akdem oğlum Beyazid münhezim olduğın bindügi gümüş eyer ve 190 ile bakımlı atı Ağaç köyü dimekle ma'rif karye sancağa son Anadolu kethüdası adamları elinde imiş **buyurdum ki;**

Vusul bulduk da bu bâbda bizzât mukâyüzyiled olup üzerine varup (?) ise huzura getürüp ellerinde olan rıza ile yârâr âdemler koşmak hususi onat vechile zikr olunan ili teftiş eylayüp zikr olunan kimesneleri ele virüp südde-i saadetüme mua'ccelen irsal idesin.

Sahife: 29

Sıra: 71

21 Receb 966

İsyân eden Şehzade Beyazid'in adamlarından elde edilen Bihmen oğlu İbrahim'in İsfandiyar Çavuş'a gönderilmesi hakkında Kütahya kadısına ve subaşısına hüküm.

Yazıldı. Mezbura virildi.

Kütahiyye kâdısına ve subaşısına hüküm ki;

Hâliya oğlum Bâyezid adamlarından Bihmen oğlu İbrahim'in (?) ele gelip anda mahbus etmiş **buyurdum ki;**

Dergâh-ı muâllâm çavuşlarından İsfendiyâr vusul buldukda mezkurun kayd-u bend ile mezburu teslim alup sen ki subaşımın bile getürüp andan yarar dahi ademlerin bile koşup getüresin. Amma bu bâbda gaybet ittirmekden ziyâde hazer idesin.

Sayfa: 31

Sıra: 74

24 Ramazan 966

Gönderilen Çavuş Seydi Ali'nin topladığı koyunların orduyu humayun için gönderilmesi hakkında Kütahya kadısına hüküm.

fi Ramazanü'l mübarek sene 966

Yazıldı

Kütahiyye kadısına hüküm ki;

Bundan akdem orduyu humâyunum için sicil-i kazakdan koyun ihraç için irsâl olunan Dergâh-ı Mua'llâm Çavuşlarından Seydi Ali zide kadrehu(?) ne mikdâr koyun cemi' itmiş ise Orduyu Humâyun'uma getirmesin emr idüp **buyurdum ki;**

Hükümü şerifim varduk da cemi' olunan koyun ne mikdâr ise muaccelen Orduyu Humâyun'uma yarar adamlar ile gönderesin ki getürüp teslim (?) varup emr-i sabıkâ üzere dâhi koyun cemi' idesin.

Ademlerinden Berak? virildi.

Ramazan sene 966

Sahife: 35

Sıra: 87

27 N 966

Şehzâde Bayezide firar edenlerin affedildiğine dair Kütahya, Karahisar, Sandıklı ve Şeyhlü kadularına hüküm.

Yazıldı

Kütahiyye ve Karahisar ve Sandıklı ve Şeyhlü kadılarına hüküm ki;

Bundan akdem nice def'a ahkâm-ı şerife gönderilip oğlum Bayezidin firar edenleri kande ise ele getirip hakkında külli deyu emrim olmuş imdi hâliya onların kamâl merâhim zarurâtımdan günahların 'afv edip **buyurdum ki;**

Vusûl buldukda bu bâbda birbiriniz taht-ı kazanızda bu husûsu nizâ ettirip halka i'lâm edesin ki fimabad onun gibi edenlerinden kimesneyi tutup rencide ettirmeyesin ve edenleri men' edesin.

Sahife: 38

Sıra: 95

28 Ramazan 966

Şehzâde Bayezid ile giden ve Simav kadısının kayıntası olan Kütahya kadısının evinde bulunduğu haber alındığından gönderilen adamlara teslim edilmesi hakkında Simav kadısına hüküm.

Yazıldı. Karamanlar Ömer Çavuşa virildi. fi 28 Ramazan sene 966

Simâv kadısına hüküm ki;

Kayın atan olup bundan akdem Kütahiyye kadısı olup oğlum Beyazid ile bile giden kadı hâliyâ ba'zı kimesneler ile gelüp evinde olduğu sâhin haber alunup **buyurdum ki;**

Varduklarından asla? tâ'lik ve (?) itmeyûp mezkurı (?) teslim eylesin. Onun sana verduki ma'lum olmuştır. (?) ta'lik idesin diyüp eger sakindir? eger mezkurı teslim idesin.

Sahife: 38

Sıra: 96

28 Ramazan 966

Orduy-u Hûmayunâ lüzumu olan zahirenin gönderilmesine dair Simav kadısına hüküm.

Yazıldı.

Simav kadısına hüküm ki;

Hâliyâ Ordu-yu Hümâyun'um için arpa ve koyun vesâir zahire lâzım olup Dergah-ı Muâllâ Çavuşlarından (?) alınıp **buyurdum ki;**

Varduklarında secd? kazakdan ve akardusırığı? koyun ve arpa ve sâyir zahine tedârik ve ihzar idesin hususi mezbur (?) ona göre mukayüzyiled olasın.

Sahife: 40

Sıra: 100

3 Şevval 966

Ordu için toplanan koyunlardan nısfının gönderilmesine dair Kütahya kadısına ve Carullah çavuşa hüküm;

Kütahiyye kadısına ve Carullah Çavuşu'na hüküm ki;

Sen ki Carullah çavuşsun Dergâh-ı Mu'allam'a mektûb gönderip sâbıkan vârid olan emr-i şerif mûcibince Kütahya sancağında koyun cem' olup Kütahya önünde hazır olmuştur deyu 'arz etmişsin imdi zikr olunan koyunun nısfı ordu-yu hümâyunum için gelmesi lazım olmağın **buyurdum ki;**

Vardıkta cem' olunan koyun ne miktar ile nısfının ordu-yu hümâyunum için sahipleri veya vekilleri ile ordu-yu hümâyunuma gönderesin tevakkuf neferini geri yerli yerinde koyasın hakkında emr-i şerifim bu cümle sâdır olursa mucibi ile 'amel eylesin ama sağmaya koyun olmayıp yanıma beraber erkek koyun irsâl edip edersin defterin bile gönderesin ki ona göre 'amel oluna.

Sahife: 206

Sıra: 575

4 Ra 967

Tersâne-i 'âmire hizmeti için sancağına mensûb yayalardan berr nöbetçisinin (639 nefer) ta'yin edildiğine da'ir Kütahya yayaları beyi Kasım Bey'e yazılmıştır.

Yazıldı

Kütahiyye yayaları beyi Kasım Bey'e hüküm ki;

Hâliya sancağına müte'allık olan yayaların berr nevbetlisi ki 639 neferdir Tersâne-i 'amire hizmetine lâıyk olup **buyurdum ki;**

Vardıkda zıkr olunan berr nevbetlü yayaları ellışer aylık zülf ve zülüfleri ile yaya ve müsellemi ile ve mu'tedilleriyle 'âdet ve kânûn üzere ihrâc edip vaktinde gönderip me'mûr olduğun hizmete istihdâm eyleyip itmamında vazifeyi fevt eylemeyesin geç ve erken götürmekte ziyâde hazer edesin husûs-ı mezbûr-ı mühimmât umurdandır ona göre mukayüzyiled olup tâli himâyet-i sarfika fevt etmeyesin.

Sahife: 318

Sıra: 931

12 B 967

Kütahya kazasında adam katleden emval gasp eyleyen suhtelerin ele getirilerek haklarından gelinmesi için Anadolu Beylerbeyisine hüküm.

Yazıldı

Anadolu Beglerbegisi'ne hüküm ki;

Kütahiyye kadısı mektup gönderip kendi emri ile yaya ve müselleme tahririnde iken suhtelerden o Lazkiye içinde iki nefer kimesne katl edip sonra kazâ-yı mezbûrda Deribolu nam köyde bir evi basub sahibin katl edip malın alıp bazı diyarda bir kimesnenin oğlunu çekip gerisi ve ahir bir oğuldan çekip alıp gidip ve Karahisar'a tâbi Şahruh kaziyüzyilesinde Yusuf nam kimesnenin eli çalıp öldürüp sair vilayetlerde dahi nice fesadlar edip öldüler deyu 'arz eylemeğin **buyurdum ki;**

Vardıkda te'hir eylemeyip bu husûsa bizzât mukayüzyiled olup zıkr olunan ehl-i fesadı ele getirip gaybet idenleri yataklarına ve turaklarına ve bi'l-cümle şer'le ve kânûnla öldürmesi lazım olanları buldurup husemâsıyla beraber edip taraf kadıları ma'rifeti ile bu def'a şer'le dâhil olmayan kazalar ise (?) şer'i kavim teftiş idüb şer'i'le sabit olan fesadların ehl-i fesadların (?) olduğı mahalde halden gelesin. Zıkr olunan ehl-i fesadlardan ne mikdar kimesne ele kelüb hakkından keldüğün yazub bildiresin.

Yazıldı. Defterdar Kasım Bege virildi.

Sahife: 346

Sıra: 1019

27 Recep 967

Müsellemlerden hizmete gitmeyenlerin memuriyetleri başına gönderilmeleri hakkında Kütahya sancağı kadılarına hüküm.

Yazıldı. fi Gurre Recep Sene 967

Hususi virildi

Kütahiyye sancağı kadılarına hüküm ki;

Hâliya Livây-ı mezbur müsellemleri beği olan Hâلیل tesvil-i? arz eylediği sancağında va'ki olan müsellemlerin (?) emr-i şerif mucubince hizmette istihdâm için adem gönderdükde onlar alunup me'mur olan hizmetlerinde varmazlar imiş imdi **buyurdum ki;**

Vardukda bu hususi vakt ve emâm ile mukayüzyiled olup hizmette ta'yin olunan müsellemlerin muaccele? ihrâc idüp meclis-i mamure gönderesin. Onun gibi (?) ve muhalefet edenleri isimleri ve resimleri ile yazub bildiresin ki haklarından gelüp sâirlerine mucî? arz vaki' ola.

Sahife: 395

Sıra: 1178

Gurre N 967

Uşak kazasında teftiş olunmaları emredilenlerin ele getirilip bunlarda hakkı olanların ihkak ettirilmesi için Kütahya ve Karahisar kadılarına hüküm.

Yazıldı

Kütahiyye ve Karahisar kadılarına hüküm ki;

Sen ki Kütahiyye kadısısın Lazkiye kadısıyla mektûb gönderip kaza-i Uşak'da Pir Mehmed ve Mustafa ve Mehmed nâm kimesne ol teftişlerine hükm-i şerif vârid olup 'ayd-ı irtihâlleri ecilden ve bunlardan gayrı Göbek oğlu Memiş nam kimesneden dahi senevi olunmak teftişine mübâşeret olunduğun Lazkiye kadısına Antalya kazası

denmekle (?) olunmaları kâlib bildirmişsin imdi mezbûrlar teftiş-i ‘emam olunmak emr edip **buyurdum ki;**

Mezbûr Göbekoğlun ve zikr olunan üç nefer kimesneleri dahi bir katreyi ele getirip kayd ve bend ile bu bâbda mübâşir ta‘yin olunan çavuşum takviyete teslim etmek için Anadolu Beglerbeyisine hükm-i şerif göndermemiştir buyurdum ki;

Müşâr-ün ileyh mezkûrları ele getirip mumâ-ileyhe teslim ederek mezkûrlardan bir genç gelip da‘va-yı hakk ederse husemâyı beraber birer vak‘a-i şer‘le fasl olmuş olmağın (?) olmuş olmayan da‘vilerin hakk üzere ber-mûcib-i şer‘ kadim teftiş edip göresin onun gibi mezbûrların üzerinde kimesnenin hakkı te’sir olursa ashâb-ı hukûka (?) (?) alınır dahi ne miktar kimesnenin hakka te’sir olunmak (?) ve ne makule (?) olduğun mufassal defter edip yazıp bildiresin ama hayli teftiş-i ‘emam tezâhürüyle tâbi‘ olup hiçbir çâre mübâşir ve muhâna eyleyip kimesne hukuk-ı şer‘-i şerif olmakda ve hukuk-ı vâki‘ (?) olmaktan hazer edesin.

Sahife: 478

Sıra: 1424

17 Za 967

Uşaktan bazı kimselerle Göbekoğlu Memiş nâm kimse haklarında teftiş yapılip hakları sabit olanların haklarının verilmesi ve teferruatı hakkında Karahisar beyine ve Kütahya ve Karahisar kadılarına hüküm.

Yazıldı. Arz getüren nefere virildi.

Karahisar Beyine ve Kütahiyye ve Karahisar kadılarına hüküm ki;

Sen ki Kütahiyye kadısısın Lazkiye kadısıyla mektup gönderip kaza-i Uşak’ta Pir Mehmet ve Mustafa ve Mehmet nam kimesnelerin teftişlerine hükm-i şerif vârid olmağın ‘arz etikleri ecilden mezburlardan gayrı Göbekoğlu Memiş nâm kimesneden senevi olunmak teftişine mübâşeret olundukda Lazkiye kadısına iltihâkıyla fasl vermekle teftiş olundukların ‘arz etmişsin imdi mezkûrların teftiş-i âmm olmak emr edip mezbûr Göbekoğlun zikr olunan üç nefer kimesneleri Ercüment oğlum Selim (?)

bakan lalası (?) emr-i şerifim gönderilmiştir. Kimler baş ise ona götürüb teftiş için size getürmek emr olunmuştur **buyurdum ki;**

Geldiklerin mezkuru adem kim gelüb (?) ider ise kazayı beraber idüb ve fail şer i'le (?) olmuş olmayub onbeş bin (?) terakki olunan neferlerin ber mucib-i şeri' kavim onat vecihle emr üzere (?) teftiş idüb göresin. Onun mezkurlarun üzerinde kimesnenin şer i'le hakları (?) emrolub sabit (?) hakların bi kusur eshab-ı sefuka? itturub dahi ne mikdâr kimesnenin hakkı sabit olub alıvirdiğün ve ne mikdar sabit olduğın mufassal defter idüb bildiresin. Amma sık teftiş-i tamam (?) tabi' olub (?) olub kimesneye (?) olmağdan (?) (?) ol mikdar hazer idesin.

Sahife: 479

Sıra: 1426

17 Za 967

Sandıklı kazasında bazı kimseler arasındaki yaylak-yaylak münazasının hay ve hasmı hakkında Kütahya ve Sandıklı kadılarına hüküm.

Yazıldı

Kütahiyye ve Sandıklı kadılarına hüküm ki;

Sandıklı kasabasına tâbi' Kasame nâm cema'atin Kaldezat nâm karye halkı Kablak alan demekle ma'rûf yaylak husûsunda nizâ'ları olup tarafından ahkâm-ı şerif ihrâc olunup münâza'a-i keşide olup teftiş olundukda ellerinde olan temessükleri birbirine müte'ârif bulunmakla fasl-ı husûmet olmadığı i'lâm olunup cânibinin temessükleri Der-sa'âdetime gönderilmeğın husûs-ı mezbûr bu def'a şer' ve kanun üzere fasl-ı husûmet ve kat'-ı nizâ' olmasın emr edip gönderilip **buyurdum ki;**

Varucak sen ki Kütahiyye kadısının beldende kalkıp muhtell nizâ'ın üzerine varıp kadı-yı mezbûr ile muhtel nizâ'ın üzerine varıp husemâyı beraber edip ve irsâl olunan temessükle nazar edip evkât ve cümle hakk üzere dikkatle ve ihtimamla teftiş ve bazı mektup gönderesin zikr olunan yaylak şer' ve kanun ile kangı cânibe teveccüh olursa hükm eyleyip irsâline kat'i temessük vermeyip taraf-ı âhirin temessüklerin irsâline alıp vermeyip Der-sa'âdetime gönderip ahvâllerin mufassal yazıp bildiresin

itmamında teftiş tamam-ı hak üzere olup hiçbir cânibe meyl ve mehâbe eylemeyip hakk-ı sariha tâbi' olup hilâf-ı şer' ve kânun kimesneye iş ettirmeyisin.

Sahife: 495

Sıra: 1470

27 Za 967

Adı geçen Halime'ye ait da'vanın İstanbul'da rüyeti için alakalıların Dersaadet'e gönderilmesi hakkında Anadolu Beylerbeyisine ve Kütahya kadısına hüküm.

Yazıldı

Anadolu Beglerbeyisine ve Kütahiyye kadısına hüküm ki;

Tüccar İsa kızı ile Dizdaroğlu Mustafa ve Abdi ve İbrahim nam kimesnelerin da'vası görülmek için Kütahiyye kadısı ile sana hükm-i şerifim gönderilip ahvallerin şer'le fasl olmadı kızkardaşına teslim olunup mezkûrlar haps kalıp ve bu husûs yine tefehhüm olduğun 'arz ve ahir olunmak hâliya müdde'i olan rikâb-ı hümayunumdan vak'a sunup kaziyelerin inde fasl olmadığını bildirip Der-sa'âdetime götürülmesi bildirmeğin **buyurdum ki;**

Vusûl buldukda asla te'hir etmeyip bu bâsda mahbus olanları ve (?) (?) yarar idmâle koşup Der-sa'âdetime gönderesin tutup gönderdiğin kimesnemde sed ve te'kid ile sen ki tecil ettirmeyeler bu husûsun cevabı bi-hakk te'hir olunup 'arz olunmadı ona dahi bildiresin te'hir eylemeyip gönderesin.

Sahife: 539

Sıra: 1587

11 M 968

Karahisarda timar sahiplerinin katip Şehsuvar ve kardeşi Kalenderin ağalarına ve sair kurrâ halkına zulm ve taaddilerinden dolayı şer ile teftiş yapılp

ihkak-ı hak edilmesi ve neticenin bildirilmesi hakkında Anadolu Beylerbeyisine ve Kütahya kadısına hüküm.

Yazıldı

Anadolu Beglerbegisi'ne ve Kütahya kadısına hüküm ki;

Hâliya Karahisar sancağı Begi kelâmı deli garra ve Karahisar kadısı nâ'ibi mektup gönderip liva-i mezbûrda yedi bin akçe timarı olan kâtip Şehsuvar ve beş bin akçe timarı olan karındaşı Kalender re'âyalarına ve sâ'ir kurrâ halkına zulm ve ta'addi eylediklerin bildirmeğin timarları dahi verilip ve kendiler dahi Der-sa'âdetime gelip biri hilâf-ı vâki' 'arz etmişlerdir dediklerinde ahvalleri yerinde sıhhati üzere teftiş olunup görülmek için adamın (?) hapsi ile teslim olunup sana gönderildi ve zikr olunan arsaların suretleri dahi aslından ihrâç olunup bile gönderildi **buyurdum ki;**

Vusûl buldukda bu bâbda bizzat mukayüzyiled olup ve arzuhâle mastûr olan mevaddı yerle yerinde husemâ müvâcehesinde hakk üzere şer'le teftiş edip göresin müşâr-ün ileyhe 'arz ettiği husûslar mezkûrların üzerine mü'ebbet ve zâhir olursa re'âyanın şer'le mü'ebbet olan hakların hükm edip elverip ne miktar kimesnenin hakkı mü'ebbet olup dengi gibi sâlifeler mü'ebbet olduğun yazıp bildiresin zikr-i mü'ebbetin ve müşâr-ün ileyhin 'arızı gayr-ı vâki' ile mü'ebbet hapis edip 'arz edesin ve bi'l-cümle hak kangı cânibde ise bir cânibe meyl etmeyip hak üzere görüp bildiresin.

Sahife: 559

Sıra: 1635

21 Sefer 968

Bir nöbetli yayaların (639 nefer) tersane hizmetine memur edildiklerinden altı aylık zat ve zahireleriyle gönderilmeleri hakkında Kütahya piyadeleri beği Kâsım Bey'e hüküm.

Birer sureti Bolu ve Teke müsellemleri beglerine de yazılmıştır.

Kütahiyye piyâdeleri begi Kâsım Beg'e hüküm ki;

Hâliya sancağına mütea'llik olan yayaların 639 nefer tersâne-i Â'mire hizmetine ta'yin idüp **buyurdum ki;**

Varıncak zâhire ve terâkki? alınup zıkr olunan yayaların birer nöbetlülerin ayırılıp zat ve zahireleri ve a'let? üzerine yayabaşları mukâddimleri ile ba'zuri? âli alınacak? ba'zuri? ihraç eyleyüp dâhi emrim mucibince mehâll-ü me'mure götürüp hizmet-i mubâşeret iddüresin. Bu husus mühimdir. Emin ve musebele? olunup zıkr olunan yâylârı kaç? veya eksik getirmekten ziyâde hâzer idesin.

Yazıldı.

Mezbur-ı sabıka virildi.

Bir sureti Teke müsellemleri begi Hüseyin Beg'e bir nöbetlünün 550 neferidir. Adalet-i kanun üzere diyu.

Yazıldı.

Bir sureti Bolu müsellemleri beği Hasan Beg'e bir nöbetlünün 89 neferidir. Adalet üzere zad ve zahire ve boraklarıyla? diyu.

Sahife: 559

Sıra: 1636

24 Sefer 968

Kütahya nâibi Hamza'nın bir niza içinde telbis zâhir olduğundan hiyabetin ref'i hakkında Kütahya kadısına hüküm.

Yazıldı. Kostantiniyüzyile

Kürekçi oğlu Ali Beğe virildi. fi 24 Sefer Sene 968

Kütahiyye kadısına hüküm ki;

Kütahiyye'de niyabet? iden Hamza nâm kimesnenin Kürekçi oğulları Abdi ve İbrahim'in enâm? İsa kızı Halime? ile vâki' olan nizah hususlarından telbis-i zahir olunup niyabetten ref'i olunmasın emr idüp **buyurdum ki;**

Bil ki husas-ı mezbur mezbur-ı ziyadenin? niyâbet iddirüp bu hükm-ü humayunum suret-i sicil mahfuz-ı kayd idesün ki bezbur dâhi kim haki? olur ise mucibi ile amel idüp ferman-ı şerifimin mezbura hiyabet iddüreler.

3.3. 5 NOLU MÜHİMME DEFTERİ

Sahife: 31

Sıra: 75

13 Muharrem 973

İstanbul kassablarından Hamza'nun miriye deyni olup haps olunduğu mal ve parasını alarak kaçan oğlunun Bursa'da bulunduğu haber alındığından yakalanarak İstanbul'a gönderilmesi hakkında Bursa ve Kütahya kadısına hüküm.

Yazıldı

Bruse kadısına ve Kütahiye kadısına hüküm ki;

Mahrûse-i İstanbul kassablarından Hamza nam kasabın miriye deyni olup haps olunmanın Ali nam oğlu olanca malın alıp gıybet edip ol-taraflarda olduğu 'arz olunmanın ele getirilip Der-sa'âdete gönderilmesini emr edip **buyurdum ki;**

Mezbûr kasabın oğlunu taht-ı kazanıza hakikat-ül haps edip her ne tarikle mümkün ise ele getirip duhûlünde oradan malından bir habbesi zâyî' ve telef ve ketm ettirmeyip mevcûd ne miktar malı bulunursa ve eşyâsı ne miktarsa (?) yazıp zimmet edip ve yararlıkların koşub Der-sa'âdetime gönderesin ve koşub götürdüğün üzere yine sen ki (?) (?) kaçırmaktan hazer edip evkât ve mühr-i hıfz edip (?) ve salih gösteresin husûs-ı mezbûr mühimdir gereği gibi mukayüzyiled olup mezbûru ele getirmek bâbında vak'aya fevt etmeyesin.

Sahife: 148

Sıra: 348

14 Rebi'ül-evvel 973

Anadolu Beylerbeyisine hüküm; vefat eden bir sipahinin timarı oğullarına tevcih olunmakta küçük oğlu sefere muktedir olmayan oğluna berat verilmekte ise de bir takrib ile ve başka kimse gösterilerek merkezden berat getirenlere iltifat edilmemesi ve kanundan harice çıkılmaması ve bu gibilerin haber verilmesi ve beratta tarihi mukaddeme olana itibar edilmesi hakkında hüküm.

Yazıldı

Anadolu Beglerbegisi'ne hüküm ki;

Mektûb gönderip erbâb-ı timardan Yusuf müteveffa sipahilerin oğulları kanun yayaları timarı talebine geldiklerinde görülüp timar müstehaklı kanun üzere iki nefer oğluna ikişer bin akçeliği tevcih olunup feemmanın iki nefer oğlu müstehak olmayıp biri müstehak ile kanun üzere evvel müstehak olan oğluna tevcih olunup diğer oğlu sagir süferâsının iktidarı olmamağla istihkak ve liyakati evvelâ kalifeli teveccüh olunurken bazı kimesne sagir yerine Der-sa'âdetimde nefer kimesne gönderip şikâyetten hâli (?) ve beylerbeyi işle vâki' olan timarlar tevcih olunup berat verilmiştir bazı sipahi Der-sa'âdetimden alıp bir (?) ederler feemmanın beylerbeyin beratı mukaddem vâki' olursa tarih-i mukaddem ile hüküm olunurken Der-sa'âdetimden berât-ı şerifim vâridi deyu şem' olunmadıkların bildirmişsin imdi sipâhi zülûflere timar vermek bâbında mukaddema verilen anda mahfûz olanlar terfi' kemakân mukarrer olup ol-bâbda onunla 'amel edip Der-sa'âdetime gelip sagir yerine ahir kimesne gönderip bir tarik ile hüküm alıp veyahud berat irâd ederlerse onun gibileri 'arz eylesin ki haklarından geline ve beylerbeyi beratıyla verilen hakkın Der-sa'âdetimden hüküm veren irâd edenlerin hüküm verile yine nazar edesin tafsilini yazıp mukayüzyile ile (?) 'amel eylesin.

Sahife: 207

Sıra: 516

21 Rebi'ül-ahir 973

Evvel baharda Nemse üzerine sefere niyet edilmiş olmakla emri altında olan beylere ve alaybeylerine şimdiden tebliğ edip sefere hazırlanmaları ve badehu emr olunacak yerde bulunmaları hakkında hüküm.

Yazıldı

Anadolu Beglerbegisi'ne;

Hâliya hakk-ı cell-i va'lâların 'inâyetle tamamîyetine tevekkül ve sürûr-ı ka'inât-ı aliyüzyile ahzall-i iltisâk ve ittisâlde (?) (?) tevessül edip evvel bahar nusret-i asârda küffâr (?) gaza tasmin? tertib olunmuşdur. İnşallah sefer-i gaza (?) kerâmâtında

ise mübârek (?) alınmış feth ve zafere neferden olmuş olan ile senin ve beglerbeglik ile mütea'llik olan emr-i kullarım sancakları askerleri ile hazır ve (?) olmagın emr idüb **buyurdum** ki;

Hükm-ü şerifim (?) varucak asıldan hazır ve (?) olunub beglerbegliklere mütea'llik olan begler kuvvetlerin mektubun ile beraber çavuşlar gönderüb gereği gibi teftiş ve takiyüzyiled eyleyesin. Ve sair sancaklarına mütea'llik olan begler ve zea'met ve erbâb-ı timar onat vecihle teftiş ve takiyüzyile eyleyeler ki (?) kanun üzere ve çavuş (?) olub ve sâir olan (?) (?) (?) (?) hazır olub tekrar irâde-i şerifimin sabit olub sonra ne gün çıkub ve ne mahalde varucak emrim olur ise (?) tevkif mahalde fevt kelesiz.

Sahife: 367

Sıra: 967

19 Recep 973

Kütahya kadısına ve Ali Çavuş'a hüküm;

Mezid Çavuşu'un bekâyâsının tâhsili emr olunduğu halde şimdiye kadar hazineye hiçbir para gelmediğinden ikisinin de mez'ul olduğu ve bekayanın hemen gönderilmesi hakkında.

Yazıldı. Çavuş oğlu Mehmed'e virildi.

fi 19 Recep Sene 973

Kütahiyye kadısına ve Osmân Çavuş'a hüküm ki;

Bundan akdem yine Mezid Çavuş'un bekâyâsı eyleyesin diye emr olunmuşdı. Ol zamandan beri hayli zaman? geçüp dâhi hâzine-i âmireye ol bekâyâdan (?) irsâl itmedügür. Bu bâbda mes'ul olmuş isedir **buyurdum ki;**

Vusul buldıkda tahyir itmeyun emr-i sâbıkâ üzere mezkurın beâyâsı muaccele tahsil olup irsal eyleyesin. Bunun ki? muaccelen irsal etmeyesin. Yeni çavuşun çavuşlukların olup sen ki kadısın mukayüzyiled olmaktan mukârrirdir.

Sahife: 391

Sıra: 1031

27 Recep 973

Anadolu Beylerbeyisi'ne hüküm;

Sefer-i Humâyun için Kütahya ve Saruhan sancakları sipahileri alay beylerine tayin edilmiş olduğundan alçak halli sipahilerden Kütahya'da 50 ve Saruhan'dan 40 nefer teftik edüp memleket muhafazasında bırakması ve kalacakların defterini lalaya göndermesi hakkında.

Yazıldı.

Anadolu Beglerbegisi'ne hüküm ki;

Hâliyâ Sefer-i Humâyun'a azimet? olunmayın Kütahiyye ve Saruhan sancakları sipâhileri dahi alay beğleri ile sefer-i humâyunum ile olmak emr idüp **buyurdum ki;**

Vusul buldıkda onun gibi mümkün? mikdarı için ançak hüllü sipâhilerden Kütahiyye'den 50 nefer ve Saruhan'dan 40 nefer alıkonup dahi (?) kânun nâme-i humâyunum mucibince sipah ve çavuş ve cebelüleri ile hazır ve himaye idüp ademi beği ile bile getiresin ve zikr olunan sancaklarda alıkodığın sipâhilerin defterlerini lâlâya getüresin ona göre ma'lum idinüb memleket hıfzı için ta'yin idesin.

Sahife: 391

Sıra: 1032

27 Recep 993

Kütahya sancağından sefer-i humayun ve memleket hıfzı için ta'yin olunan 50 neferin eline ulaştığında, gerekli gördüğü yerlere sipahileri yerleştirmesi hakkında şehzade lalasına hüküm.

Bir sureti Çağfer lalaya ve 40 nefer sipahi için ve Menteşe ve Saruhan'dan sohta fesadını def için sabık müteferrika zalm Tahire muavenet edilmesi hakkında kayıd.

Yazıldı.

Şehzâde lalasına hüküm ki;

Kütahiyye sancakları Sefer-i Humâyun'a ta'yin olunup 50 nefer memleket hıfzı için alıkonılmak emr olunup ol bâbdâ Anadolu Beglerbegisine emr-i şerifim gönderilüp, alıkoyduğu sipâhilerin defterin sana göndermek emr olmuştur. **Buyurdum ki;**

Muşârunileyden haber geldikde tâ'yin iddüğü sipahileri vecih gördüğün üzere memleket hıfzı iddüresin.

Yazıldı.

Bir sureti Çağfer lalaya 40 nefer sipahi için Menteşe ve Saruhan'da suhte fesadlarıdır bundan akdem muşarunileyhe oğlum Selim? tâlebâkehu neferlerinden olup Menteşe'den (?) virilmek Tahir müteferrikanın hıfz (?) olup eger fesadlar ise muavenet idüp eger Menteşe'dir ve eger Saruhan'dır suhte taifesine cem'iyüzyilet itmeden tedariklerin görüp hıfs ve (?) vazife-i kul? idesin.

Kethuda eri Ali'ye virildi. fi 27 Receb Sene 973

Sahife: 551

Sıra: 1510

9 Şevval 973

Bundan evvel tersane hizmeti için emr edilen müsellemlerin haliya hisar tamirine de emr edilmesi ve emr üzerene müsellemlerin ihrac edilerek hisar tamirinde çalıştırılmalarına dair Kütahya müsellemleri beyine hüküm.

Yazıldı.

Kütâhiyüzyile müsellemleri begine hüküm ki;

Bundan akdem sana hükm-ü şerifim virilüp tersane hizmetine müsellemlerin getüresün diye emr olmuş idi. Haliya hisar merâmâtına emr idüp **buyurdum ki;**

Emr-i sâbıkâ üzerine müsellemlerin ihraç idüp getirüp hisar merâmâtına istihdâm eylesin.

3.4. 6 NOLU MÜHİMME DEFTERİ

Sahife: 2

Sıra: 5

5 Muharrem 972

Hamideli Beyine hüküm;

Kütahya'da mukim bir Acem'den bir mücevher çalmakla maznun olan merkumun eski karısı ile Kütahya kadısı ve dört refikinin İstanbul'a gönderilmesi hakkında.

(Yev)mus sept- fi 5 Muharremi'l haram sene 972 Kostantaniyüzyile

Yazıldı.

Mezbur Çavuşa virildi. Fit-tarihi'l (ve)'l mezbur

Hamidili Begi'ne hüküm ki:

Hâliya Kütahiyye kadısı name-i suret-i sicil gönderüp; “Kütahiyye subaşı olan Kasım, kazâ-i Burdur'dan Gülşebe nâm hatun meclis-i Ser'a getürüp tâkrir-i kelâm idüp mezkurenin ikrârı sicil olunmak ferman olundu” diyucek mezbureden su'âl olundukda ikrâr idup ben sâkine olduğum kazâ-i mezbureden Paşabeğ ve Hâce Lütfi ve Şâh Ali Kassab ve Mahmud Kethuda nâm kimesneler, bana “gel seni bunda olan Şeyh Mehmed Buhari nâm Acem'e nikâh eyleyivirelüm anda bir cevher-i taş var imiş sen alivir hemân görelüm yine virelüm” duyu üç yıl mikdârı vardır ki söylerler idi ve kasaba-i mezbure kadısı dâhi söyler idi. Ben kadının evine girür çıkar idim bana “gel ol Acem'e var ol taşı andan al görelüm nicedür” diyu nice def'a söyleyüp benim ere varmak muradum değil iken hâh u nâ-hâh beni mezkur Acem'e alıverdiler. Birkaç gün oldukda birgün mezkur Acem sabah namazı için abdest almağa taşra gidüp taşı dike koduğu zibunda çıkarup komuş. Ben dâhi mezkurların sözine uyup bilmezlikle ol zibundan taşı çıkarup alup başıma sokdım. Acem abdest alup sabah namazını kılmağa gitti. Ben dahi kadıya gittim. Gördüm ki ol dört nefer kimesneler kapu önünde taşrada tururlar imişler. İçerü kadıya girdüm. İşte taşı aldım; göründe yine virün diyu kadının eline taşı virdüm. Alup bakup salavat getürdi. “Hele yörü var git” deyup ben dahi evime geldim. Gördüm ki Acem eve gelüp taşın giddüğün tuyup beni döğmege kalkup

“neyledin tâşî tiz çıkar” diyu gazab idücek korkumdan kaçup kaduya geldim. “Acem tâşın gittüğünü duymuş, kerem idin virin illeti vireyin beni döğer söğer” didüğümde bana “korkma biz seni kurtaruruz” diyup beni üç gün saluvmeyup sakladılar. Sonra mezkur Acem beni yabanda yattı diyu boşadı. Taş kadı-ı mezburda kaldı. Kimesneye buhtanum ve parazım yoktur didükde “Taş ne mikdar idü” dinüldükte; “Nıfs-ı cevz-i Rûmi kadar idü” didüğü sicil olunmağın kazâ-i mezbure kadısı ve mezbure Gülşebe Hatun ve mezburun Paşabeg ve Hâce Lütfi ve Şah Ali Kassab ve Mahmud Kethüda nam kimesneler kayd u bena ile Südde-i Sa‘adetüm’e gelmelerin emr idüp **buyurdum ki;**

Dergah-ı Muâllâm çavuşlarından Mehmed zide kadruhu vardukda, emrim mucibince kasaba-i mezbure kadısını ve mezbure Gülşebe Hatun’u ve mezbur Paşabeg ve Hâce Lütfi ve Şah Ali Kassab ve Mahmud kedhüdayı muhkem kayd ve bend idüp dâhi mezbur çavuşuma koşup mukayüzyiled-i mahbus Südde-i Sa‘adetüm’e gönderesün. Merkume avretin mahremi var ise mahremi ile gönderilüp mahremi yoğ ise ihtiyar hatunlardan bir hatun bulup ırza idüp bile gönderesin.

Sahife: 3

Sıra: 7

7 Muharrem 972

Kütahya ve Yenişehir kadılarına hüküm;

Şehzâde Selim’in müteferrikalarından birinin İstanbul’a gelirken katledildiği ve fâillerin tayüzyulun ettiği bildirmekle hâdisenin teftişi ile neticesi bildirmeğe memur edildiklerine dâir.

Yazıldı.

Kezbur çavuşa virildi. fi 7 Muharrem sene 972

Kütahiyye ve Yenişehir kadılarına hüküm ki;

Feryend-i erc-mend oğlum tâle bâkehu lalası Hüseyin dâme ulüvvuhu mektup gönderup muşârunileyhin müteferrikalarından olan Ahmed nâm kimesne İstanbul’dan gelürken Kütahiyye ile Yenişehir mâbeyninde nâ-bedid olup yine muşârunileyhin sekbanlarından olan Kara Mustafa ve Derviş Mazınna olup Dervişden su‘al olundukda

mezbur Ahmed için; “İstanbul’dan geldi. Binden ziyade filorisi ve külli esbâbı vardır alalum” deyu idlal idmekle Na’lbend Hasan ve Muhzır Mehmed ve erbab-ı timardan Abdi ve Dergâh-ı Muallâ yeniçerilerinden İbrahim haber virüp Abdi ile ben okla ve tüfenk ile varup katl idüp meyüzyıldilerin sağsağan ormanında sakladık diyu Na’lbend Hasan ile Muhzır Mahmud’dan سوال olundukda; “vech-i meşruh üzere Ahmed-i bir hıdmetkârıyla katl idüp altını Abdi alup cümle esbâbıda İbrahim alup atlarını ormanda saklayup gice ile mezbur Yeniçeri İstanbul’a satmağa alup gitti” diyu ve mu‘terif olduğu Kütahiyye mahkemesinde sicil olduğu i‘lâm itmeğin mezbur İbrahim yeniçerilikten ref olunmağın **buyurdum ki;**

Dergâh-ı Muâllam çavuşlarından Ca‘fer zide kadruhu varıcak mezbur yeniçerilikten ref’ olanı evinde ve sâyir şüphe olan yerlerden bu fesada bile olup gaybet idenleri yataklarına ve turaklarına bi‘l-cümle şer‘le buldurması lazım olanlara buldurup ele getirüp tamam dikkatle teftiş idüp ol vecihle fesâdû şenâ‘atleri ve mezkur kimesneyi katletdikleri bi-hasbi’ş-şer mâl ü esbâbın alıverdükden sonra kâtil sipahi ise haps idüp arz eylesiz; değil ise ol bâbda emr-i şer‘-i ka‘im ne ise icra idüp mahallinde yerine koyasız. Bu bâbda tamam hak üzere olup tezvirden ve şuhud-ı zurdan hazer idüp tamam hakkı sarihe tabi‘ olasız.

Sahife: 429

Sıra: 913

Sene: 972

Menteşe ve Kütahya ve Karahisâr-ı Sâhib sancakları kadılarına hüküm ki;

Çavuşbaşı Mustafa’nın kazanızda mutasarrıf olduğu zeâmetinin perakende olması hasebiyle zaptında güçlük olduğundan istidâsı vechile mukâtâ‘âya verilerek hüsn-ü idâresi ve fakat başka kimsenin timarının mukâtâya verilmemesi hakkında.

Yazıldı.

Menteşe ve Kütahiyye ve Karahisâr-ı Sahib sancakları kadılarına hüküm ki;

Haliya Sûdde-i Sa‘adetüm’de çavuş başım olan Mustafa dâme mecduhunun taht-ı kazanızda ber vech-i arpalığa mutasarrıf olduğu ze‘ameti perâkende olup muakta‘a

ile talip olanlara virilmezse zaptında usret vardır deyu hükm-ü şerifim ricâ eyleyüp Sudde-i Saadetim'in hizmetinde olmağla re'ayaya zulm ü hayf olmamak üzere olıgeldiği (üzre) zeâmeti mukata'aya virülüp zapt iddirilmesini emr idüp **buyurdum ki;**

Hükm-ü Şerifim varıcak muşarunileyhin mutasarrıf olduğı zeâmetin mahsuluni mukata'a ile tâlip olanlara virdirüp re'ayadan a'yid olan hakların şer'i kanun-ı defter mucibince aldurup re'ayaya hilâf-ı şer'i şerif ve mugâyir kânun u defter teaddi ve tecavuz iddirmeyüp sancakbeyi ve erbâb-ı zuama ve timardan bir ferdun timarları mukata'ya emrim yokdur. Bu bahane ile hilaf-ı emr kimsenin timarı mukat'aya virilmesinden ihtiyât idesiz; şöyle bilesiz.

Sahife: 633

Sıra: 1390

Sene 992

Kütahya ve Kula kadılarına hüküm ki;

Kütahya piyâdeleri ve müsellemleri mübâşirlerinin su-i istimallerine müfettiş olan Şeyhlü kadısı ile havale olunan silahdar Mustafa Kekmiyat'tan bir mikdâr tahsil ettikten sonra kadı vefat etmekle nâibi olan İsâ'nın Mustafa'yı evine götürüp teftiş defterlerini tahriş ettiğü ve Mustafa'nın da Şeyhlü'den ayrıldıktan sonra gâib olduğı haber alındığından Mustafa'nın nerelerde konaklamış ve kimler tarafından öldürülmüş olduğunu ve defterlerin kimler tarafından tahriş edildiğini tahkik ve icâb edenleri habsederek bildirilmeleri hakkında.

Yazıldı.

Kütahiyye ve Kula kadılarına hüküm ki;

Bundan akdem Kütahiyye piyadeleri ve müsellemleri mübâşirlerinin be'iyüzyilatü ketmiyüzyilatına sâbıkâ Şeyhlü kadısı olan seyüzyilid Mehmed müfettiş ve silâhdar Mustafa nâm kulum Hâlâbe ta'yin olunup mevlânây-ı mezbur fevt olup yanında kâmiyüzyilâtdan tâhsil iddüki yüz seksen bin akçe olup kâdıy-ı mezburun nâbi İsâ mezbur Mustafa'yı evine götürüp kadının defterlerinin tashih idecin deyu bozup mezbur Mustafa Sehlü'den gideli dört aydan ziyâde zaman mürur idüp dâhi Dergâh-ı

Mu'allâ'ya varmağın: nâib-i mezbur ı teftiş idüp üzerine sâbit olanı bildiresin diyu emrim olmağın Şeyhlü'ye varılıb mezbur İsâ ve mukâddim Hüseyin ihzar olunup; Mezkur Mustafa kâdının fevtinden sonra mezbur Mustafa kimin evinde sâkin oldı deyu su'âl olundukda: "kâdı fevt olduğu günün irtesi ehl-i sitti evlerinden çıkup gidip mezbur Mustafa cemi' esbabı ile ol eve girüp ben dâhi mahkemeyi anda iderdüm. 972 Recesinde kendü hizmetkârlariyle çıkub ne mahâlle vardığını bilmezem ve kâdı fevt olmazdan mukaddem teftiş tefderlerini mühürleyüp mezbur Mustafa'ya teslim eyledi. Asla ben el karmadum ve kâdı ma'rifetiyle bâ'zı piyâde ocaklarını teftiş idüp sekizbin mikdâr akçeyi kendüm defter idüp cem'an otuzbin akçe idüp gitmişdi" diyüp ve ba'zı müslamanlar; "kâdının fevtinden sonra bir nice gün mezbura sen mâhkeme etmeyüb bir maslahat için evine varduğumuzda gördük, ba'zı defter tâhrir ider. Su'âl itdüğümüzde Kâdının yazdığı teftiş defteridür; müşevveş yiri vardur tashin iderüm didüğine ve ba'zı kimesneler dahi bir evin içine mezbur merkur Mustafa ile baş başa koyub defter yazarlar"; da'vâmuz arz iddüğümüz de "Miri maslahatımız vardur" didüklerine şâhâdet iddüklerin bildürmüşsin ve mazbur Mustafa'nın vâr islerinden ba'zı kimesneler Südde-i Sa'adetüme gelüp mezburun hususunda Husâm Hâlife ve Evliyâ ve İmâm Gâybi kimesnelerin ittifakı bile dur deyu bildirdükleri ecilden **buyurdum ki;**

Dergâh-ı Muallâm çavuşlarından zide kadruhu varıncak mezburların ve mubaşirleri ihzar idüb gaybet idenleri şer i'le buldurması lâzım olanlara buldurub husemâ muvâcehesinde ona vecihle şer i'le teftiş idüp bunlardan mazına vü müttehem olanları şer'le ve kanunla görüb gice ile mi gidüp yoğsa aşikârene mi gitmişdir ve ondan ne mahalle varup konmuştur tamam konaklarından ve ehl-i vukuftan ona vecihle hufyetten ve alâniyetten tettebbu'u tecessus itirûp beher -hâl zuhura getirilüp mezburu her kim kâtl etmiş ise ve malumuna hiyâneti olup defteri tağyir iden kimler ise bi-hasebi-ş-şer'i'-şerif sabit ü zahir ola zâyi' olan malumu zuhura getirüp habs icab idenleri habs idüp ahvâllerin sıhhati vuku'l üzere yazup bildiresiz, tezvîr ü telbisten şuhûd-ı zurdan ve hilâf-ı şer'i şerif kimesneye zulm-ü hayf olmaktan ihtiraz eyleyesiz.

3.5. 7 NOLU MÜHİMME DEFTERİ

Sahife: 461

Sıra: 1334

Gurre Zilk'âde 975

Kütahya sancağı Tavşanlı nâhiyesinde ev basup adam katleden kimselerin ahvâli Bursa kadıbi ile beraber teftiş edüp neticeyi bildirmesi hakkında.

Yazıldı.

Mesih Çavuşa virildi.

Hudavendigâr sancağı begine hüküm ki;

Mektup gönderip Kütahiyye sancağında Tavşanlı nahiyesinde evi basılıp kendüsi katl ve dört bin altını ve esbâbı gâsb olunan kimesne hususunda mazına olan suhtelerden Vardiyan Mahmud ve Hacu Halife ve Emir ve İbrahim Muhiddin ve Üçbaş nâm tonuzagun ve Mehmed bin Ali nam kallâbun ahvallerin birdirmişsin imdi mezburların ahvallerini Burusa kadısıyla ma'an teftiş idüp tekrar Südde-i Sa'adetüm'e arz olunmağ için kadı-ı muşavirun-ileyhe mufassal hüküm-ü hümâyun gönderilmiştir.

Buyurdum ki;

Vardukda zikr olunan ehl-i fesâdların ahvallerini kadı-i mumâ-ileyh ile ma'an teftiş-i tefahhus idip neye muncer olursa mufassal-ü meşruh yazıp bâb-ı Sa'adet-me'abum'a arz eylesin.

Sahife: 499

Sıra: 1441

21 Zilka'de 975

Kütahya yayaları beyine hüküm ki;

Bir nöbetli yayalar Bilecik madeninde demir top yuvarlağı işlemeye tayin olunup ikinci nöbetli yayaların yayabaşları ve mukaddimleri ile ihraç olunup gönderilmesi hakkında.

Yevm'1 Erbi'a, fi 21 Zilk'da sene 975

Yazıldı.

Hizmetkâr Cağfer'e verildi. fi 25 Silk'ade sene 975

Kütahiyye yayaları begine hüküm ki;

Haliya Kütahiyye yayalarının bir nöbetlüsü – ki Bilecik'de demir top yuvarlakları hizmetinde olup Anadolu timarlarının kethudâsı olan Ahmed zide mecduhu yanına yuvarlak hizmetinde olmalın emr idüp **buyurdum ki;**

Vusul bulduk da sancağunun ikinci nöbetlü piyâdelerini dahi adet-i kâdime üzere yâya başları ve mukaddimleri altışar aylık zad-ü zevâdeleri mu'accelen bi kusur ihrac idüp emr-i şerifim muktezasınca hıdmeti mezbureye varup mubaşerek idüp edâ-i hıdmet itmek bâbında enva'-ı ikdâm u ihtumâmun vücuda getüresin Husus-ı mezbur mühimmat-ı umurdandur ferman olunan bir nevbetlü piyâdeleruni mu'accelen ihrac idüp ilmâl ü musahele itmeyûp yayalarını giç veya eksük eyleyüp hıdmet av kolunmalı olmaya şöyle bildiresin.

Sahife: 535

Sıra: 1527

7 Zilhicce 975

Anadolu Beglerbegisi'ne hüküm ki;

Kütahiyye'de alı konulan iki adet küpün büyüğünü farzende-i Ercüment Murat tâle bâkehuya gönderilmesini emr idüp **buyurdum ki;**

Emrim müktezasınca zikr olunan iki adet küpün büyüğini muşarunileyhe irsâl ve isâl eyleyesin.

Sahife: 545

Sıra: 1543

14 Zilhicce 975

Anadolu beylerbeyisine hüküm;

Sâbika Padişah Hazretleri Kütahya'da iken iki adet küpü olup büyük küpü Sultan Murad Hazretleri'ne verilmesi için hükmü şerif.

Yazıldı.

Anadolu Beglerbegisi'ne;

Sâbıkâ padişah hazretleri Kütahiyeye'de iken iki adet küpi olup büyük küpi Sultan Murad Hazretleri'ne virilmek için hükm-i şerif yazılmıştır.

Sahife: 562

Sıra: 1585

24 Zilhicce 975

Simav ve Uşak kadılarına hüküm;

Fesad ve meşhur olup Uşak'da siyaset olunan Pir Mehmed şerikleri ve hizmetkârlarından ele geçenler hapisden itlâk olunmayup ve ele geçmeyenler dâhi tutulup hepsinin ahvâli teftiş olunması ve hak sahiplerinin hakları alınıp ve cürümleri sâbit olanların defteri tanzim edilip gönderilmesi hakkında.

Yazıldı.

Mehmed Çavuş ademisin evirildi fi 24 Zi'l-hicce Sene: 975

Simâv ve Uşâk kadılarına hüküm ki;

Bundan akdem Gedus kadısı olan Mevlâna Mehmed zide fazluhu sen ki Uşâk kadısının nâyibün Mehmed Dergâh-ı Muallâm'a mektup gönderüp nefsi Uşâk'dan fesâdât ile meşhur olup siyâset olunan Hâce Ali oğlu Pir Mehmed'in şerikleri ve hizmetkârları olân Divâne Çağfer ve Buçuk Ali ve Karındaş Mahmud nâm ehl-i fesadın erbâb-ı hukuk-ı şer i'le sabit olunan hakları aluvirilmek için bazı hasımları yedinden Dergâh-ı Muallam çavuşlarından Mehmed Çavuş zide kadrehu mubâşireti ile emri şerif varid oldukda nefsi Uşak'da cemi' idüp muşarunileyh Mehmed Çavuş merkum Pir Mehmed'in hizmetkârlarından gaybet iden Karabaş Hacı nâm kimesne-i ihzar idüp üzerine hayli hukuk sâbit olup bi-haseb'ş-şer eshâbına aluvirilup ve Buçuk Ali ve Çağfer der zindan olan deyu ferman olunmağın mumâilyh çavuş der zindan eyleyup ve mezkur Mahmud emri şerif varid olmazdan akdem ihzar olunup teftiş olundukda

hasımlarının ekseri “da‘vamızdan feragat eyledük” deyu ve ba‘zıları kefil taleb eyledüklerine karye-i Akkilise imamı olan Yunus Fakih ve karye-i mezkurdan Receb bin Yahya kefil olup Dergâh-ı Ali çavuşlarından Osmân dâhi subaşısı Hobyar’a kefil olup hâliyâ mezkur Mahmud gâyet idüp kefilleri habs olunup ve Hobyar Osmân Çavuş’un hizmetinde olup tâleb olundukda virmedüğün arz eylemişsin. İmdi zikr olunan ehl-i fesâdın her vechile ele gelmeleri lazım olmağın **buyurdum ki;**

Muşarun ileyh Mahmud Çâvuş vardukda; Mezkurların muşarun-ileyh ma‘rifeti ile ele götürüp gaybet idenleri kefillerine ve şer i‘le buldurması lâzıma olanlara yataklarına ve turaklarına buldırıp getirup mezkurdan gayri dâhi şerikleri olan ehl-i fesâdın bir kande ise ele gâtürmeğın babında enva‘ı akdem u ihtimamun vucuda getirup dahi husamasıyla beraber idüp bir def‘a şer‘le fasmusş olmayup ve on beş yıl terk olmuş olmayan da‘vaları emr-i babikum mucibince ber-muce-bi şer‘i şerif onat vechile hakk üzere teftiş tefahus udüp üzerlerine sabit olan hukuk-ı şer‘le ashabına hükm idüp bi-kusur alıverdükten sonra kendülerini habs idüp sabit olan mevaddı defter eyleyüp vuku‘ı üzere yazıp Dergâh-ı Muâllâm’a arz eyleyesin ve sâbıka der zindân olan Buçuk Ali ve Cağfer’i habsden itlâk eylemeyüp maslup olan Pir Mehmed’den dâhi hukuk talebi der kimesne var ise varisleri muvacehesinde şer i‘le teftiş idüp bi-haseb’ş-şer müteveccih olan haklarını hükm idüp aluviresin. Hin-i teftişde tamam hakk üzre olup hiçbir canibe meyl-ü mulâbâ tezvır ü telbüsden ve şuhûd-ı zurdan hazer kaziyede medhali olmayanları dahlitdürmeyesiz.

Sahife: 712

Sıra: 1956

28 Sefer 976

Anadolu Beylerbeyisi’ne hüküm;

Kütahya’ya tâbi’ Altıntaş nâhiyesinde Emine nâmındaki kıza cebren güç ettiği (fîl-i zeni) sâbit olan Hacı Ali’nin idam edilmesi hakkında.

Yazıldı.

Kethüdasına virildi fi 28 Sefer Sene 976

Anadolu Beglerbegisi'ne hüküm ki;

Mektup gönderüp Kütahiye kazasına tâbi' Altuntaş nahiyesinde Zenbe nâm karyeden Emine nâm bikri Hacı Ali nâm kimesne tutup cebren güç iddüki şuhud-ı udulle sâbit olup sicil olunup suret-i sicil Südde-i Sâ'adetim'e irsâl olunup mezkur kendüsi habs olunduğın bildürmişsin. Husus-ı mezbur kadıaskerlarüm canibinden Paye-i Serir-i âllâm'a arz olundukda siyaset olunmağın emr idüp **buyurdum ki;**

Vardukda göresin. Arz idüldüğü gibi olup vech-i meşruhüzere mezkureye güç iddüğü bi-basebiş şer'im şerif sâbit olmuş ise mezkur Hacı Ali'yi siyâset idüp ve dahi emrin yerine varduğunu yazup bildiresin.

Sahife: 713

Sıra: 1957

4 Rebiulahir 976

Elbasan beyine hüküm;

Kütahya'da iken sol bölük halkından bir kimse bir sahte berât getirip Elbasan'da Hüseyin'den aldığı itiraf etmekle mezkur Hüseyin'i ele getirip berâtu kimin yazdığını tahkik etmesi hakkında.

Yazıldı.

Sinan Çavuş'a virildi. fi 4 Rebu'ul-ahir sene 976

İlbasan Begine hüküm ki;

Kütahiye'de iken sol bölük halkından olup timara hükm-ü şerif ibraz eyleyüp tezvîr olup kande buldun diyu su'al olundukda Horbiste nahiyesinde altı bin akçe timarı olup bi'l-fi'l nefsi-i İlbasan'da sakin olan Hüseyin nâm kimesneden satun aldum diyu haber virmeğın mezkur Hüseyin ol cevânbide tecessüs ü tefahhus olunup ele gelmesin emr idüp **buyurdum ki;**

Vardukda mezkuru gereği gibi tetebbu' idüp ele getirüp dahi zikr olunan hükmün mezbur kimesneye sattığı zâhir olunur ise, kime yazdurmuşdur, nereden almışdır haberini alup dahi yayan her kim ise bulup kendülerin habs idip ahvallerini

ma‘lumun olduğu üzere mufassal meşruh yazup arz eyleyesin. Sonra emrim ne vecihle sâdır olur ise mucibiyle amel idesin.

Sahife: 976

Sıra: 2177

7 Rebiül âhir 976

Anadolu Beylerbeyisi'ne ve Kütahya kadısına hüküm;

Mısır müteferrikalarından Keyvân'ın Kütahya kurbünde çalınan parası ve eşyası için mazenne olan kimseleri kefillerine buldurup şer'ile teftiş ve tahkik eylemesi hakkında.

Yazıldı.

Mezbur Keyvan'a virildi.

Anadolu Beglerbegisi'ne ve Kütahiyye kadısına hüküm ki;

Haliya Hüdâvendigar beyi Abdurrahman dâme izzehu ile ben ki kadısın Südde-i Sa‘adetüm'e mektup gönderüp Mısır müteferrikalarından Keyvan zide kadrehu'nun Mısır'dan gelürken Kütahiyye sarayının alt yanında olan çeşme kurbünde nıfs‘ul leyde sepedi ile bin beş yüz altunluk miktarı esbabı sirka alınıp sâbika i‘lâm olundukda teftiş olunmak için hülam-ü şerifim virilmeğın konduğı mahalle çadırı karib olan Meram oğlu Abdüllatif nâm sipahi ile sair mazına-i ihzâr olunup üç dört def‘a meclis olunup teftiş olundukda acemi oğlan nâmına olan kimesne evvel ikrâr itdüğüne münkir olup Meram oğlu ve sair çadırında olan kimesneler evvel gece çadırda fisk itdüklerini ikrar idüp lâkin şehir ahalisinden ahvalleri sual olundukda “mezbur ve yoldaşları sirka töhmeti ile muhtemam olmayup yaramazlıkların bilmeziz” diyu haber virüp ve kâdimi Burusalı olup eyü kimesne olmayup Burusa da dahi bir töhmette bulunup firar eyleyüp ve mezbur Meram-oğlu tecessüs idüp uhdesinde almağın babasına ve yarar kefillere virilüğü ve Soyacıoğlu habs olunmağın validesine kefile virilüp bazıları babu olunduğın bildirmişsin imdi **buyurdum ki;**

Göresiz fiil vaki' Merami-oğlu mezbur Mirim'i bulmağa uhdesinde almış ise ikdâm u ihtimal eyleyüp mezburu buldırıp getirüp hükm-ü şerifim mucibince şer i'le teftiş eyleyüp ahvallerini bertaraf eyleyesiz.

Sahife: 801

Sıra: 2192

13 Rebiülâhir 976

Kütahya sancağını tahcir eden Râhimi Mehmed dâme mecdehûya ve kâtibine hüküm ki;

Livây-ı mezbur sur'at üzere kitâbet olunup defteri muaccelen Südde-i Sâ'adete gönderilmesi hakkında.

Bir sureti Bolu ve Karesi kâtiplerine de yazılmıştır.

Yazıldı.

Defter Emin-i Efendiye virildi. fi 13 Rebi'ü'l -ahir sene 976.

Kütahiyye sancağını tahrir iden Rasimi Mehmed dâme mecduhu ya ve kâtibe hüküm ki:

Livây-ı mezbur sur'at üzere kitabet olunup defter-i muaccelen Südde-i Sâ'adetüm'e getirilmesin emr idüp **buyurdum ki;**

Vusul buldukda emrim üzere Livay-i Mezkurı sür'at üzere kitabet idüp Südde-e Sa'adett'üme gönderesin ve hane akçesin beratunuz da ta'in olundığı üzere olup ziyade olmaktan hazer idesin.

Yazıldı. Hı Bolu Muharririne

Yazıldı. Hı Karesi Muharririne

Mihaliç kadısı Kemâl Emin defter katiplerinden Piyâle katip.

Sahife: 871

Sıra: 2391

11 Cemaziyelevvel 976

Ankara sancağı yayalarının defter-i cedidinin gerektiğinde müriücaat etmesi için Ankara ve Kütahya sancaklarının tahriri ile görevli Rahimi'ye gönderildiği; adı geçenin, yayaların tahririne müdahale etmeden tahriri bitirmesi ve tayin olunan birer akçeden fazla olmaması hakkında.

Yazıldı.

Ademisi Rüstem'e verildi. fi 11 Ca. Sene 976

Kütahiyye ve Ankara sancakların tahrir iden Râhimi'ye hüküm ki;

Hamiyâ Ankara sancağı yayalarının defter-i cedidi bâzı hususa lâzım olur ise muraca'at eylemek için sana gönderildi **buyurdum ki;**

Vusul buldukda müraca'at eylemek lâzım gelen hususların zikr olunan deftere müraca'at idüp amma tayife-i mezbure yukarıda kitabet olunmuştur tahriri hususuna müte'ariz olunmasın ve tahriri ferman olunan yerlerin mu'accelen tahrir eyleyüp itmâma eriştirmek üzere olup ve ta'yin olunan birer akçeden ziyâde akçe alınmaktan hazer eyleyesin.

Sahife: 894

Sıra: 2451

31 Cemâziyelevvel 976

Anadolu Beylerbeyisi'ne ve Kütahya ve Antalya kadılarına hüküm ki;

Ehl-i fesaddır diye habs olunan Cağfer'in teftişinde Teke beyi Mehmed Bey başka, ve kadı başka arz göndermekle hakikat ne tarafda olduğu anlaşılamadığından bizzat teftiş edip hakikati bildirmeleri hakkında.

Yazıldı.

Beglerbegi kethüdasına virildi. fi 31 Ca. Sene 976

Anadolu Beglerbegisi'ne Kütahiyye ve Antalya kadılarına hüküm ki;

Haliya Teke Sancağı beği Mehmed dame izzehu Südde-i Sa'adetüm'e mektup gönderip fesad ve şenaati arz olunup tutulup habs olunan Rivane Cağfer'in ahvalin hâkk üzere teftiş idesin deyu hükm-ü şerifim virülüp mübaşir ta'yin olunan Karahisar-ı Teke ve Elmalı ve Kankanlı kadıları ile meclis-i şer' olununup mezkurun ahvali istifsar olundukda evvelki meclizde üzerine nice mevad tahrir olunup ikinci meclisde hırsız ve harami yatağadır deyu yetmiş seksen mikdarı imam ve müezzin vesâir kimesneler şahadet idüp lakin kadılar mukayüzyiled olmayup def'i meclis itmişlerdür deyu bildirüp hala müşarunileyhim kadılar dahi mektup gönderüp mezkurun teftişine şer' olunup da'vayı hakk idenlere nida olundukda ba'zı kimesneler karz-ı emanet târik ile hukuk talep idüp ikrarı mucubunce edasına hükm olunup yaramazlığından su'al olundukda ehl-i fesaddur deyu mezkur ol kimesneler için benümle adavetleri vardur teftişe dahi onlar sebep olmuşdur diyu ulema ve sulehadan cema'ati kesire bunların mezbur ile adavetleri vardur deyu cevap virdüklerin bildürdiler imdi bu hususun asl-ı sıhhatı üzerine malum olmak lazım olmağın size tefviz olundu **buyurdum ki;**

Vusul buldukda bizzat mahal-i hadiseye varup mezkur Cağfer'in ahvalini husema muvacehesinde hakk üzre onat vecihle dikkat ve ihtimamla teftiş idüp göresin mezkurun hakkında isnad olunan hususlar mumâileyhin arz idduğı gibi midir bu babda sıhhat kankı canibdedir ve mezkurun hakkında şahadet idenler iyülük üzere midir, yoğsa mukaddema arz olunduğı üzere fesad ve şena'at var mıdır nicedur sıhhat üzere ma'lum idinüp dahi aslı ve hakikati üzre yazup bildüresiz. Amma bu babda tamamı hakk üzre olup hılâf-ı vaki' nesne arz itmekden garuz u nisbetten hazar idüp hakk u sarihden udul etmeyesiz.

3.6. 8 NOLU MÜHİMME DEFTERİ

Sahife: 4

Sıra: 46

8 Muharrem 978

Kütahya livâsı Uşak nahiyesinde 1300 akçe timarı olan kimseye mezbur Fenike mahallesinin donanmay-ı humâyun için koyun tedarik etmeleri ve hizmetlerinden dolayı 1000 akçe terakki verilmesi hakkında.

Nâhiye-i..... Uşak derlivây-ı Kütahiyye timar hac an çavuşân Anadolu 11300

Mezbur Fenike nâm mahalle donamây-ı hümâyun askeri için mustevfi koyun getirip hizmet eylemeyin bir akça terakki buyruldu.

Sahife: 4

Sıra: 53

11 Muharrem 978

Kütahya sancağı Şeyhlü nâhiyesine bağlı Polat köyünde 24500 akçe zeâmeti olan Yunus'un pir olmasından dolayı sefere iktidarı olmadığı için zeâmetinin 3000 akçalığı kendisine oturak tedariki için bırakılması, 7000 akçalığı yine Kütahya livasında 6000 akçalık timarı olan oğlu Ali'ye verilmesi, 5000 akçalığı diğer oğlu olup dirliğı bulunmayan Yusuf'a, 5000 akçalığı diğer oğlu Osman'a verilmesi ve zeâmetinden geri kalan 4500 akça ile mezbur Ali'nin timarı, Şam'da Lecon sancağında 9000 timarı olan Mustafa'ya ziyadesiyle verilmesi hakkında.

Zeâmet (der) Kütahiyye bennam Yunus tâbi Şeyhlü karye-i Polât ve gayre 24500

Mezbur pir olup sefere iktidarı olmamağın zeâmetinin üç bin akçalığı kendüye oturak tedariki ile ve yedi bin akçalığı yine livây-ı mezburda altı bin akçalık timarı olan oğlu Ali'ye ve beş bin akçalığı diğer oğlu olup dirliğı olmayan Yusuf'a ve beş bin akçalığı dahi diğer oğlu Osman'a ve mezbur zeâmetinden bâki kalan dört bin beş yüz akça ile mezbur Ali'nin timarı Şam'da Lecon sancağında 9000 timardan mazul Mustafa'ya bin beş yüz ziyadesiyle buyruldu.

Sahife: 5

Sıra: 61

13 Muharrem 978

Kütahya sancağında Yalak köyünde 19000 akçe timarı olan Hüsiyin'in vefat etmesinden dolayı boş kalan timarının Dergâh-ı Ali çavuşlarından 26400 akçe zeamete mütehak olan İribahtı sancağındaki 26000 akçe timarın noksanı tekmil olunması için çavuşa emir edilmesi hakkında.

Nâhiye-i..... Kütahiyye der livây-ı timar Hüseyin karye-i Yalak ve gayre
19000

Mezbur fevt olup mahlul olmağın Dergâh-ı Âli çavuşlarından olup yirmi altı bin dört yüz altmış akça zeâmete müstehâk olan İribahtı sancağında yirmi altı bin akça zeâmetten mâzul ?Ursa çavuşa buyruldu, noksanı tekmil olunmak üzere.

Sahife: 5

Sıra: 62

13 Muharrem 978

Kütahya livası Uşak nahiyesine bağlı Banas köyünde 12000 akça timarı olan Hızır Solak'ın timarının 4000 akçalığı Sulbi oğlu Mustafa'ya verilmesi hakkında.

Nâhiye-i..... Uşak derlivây-ı Kütahiyye timar Hızır Solak karye-i Benas tâbi
12000

Mezbur minbad bedelini talep eylememek üzere zikr olunan timarının dört bin akçalığı sulbü oğlu Mustafa'ya olmasın ricâ etmegin buyruldu, bade kanun üzere verilmek buyruldu.

Sahife: 5

Sıra: 64

14 Muharrem 978

Kütahya livasına bağlı Göresilindi nahiyesinde Nakkaş köyünde 4999 akça timarı olan Lureze'nin pir olmasından dolayı sefere iktidarı olmadığı için kanun üzerine müstehak olduğu miktarın sulbi oğlu Nabad'a verilmesi hakkında.

Nâhiye-i..... Göresilindi derlivây-ı Kütahiyye timar Lureş? karye-i Nakkaş tâbi M. Ma gayre 4999

Mezbur pir olup sefere iktidarı olmamagın min bad badelin talep eylememek üzere kanun üzere müstahâk olduğun miktârı sulbü oğlu olan Nalband'a ve Bardem'e buyruldu.

Sahife: 6

Sıra: 74

17 Muharrem 978

Anadolu beylerbeyinin mektubu üzerine Kütahya sancağında Homa nahiyesinde Hisar köyünde 9059 akçe timarı olan Bezar Çavuş vefat ettiğinden dolayı boş kaldığı öğrenilen timarının, Teke sancağında Kızılkaya nâhiyesinde Alaknak köyünde 7000 timarı olan Mülâzım çavuşlarından Sinan'a verilmesi hakkında.

Anadolu Beglerbegisi mektup gönderip Kütahiyye sancağında Homa nâhiyesinde Hisar nâm karyede ve gayriden dokuz bin elli dokuz akça timarı olup çavuşlarından olan Bezar fevt olup gediği mahluldur deyü mulâzım çavuşlarından Teke sancağında Kızıl Kaya nâhiyesinde Alaknak karye ve gayriden 7000 timarı olup iptidâ düşen çavuşluk gediği verilmek için emri şerif verilen Sinan'a olmasın rica etmegin buyruldu.

Sahife: 6 veya 7

Sıra: 80

17 Muharrem 978

Anadolu beylerbeyinin mektubu üzerine Anadolu defteri Kâtiplerinden olup Kütahya sancağında ve nahiyesinde 19079 akçe timarı olan kâtip Hüseyin'in vefat etmesinden dolayı boş kaldığı öğrenilen timarının yine Mülâzım katiplerinden olup Karahisar sancağına bağlı Şuhut nahiyesinin Nuri köyünde 8400 akça timarı olan K. B. Eyvan'a verilmesi emri hakkında.

Anadolu Beglerbegisi mektup gönderüp Anadolu defteri kâtiplerinden olup Kütahiye sancağında ve nahiyesinde ondokuz bin yetmiş dokuz akça timarı olan Kâtip Hüseyin fevt olup gediği mahluldur deyu yine mulâzım kâtiplerinden olup Karahisar sancağında Şuhut nâhiyesinde Nuri nâm karye ve gayriden sekiz bin dört yüz akça timarı olan K. B. Eyvan'a olmak rica etmeğin buyruldu.

Sahife: 8

Sıra: 96

21 Muharrem 978

Kütahya livasına bağlı Uşak nâhiyesinin Tekye köyünde 4999 akça timarı olan Satılmış'in timarının minbad bedelinitalap etmemek üzere 2000 akçalık kısmını elinde dirliği bulunmayan oğlu Tahir'e verilmesi hakkında.

Nâhiye-i Uşak derlivây-ı Kütahiye timar Satılmış karye Tekye ve gayre 4999

Mezbur minbad bedelin talep eylememek üzere zikr olunan timarının iki bin akçalık elinde dirliği olmayan oğlu Tahir'e olmasın rica ekmeğin buyruldu.

Sahife: 11

Sıra: 133

30 Muharrem 978

Kütahya livasına bağlı Uşak nahiyesinin Penar köyünde 12345 akçelik timarı olan Hızır'ın vefat etmesinden dolayı boş kalan timarının 4000 akçeliği oğlu Mustafa'ya geri kalan kısmı ise yine Kütahya'da 8299 akçe timarı olan Haydar'a verilmesi hakkında.

Nâhiye-i Uşak derlivây-ı Kütahiyye timar Hızır karye-i Penar 12345

Mezbur fevt olup timarı mahlul olmağın dört bin akçalığı mütevvffayı mezburun oğlu Mustafa'ya baki kalanı yine livây-ı mezburda sekiz bin iki yüz doksan dokuz akça timardan mazul olan Haydar'a buyruldu.

Sahife: 11

Sıra: 136

1 Sefer 978

Kütahya livasına bağlı Şeyhlü nahiyesinin Balıklı köyünde 9500 akçelik timarı olan Cağfer'in vefat etmesinden dolayı boş kalan timarının sol ulufecilerden 86 nolu bölükde 8 akça ulufesi olup bedeli timara emr verilen İsfendiyar oğlu Hasan'ın 8000 akçalığı ve 1500 akçalığı baki kalan ve 1500 akçası dahi sekbanlardan olup 3000 akça timara emr verilen Rahman'a verilmesi hakkında.

Nâhiye-i Şeyhlü derlivây-ı Kütahiyye timar Cağfer karye-i Balıklı ve gayre 9500

Mezbur fevt olup timarı mahlul olmağın sol ulufecilerden seksen altı nolu bölükte sekiz akça ulufesi olup bedeli timara emir verilen İsfendiyar oğlu Hasan'ın sekiz bin akçalığı bâki kalan bir beş yüz akçası dahi sekbanlarından olup üç bin akça timara emir verilen Rahman'a noksanı teknil olunmak üzere buyruldu 24 Sefer sene 978.

Sahife: 13

Sıra: 158

5 Sefer 978

Kütahya livasına bağlı Homa nâhiyesinin Kırılıca köyünde 4999 akça timarı olan Osman'ın vefat etmesinden dolayı boş kalan timarının, Kastamonu sancağında Taşköprü nâhiyesinin Debeloca köyünde 4999 akça timarı olan Mehmed'e verilmesi hakkında.

Nâhiye-i Homa derlivây-ı Kütahiyye timar Osman karye-i Kırılıca köy ve gayre 4999

Mezbur fevt olup mahlul olmanın Kastamonu sancağında Taşköprü nâhiyesinde Debeloca nâmı karye ve gayriden 4999 akça timardan mazul olan Mehmed'e buyruldu fi 21 Muharrem sana 978

Sahife: 17

Sıra: 206

Sene 978

Kütahya sancağına bağlı Simav nahiyesinin Kast Pazar'ında 11739 akça timarı olan Mehmed'in vefat etmesinden dolayı boş kalan timarının 5000 akçeliği kardeşi olan ve Kütahya'da 4999 akçe timardan mes'ul olan Mustafa'ya, 6739 akçalığı ise babası olup Dergâh-ı Âli müteferrikalarından olup 15000 akçe noksanı olan Ali'ye noksanı tamamlaması için verilmesi hakkında.

Nâhiye-i Simav Kütahiyye timar Mehmet Kast Pazarı Simav 11739

Mezbur fevt olup beşbin akçalığı karındaşı olup Kütahya'da 4999 akça timardan mazul Mustafa'ya 6739 akçalığı Dergâh-ı Âli müteferrikalarından babasın olup onbeş bin akça noksanı olan Ali'ye noksanı için buyruldu.

Sahife: 18

Sıra: 209

5 Sefer 978

Kütahya sancağı Şeyhlü nâhiyesinde 4999 akçe timarı olan Süleyman'ın vefat etmesinden dolayı boş kalan timarının Kütahya alaybeyi Mehmed'in timarının noksanına katılması hakkında.

Nâhiye-i Şeyhlü der Kütahiyye timar Süleyman karye 4999

Mezbur fevt olmagın Kütahya alay beği Mehmed'in noksanı için buyruldu.

Sahife: 18

Sıra: 216

5 Sefer 978

Kütahya sancağına bağlı Soma nâhiyesinin Körpe köyünde 7100 akçe timarı olan Rüstem'in vefat etmesinden dolayı boş timarının önce emri-i şerifle Şaban'a verildiği ve daha sonra beylerbeyinin tezkiresi üzerine Kütahya'da 5000 akçe timarı olan Haydar'a verilmesi hakkında.

Nâhiye-i Soma der Kütahiyye timar Rüstem karye-i Körpe ve gayre 7100

Mezbur fevt oldukta timar mezbur emri şerifle Şaban nâmı kimesneye verilmişti, hâlyen beğlerbeği tezkere gönderip Şaban'a âher timar verildi deyu zikrolunan timar Kütahiyye'de beşbin akçadan mazul Haydar'a olmasın rica etmeğin ziyadesiyle verilmek buyruldu.

Sahife: 18

Sıra: 217

5 Sefer 978

Kütahya livasına bağlı Uşak nâhiyesinin Yürgân köyünde 5000 akça timarı olan İbrahim'in vefat etmesinden dolayı boş kalan timarının, Anadolu kethüdası adamlarından olup 5000 akçe timarı olan Abdullah oğlu Ferruh'a verilmesi hakkında.

Nâhiye-i Virile Uşak der Kütahiyye timar İbrahim karye-i Yürgân Uşak 5000

Mezbur fevt olup mahlul olmagın Anadolu kethüdası adamlarından kethüdası olup beş bin akça timara sâbıka Konya'da emir verilen Abdullah oğlu Ferruh'a verilmek buyruldu.

Sahife: 35

Sıra: 413

19 Cumedelula 978

Kütahya sancağına bağlı Eper nâhiyesinin Mirakile köyünde 17063 akçe timarı olan Mehmet'in vefat etmesinden dolayı boş kalan timarının Paşa hazretlerinin adamlarından olup 10000 akçe timarları olan Hüseyin ve Behram'a noksanlarının giderilmesi için verilmesi hakkında.

Nâhiye-i Epes der Kütahiyye timar Mehmet karye-i Mirâkilo ve gayre 17063 mezbur fevt olup mahlul olmagın Paşa hazretlerinin adamlarından olup onarbin akça timara emir verilen Hüseyin'e bedeli baki kalanı noksanı tekmlil ile Behram'a buyruldu.

Sahife: 40

Sıra: 463

24 Rebiulahir 978

Kütahya sancağına bağlı Uşak nâhiyesinde Cemaat Yörkân'dan 6000 akçe timarı olan İbrahim'in vefat etmesinden dolayı timarından, Muğla nahiyesinde Büyük

ve Yenice köylerinde 20250 akçe zeameti olan Kemâl oğlu Nebi'nin oğulları olan Ali'ye 4000 Hamza'ya 3000 akçe verilmesi hakkında.

Nâhiye-i Uşak der Kütahiyye ahire verildi timar İbrahim cemaat Yörkan 6000

Mezbur fevt olup Menteşe sancağında Muğla nâhiyesinde Büyük Yenice ve gayri karyelerde 20 bin ikiyüz elli akça zeâmeti olan Kemal oğlu Nebi'nin oğulları Ali ve Hamza'ya berveçhi iştirâk buyruldu, bâdehu birine dört birine üç bin akça buyruldu.

Sahife: 48

Sıra: 546

1 Cumedelula 978

Anadolu kethüdasının mektubu üzerine Kütahya sancağına bağlı Altıntaş nahiyesinin Kuyucak köyünde 4000 akçe timarı olan Ali'nin sürücülük hizmetine gelmediği anlaşılıp yerine çeri sürücüsü lazım olduğu için Uşak nahiyesinin Sarak köyünde 8181 akçe timarı olan Hasan'a buyrulması hakkında.

Anadolu kethüdası mektup gönderip Kütahiyye sancağında Altıntaş nâhiyesinde Kuyucak nâm karyeden 4000 timarı olan Ali (?) sürücülük uhdesinde gelmeyip yerine çeri sürücüsü lâzım die deyu Uşak nâhiyesinde Sarak nâmı karye ve gayriden 8181 timarı olan Hasan'a olmasın rica etmegın buyruldu.

Sahife: 65

Sıra: 726

27 Rebiülevvel 978

Kütahya livasına bağlı Uşak nâhiyesinin (?) köyünde 4999 akçe timarı olan Mustafa'nın vefat etmesinden dolayı timarının Zaim oğlu Sanullah'a verilmesi hakkında.

Nâhiye-i Uşak der livây-ı Kütahiyye timar Mustafa karye-i 4999

Mezbur fevt olup mahlul olmagın Zâim İsa oğlu Sânullah'a verilmek buyruldu.

Sahife: 66

Sıra: 739

28 Rebiülevvel 978

İskender Paşa'nın tezkire gönderip Kütahya sancağına bağlı Uşak nâhiyesinin Kızılcasöğüt köyünde 2000 akçe timarı olan Korkut'un vefat ettiğini ve timarının boş kaldığını bildirmesinden dolayı, bu timarın Karahisar sancağına bağlı Şehrâbat nâhiyesinin Anbar köyünde 1030 akçe timarı olup vefat eden Yunus'un oğlu Mustafa'ya verilmesi hakkında.

Nâhiye-i Uşak der Kütahiyye timar Korkut karye-i Kızılcıca Söğüt 2000

İskender Paşa tezkere gönderip mezbur fevt olup timarı mahluldür deyu Karahisar sancağında Şehrâbat nâhiyesinde Anbar nâm karyeden bir otuz akça timarı olup fevt olan Yunus oğlu Mustafa'ya buyruldu.

Sahife: 67

Sıra: 743

28 Rebiülevvel 978

Anadolu beylerbeyisinin tezkire gönderip Kütahya sancağına bağlı Uşak nahiyesinin köyünde 2000 akça timarı olan Maden'in kardeşi Şaban'ın da iştiraki ile 4000 akçe timara mutasarrıf iken vefat ettiğini bildirip ve bunun eşki nolı melekleri olduğunu yazıp, bunun üzerine terakki verilmesi hakkında.

Nâhiye-i Uşak der Kütahiyye timar Maden karye-i 2000

Mezbur Maden karındaşı Şaban ile berveçhi iştirak dört bin akça timara mutasarrıf iken Maden şehit olup eşkü nolı melekleridir deyu Anadolu beglerbegisi tezkere gönderüp berveçhi terakki virilmek rica etmegin buyruldu.

Sahife: 77

Sıra: 851

9 Sefer 978

M. livası Kütahya nahiyesinin Alibey köyünde 3000 akçe timarı olan İsa'nın timarından kendi isteği ile feragat etmesi üzerine bu timarın Karesi sancağında 5999 akçe timarı olan İlyas'a verilmesi hakkında.

Nâhiye-i Kütahiyye derlivây-ı M. timar İsa karye-i Ali Bey 3000

Mezkur timarı mezkurdan hüsnü ihtiyârı ile ferâgat etmegin Karesi sancağından 5999 akça timardan mazul İlyas'a buyruldu.

Sahife: 77

Sıra: 855

10 Sefer 978

Kütahya livasına bağlı Kula nahiyesinin Tutluviran köyünde 4999 akçe timarı olan Cağfer'in vefat etmesinden dolayı boş kalan timarının gurebây-ı yesardan 7 akçaya mutasarrıf iken Menteşe sancağında Yakup Çavuş'un tahvilinden 7000 akçe timar verilip müyesser olmayan Mustafa'ya verilmesi hakkında.

Nâhiye-i Kula derlivây-ı Kütahiyye timar Cağfer karye-i Tutluviran 4999

Mezbur fevt olup mahlul olmanın sâbika gurebây-ı yesardân yedi akçaya mutasarrıf iken yedi bin akça timara emri-şerif vermegin Menteşe sancağında Yakup çavuş tahvilinden mahlul verilip müyesser olmayan Mustafa'ya buyruldu.

Sahife: 81

Sıra: 903

16 Sefer 978

Kütahya sancağına bağlı Simav nâhiyesinin Kalburcu köyünde 2000 akçe timarı olan Selim'in timarından feragat etmesi üzerine bu timarın Karahisar-ı Sahip

sancağına bağlı Polavadin nâhiyesinin Mermerlü köyünde 1264 akçe timarı olup, bu timarı oğlu Cömert'e verdikten sonra vefat eden Eminlik adlı sipahinin oğlu Selim'e timar verilmesi ve daha sonra Cömert'in de vefat etmesi üzerine üçüncü oğlu olan Turgut'a timar verilmesi hakkında.

Nâhiye-i Simav der Kütahiyye timar Selim karye-i Kalburcu ve gayre 2000

Mezbur feragat edip mahlul olmanın Karahisar sahip sancağında Polâvâdin nâhiyesinde Mermerlü nâmı karyeden bin iki yüz altmış dört akçası timarı olup minbad şart ile timarın Cömert nâm oğluna verildikten sonra fevt olan Eminlik nâm sipahinin oğlu Selim'e timar verilip bâdehu mezbur Cömert fevt olup üçüncü oğlu olan Turgut'a timar için Karahisar begi arz etmegin timarı mezbur verilmek buyruldu.

Sahife: 88

Sıra: 977

26 Sefer 978

Kütahya livasına bağlı Eğriöz nâhiyesinin Azizler köyündü 2000 akçe timarı olan Aydın'ın vefat etmesinden dolayı boş kalan timarının, Kangırı sancağına bağlı Kalecik nahiyesinin Kürt köyünde 1234 akçe timarı olup vefat eden Balı'nın oğlu Osman'a tâlip olması üzerine verilmesi.

Nâhiye-i Eğriöz derlivây-ı Kütahiyye timar Aydın karye-i Azizler 2000

Mezbur fevt olup mahluldur deyu Kangırı sancağında Kalecik nâhiyesinde Kürt nâm karye ve gayriden 1234 timardan fevt olan Balı'nın oğlu Osman'a talip olmanın şartla buyruldu.

Sahife: 90

Sıra: 998

27 Sefer 978

Kütahya sancağına bağlı Aydos nâhiyesinin Kolas köyünde 4999 akçe timarı olan Kasımçeri'nin vefat etmesi üzerine timarının 2000 akçeliği oğlu Mahmud'a, 2999

akçeliği 3993 akçe timarı olup bunun 2993 akçesinden feragat eden Hüseyin'e ve Hüseyin'in feragat ettiği 2993 akçe timarın 4000 akçeye tamamlanıp Saraç şâkirdlerinden Mehmed'e verilmesi hakkında.

Nâhiye-i Aydos der Kütahiye timar Kasımçeri karye-i Kolas gayre 4999

Mezbur fevt olup iki bin akçalığı oğlu Mahmud'a 2999 akçalığı 3993 timarı olup 2993 akçalık timardan feragat eden Hüseyin'e ve Hüseyin'in feragat ettiği 2993 akça timar Saraç şakirtlerinden dört bin timara emir verilen Mehmed'e buyruldu.

Sahife: 94

Sıra: 1048

3 Rebiülevvel 978

Kütahya sancağına bağlı Gökhöyük nahiyesinin Kavlas köyünde 4999 akçe timarı olan ve Gökhöyük nâhiyesinde çerisürücüsü olan Kasım'ın vefat etmesinden dolayı boş kalan görevinin, Karahisar Sancağına bağlı Şuhut nahiyesinin Kantira köyünde 9160 akçe timarı olan Hürrem'e verilmesi hakkında.

Anadolu defteri kethüdası Ahmed Beg mektub gönderip Kütahiye sancağında Gök Höyük nâhiyesinde Kavlas nâm karyeden 4999 timarı olup nâhiye-i mezbure çeri sürücüsü olan Kasım fevt olup çeri sürücülüğü mahluldur deyu Karahisar sancağında Şuhut nâhiyesinde Kantira nâm karye ve gayriden 9160 akça timarı olan Hürrem'e olmasın rica etmegin buyruldu.

Sahife: 102

Sıra: 1140

24 Cumâdelula 978

Kütahya sancağına bağlı Lazkiye nahiyesinin Silivri köyünde 20000 akçe zeameti olan Bennam Ahmet'in vefat etmesinden dolayı boş kalan timarının sipahi oğlanları cemaatinden günlük 20 akçesi olan 23000 akçe zeamete emr olunan Kubad oğlu Budak'a verilmesi hakkında.

Nâhiy-i Lâzkiye der Kütahiyye zeâmet Bennâm Ahmet karye-i Silivri ve gayre
20000

Mezbur fevt olup mahlul olmanın sipâhi oğlanları cemaatinden (?) bölükde yevmi yirmi akçası olup yirmi üç bin akçaya zeâmete emr olunan Kubat oğlu Budak'a buyruldu.

Sahife: 105

Sıra: 1174

27 Cumâdelula 978

Kütahya sancağına bağlı Şeyhlü nahiyesinde 13300 akça timarı olan Şaban'a Kıbrıs fethinde verdiği hizmet ve gösterdiği yoldaşlığından dolayı timarına 3000 akçe terâkki verilmesi hakkında.

Anadolu Beylerbegisi mektub gönderip Kütahiyye sancağında Şeyhlü nâhiyesinde on üç bin üçyüz akça timarı olan Şaban için Cezir-i Kıbrız'ta Lefkoşe yürüyüşünde ziyade hizmete ve yoldaşlıkda bulunmuşdur deyu bildirmegin timarına üç bin akça terakki buyruldu.

Sahife: 109

Sıra: 1231

2 Cumâdeeeeelâhire 978

Kütahya sancağına bağlı Epeç nâhiyesinde 22205 akçe zeâmeti olan Mustafa'ya Kıbrıs fethinde verdiği hizmet ve gösterdiği yoldaşlıktan dolayı zeâmetine 5000 akçe terâkki verilmesi hakkında.

Kütahiyye sancağında Epeç nâhiyesinde yirmi iki bin ikiyüz beş akça zeâmeti olan Mustafa Cezire-i Kıbrıs'ta ziyade hizmet etmegin beş bin akça terakki buyruldu.

Sahife: 128

Sıra: 1457

11 Rebiülâhir 978

Kütahya sancağına bağlı Şeyhlü nahiyesinin özgür karyesinde 6200 akçe timarı olan Mehmed'e Kıbrıs fethinde verdiği hizmet ve gösterdiği yoldaşlıktan dolayı timarına 5000 akçe terakki verilmesi hakkında.

Nâhiye-i Şeyhlü der Kütahiyye timar Mehmed karye-i Özgür ?6200

Mezbur Kıbrıs ceziresinde hizmette ve yoldaşlıkta bulunmanın beşbin akça terakki buyruldu.

Sahife: 128

Sıra: 1458

11 Rebiülâhir 978

M. livası Kütahya nâhiyesinin Maluhun köyünde 22986 akçe zeâmeti olan Bennâm Ebubekir'in sefere gelmemesi ve beylerbeyliği yoklama defterinde dâhi olmaması üzerine zeâmetinin alınıp 23000 zeâmete hakkı olup Kocaeli'nde 15105 akçe timarı olan Beyazıt bey oğlu Mehmed'e verilmesi hakkında.

Nâhiye-i Kütahiyye derlivây-ı M. zeâmet Benâm Ebubekir karye-i Maluhun m. 22986

Mezbur sefere gelmeyip ve beglerbegliginden gelen yoklama defterinde dahi mukayüzyilet olmamışın zeâmeti alınıp 23000 zeâmete müstehâk olup Kocaeli'nde 15105 timardan mazul Bayezıt beğ oğlu Mehmed'e buyruldu.

Sahife: 133

Sıra: 1529

18 Rebiülâhir 978

Kütahya sancağına bağlı Silindi nâhiyesinin Dereviran köyünde 4999 akçe timarı olup çerisürücüsü olan Hacı'nın Lefkoşe kalesinin fethinde şehit düşmesi üzerine görevi boş kaldığı için Aydın sancağında 4999 akçe timarı olan Süleyman'a Silindi nâhiyesinin çerisürücülüğünün verilmesi hakkında.

Anadolu defter kethüdası Ahmed mektub gönderip Kütahiyye sancağında Silindi nâhiyesinde Dereviran nâm karye ve gayriden 4999 atça timarı olup nâhiye-i mezbure çeri sürücüsü olan Hacı, Lefkoşa nâmı kal'a fethinde şehit olup yeri mahluldur deyu Aydın sancağında nefsi Şerif'ten 4999 akça timarı olan Süleyman için çeri sürücülük uhdesinden gelir yarar maslahatgüzârdır deyu arz etmegin nâhiye-i mezburenin çeri sürücülüğü merkum Süleyman'a buyruldu.

Sahife: 139

Sıra: 1604

6 Rebiülevvel 978

Kütahya sancağına bağlı Uşak nâhiyesinin Çorumpınarı köyünde 8700 akçe timarı olan Emrullah'ın metris hizmetine gelmemesi üzerine timarının alınarak 12000 timara emr verilen Kayserili Mehmed'e verilmesi hakkında.

Nâhiye-i Uşak der Kütahiyye timar Emrullah karye-i Çorum pınarı 8700

Anadolu Beglerbegisi mühürlü tezkere gönderip mezbur için Metris hizmetine gelmemiştir deyu bildirmegin timarı alınıp on iki bin timara emir verilen Kayseriyeli Mehmed'e buyruldu.

Sahife: 142

Sıra: 1626

8 Rebiülevvel 978

Kütahya sancağına bağlı Kale nâhiyesinin Toru köyünde 5999 akçe timarı olan ve Uşak nâhiyesinin çerisürücüsü olan Mehmed'in kendi isteği ile hizmetinden feragat etmesi üzerine boş kalan hizmetinin Kütahya sancağında Gedüz nâhiyesinde Çıkrık köyünde 512 akçe noksanı olup 10000 akçe timarı olan Süleyman'a verilmesi hakkında.

Anadolu defteri Kethüdası Ahmed mektub gönderip Kütahiyye sancağında Kale nâhiyesinde karye-i Toru ve gayriden 5999 timara mutasarrıf olan Uşak nâhiyesinin çeri sürücüsü olan Mehmed, hüsnü ihtiyârı ile ferâgat edip hizmeti mahluldur deyu livây-ı mezburda Geduz nâhiyesinde karye Çıkrık ve gayriden beş yüz on iki akça noksanı ile on bin akça timarı olan Süleyman'a rica etmegın buyruldu.

Sahife: 147

Sıra: 1687

11 Rebiülevvel 978

Kütahya livasına bağlı Altıntaş nâhiyesinin Korcuözü köyünde 11000 akçe timarı olan Ahmet Çavuş'un vefat etmesinden dolayı boş kalan timarının hâse saraçlarından olan Tacoğlu İsmail'e verilmesi hakkında.

Nâhiye-i Altıntaş derlivây-ı Kütahiyye timar Ahmed Çavuş karye-i Korcu oğlu ve gayre 11000

Mezbur fevt olup mahlul olmanın sâbıkâ ?Hâse saraçlardan alup timara emri-i şerif verilen Tâcoğlu İsmail'e ziyadesiyle buyruldu. Yevmili eney fi 12 Rebiülevvel sene 978.

Sahife: 150

Sıra: 1722

15 Rebiülevvel 978

Kütahya sancağına bağlı Seratus nâhiyesinde çerisürücüsü olan Babuk'un kendi isteği ile hizmetinden feragat etmesi üzerine boş kalan hizmetinin Seratus nâhiyesinde 4999 akça timarı olan Emrullah'a verilmesi hakkında.

Anadolu defter kethüdası mektup gönderip Kütahiyye sancağında Serâtus nahiyesinde çeri sürücüsü olan Babuk, hüsn-ü ihtiyârı ile ferâgat edip yeri mahluldur deyu nahiye-i mezburede 4999 timarı olan Emrullah'a olmak rica etmenin verilme buyruldu.

3.7. 10 NOLU MÜHİMME DEFTERİ

Sahife: 26

Sıra: 37

12 Muharrem 979

Kazalarında sohta taifesinin siyahları gezip müslümanlara zulm ve teaddi eyledikleri işitildiğinden bu gibilerin muhafazada kalan sipahilerden ve hisar erenlerinden ve il erlerinden kifayet miktarı adamlar takip ve elde edip hüsaması ile davalarını görmeleri ve sabit olacak haklar alındıktan sonra İstanbul'a gönderilmeleri hakkında Kütahya ve Karahisarı sahib sancaklarına hüküm.

Mustafa Çavuş'a virildi. Fi 12 Muharrem sene 979

Kütahiyye ve Karahisâr-ı sahib sancakları kadılarına hüküm ki;

Taht-ı kazânuzdan bazı suhte taifesi anda diye gezüp bazı Müslümanların evlerini basup ve ehl-i iyallerun çeküp mirler ile mallarun alup fesâd ve şena'at üzere oldukları istimâ olunmagı ehl-i fesâd ele getirülüp haklarından gelesin emr idüp **buyurdum ki;**

Varduk da bu bâbda Dirigöz Köyü gibi mukayüzyiled olup onun gibi suhte tâifesi anda diye gezüp bir yere gelüp cem'iyüzyilet idüp Müslümanlara ol vech ile

zulm ve te‘addi eyleyüp fesad ü şenâ‘at ile meşhur kimesneler var ise muhâfaza için kalan sipahiden ve il erlerinden kifâyet mikdârı adem ile mezkurların üzerlerine varub hüsn-ü tedbir ve tedârikle ele götürüp mezkurlardan davayı hak adar kimesneler va ise hüseza ile beraber idüp bir kısmı şer‘ile fasl olmayup on başısı mürur eylemeyen hususların ber mucceb-i şer‘i kavim üzere tefdiş eyleyüp göresiz kadıya arz olunduğu gibiyse şer‘ile buyura bulan Hukuk-ı İslâmi’ye elverdikten sonra mezkurlara şer‘ile lâzım geleni edâ idüp lanumuzda sabi olan mevadı mufassal ve meşruh yazup defter idüp sûret-i sicilleri ile imzalayup ve mühürleyub mezkurlardan habs ve icâb edenleri müşârunileyh çavuşuma teslim idüp Südde-i sa‘adete irsal eyleyesin amma bu bahâne ile ehl-i fesâd himâye olunup kendü hallerine olanlar dahl olmakdan ihzâr edüp hilâf-ı vâkı‘ arz olmakdan ihtiyat eyleyesin ve ehl-i fesâd ve şen‘at-i nusret ve fesadları def‘ü ref‘inde ihtimam idüp bu bâbda dakika fevt eylemeyesin.

Sahife: 280

Sıra: 444

15 Recep 979

Kütahya sancağından gayri sancaklar reayasının şikayetlerini beylerbeyinin dinlenmesine emr edilmesinden ahar sancaklar beyleri ve alay beyleri ve saire hakkında şikâyet edenlerin davaları görülemeyerek fıkaranın muzdarip olduğu hakkında iş‘ârına cevaben ve sancak beylerinin ve serbest timarları selahiyet ve haklarından bahisle ve o gibilerden şikâyet edenlerin davalarını toprak kadılarına yazıp göndermesini ve meclisi şer‘e varmağa muhalefet eden olursa bildirmesi hakkında Anadolu beylerbeyisine hüküm.

Mektubla gelen Anadolu çavuşlarından Mehmed’e virildi. fi 15 Recep Sene 979

Anadolu Beglerbegi’ne hüküm ki;

Mektub gönderüp sâbıkâ Kütahiyye sancağından gayri sancaklardan gelen re‘âyânın şikayetin beğlerbeği olanlar istimâ‘ itmen deyu emr-i şerif sâdır olunmagın beylerden ve aher zancaklardan olan alay beği ve gü‘âmâdan şikayet idenlerin da‘vâları görülmemekle fakirler muzdarib oldukların bildirmişsin imdi her sancak beği kendü şer‘le lâzım gelenlerin sancağında salb u siyâsetine me’murdur ve serbest timarların

cürm ü cinâyeti ve resm-i arûsânesi ve kul ve câriye müjdegânesi sahib-i arzdir aher sancaklarda olan kan da'vasının tarafından dahl olunmaz ve beglerbeglikde olan beglerinden alay beğlerinden zü'amâ ve sipâhiden sana varup şikâyet iden fukarânın ve garibin mukaddemâ sâdır olan emr-i şerifim mukarrerdir da'vaların istimâ' idüp hısemalı topraklarından kânûna muhâlif aher topraklardan çıkartmayup da'vaları topraklarında şer'le görilüp hak müstehâkına vâsıl olmak için toprak kadılarına mektubun virüp sancak beğlerden ve zu'amâ ve gayriden meclis-i şer'e varmaga inâd idüp muhâlifet idenler kimler ise isim ve resimleriyle yazılıb arz olunmaların emr idüp **buyurdum ki;**

Vusul buldukda emr-i sâbıkâ üzere amel idüp beglerbegliğinde olan beglere ve zü'amâ ve alay beglere ve kapum kullarına ve erbâb-ı tımâra kimesneye zulm itdürmeyüb mektûbun mûcibince meclis-i şer'a varmayup şer'-ı şerife itâ'at itmeyenleri isim ve resimleriyle yazup arz eyleyesin sonra emr-i şerifim ne vechile sâdır olursa bu vechile amel eyleyesin.

Sahife: 329

Sıra: 538

14 Muharrem 979

Eğrigöz kazasının Yük ve Dükrek köylerinden Abdullah ve Bedirşah adlı harami başlar beylerbeyi ve sancak beylerinin seferde olmalarından bil istifade aveneleri ile şekâvet yapmakta ve üzerlerine varılınca karşı koymakta olduklarına dair iş'ara cevaben sancak beyi adamları ve il erleri ile üzerlerine varup icabını yapmalarına dair Hüdâvendigâr beyine ve Kütahya, Atranos, Eğrigöz, Domaniç kadılarına hüküm.

Begin sancag kethudâsı Hacı Süleyman kethudâya virildi.

Andan alınup Mustafa nâm kimesneye virildi. fi Muharrem.

Hüdâvendigar begine ve Kütahiyye, Atranos, Eğrigöz, Domaniç kadılarına hüküm ki;

Hâliyâ Südde-i Sa'adet'üme mektub gönderüp Eğrigöz kazâsına tâbi' Yük nâm karyeden Abdullah ve Dükrek nâm karyeden Bedirşah nâm harâmi başları etrâfından nice eşkıyâ başları cem' idüp yollar kesüb evler basub Müslümanlar'ın malların gâsret

idüp ve nice kimesneyi katl idüp beglerbegi ve sancak begleri sefer-i humâyunum olmagla ve def‘ mümkün olmayup nice def‘a üzerlerine varıldık da sonra fesâda mübâşeret idüp el virmeyûp (?) bulup hâlâ cem‘iyüzyiletleri dagılmazsa kulli ihtilal ve fesâdâ müveddel olması mukarrerdir deyu bildirmişsin imdi **buyurdum ki;**

Vusul buldukda siz ki kadılsız zancak begi ademlerinle il erleri ile cem‘iyüzyilet idüp ittifakla üzerlerine varub el virmeyüb ceng ü cidâle mübâşeret iderler ise her ne târikle mümkünse olursa beher hâlâ cem‘iyetlerse dagıdup ele gelen ehl-i fesâdların da‘vâ-yı hak iderler ise husamâlarıyla berâber idüb ve def‘i şer‘i fasl olmayub üzerlerine olan (?) hususları şer‘le teftiş idüb göresin üzerlerine şer‘le sâbit olan (?) alıvirüb ehl-i fesâda mübâşir ise husus idesin degilse lâzım geleni edâ idesin ve ne makule fesadları olub ne vechile tedârük oldugun arz edisin.

3.8. 11 NOLU MÜHİMME DEFTERİ

Sahife: 11

Sıra: 91

20 Cemazelevvel 978

Kangırı sancağında 2218 akçe kıardan mazul olan Mustafa'ya Kütahya'nın Kula nahiyesinde Gügezin vefatından mahlul kalan 2400 akçe timarın verilmesi hakkında.

Anadolu Beglerbegisi'ne hüküm ki;

Darende? Mustafa gelüp Kangırı sancağında Silan? nâhiyesinde Salık ve gayriden nâm karyeden 2218 akçe timardan ma'zul olduğın ve Kütahiyye sancağında Kula nahiyesinde Göricek? nâm karyeden 2400 akçe timara mutasarrıf (?) mahlul olduğın bildirüp şartıyla hüküm yazıldı.

Sahife: 38

Sıra: 290

21 Cemazelevvel 978

Kütahya'nın Homa nahisebinde 30000 küsur zeamete mutasarrıf olup 40000 akçeye istihkâkı olan Behram kethüdaya evvelce Lefkoşa kalesi muhasarasında hizmetine mukabil verilen 3000 akça terakki ile bu defa Lefkoşa zaptında verilen 4000 akçenin zeametine zammiyle tezkere verilmesi hakkında.

Anadolu Beglerbegisi'ne hüküm ki;

Haliya mühürlü tezkire gönderüp ademlerinden olup Kütahiyye sancağında Homa nâhiyesinde 30112 akçe zeamete mutasarrıf olup 40000 akçeye istihkâkı olan Darendede? Behram kethüde Kıbrıs ceziresinde kal'ay-ı Lefkoş'e fethinde gedüğü evvel? çıkup yoldaşlıkda bulunduğı bildürdiğın mezbur zeametden 4000 akçe terakki emr olup ve muşarunileyh Behram dahi gelüp Kıbrıs ceziresinde Kal'ay-ı mezbure evvel muhasara olduğın (?) çıkup (?) (?) ziyade sabi huzura gelmeğın 3000 akçe terakki evvel zammında emr olunup olunmadığın bildürüp döşünden? virilmeğın babında emri-şerifim rica itmeğın **buyurdum;**

Behram Kethuda'nın sâbıkâ emr olunan 3000 terakkisiyle ferman olunan 4000 akçe terakkisi cümle 7000 akçe olur kanun üzre döşünden? tevcih idüp elinde olan zeamete ilhâk idüp tezkire viresin.

3.9. 12 NOLU MÜHİMME DEFTERİ

Sahife: 272

Sıra: 557

18 Zilhicce 978

Kütahya sancağında Kula, Şeyhlü ve İshaklı kazalarında sohtalar toplanıp ve perakende Yörüüklerinden Huriler cemaatinden Bıçak ve Durum köyünden Köle oğlu Bağdarlı cemaatinden Kara Süleyman nam sohtalar başbuğ olup halka tecavüzde buldukları bildirildiğinden cemiyetleri çoğalmadan evvel ilerleri ve Kütahya ve

Karahisardan hisar erleri ile toprak kadıları marifeti ile tutup haklarından gelinmesi hakkında Anadolu beylerbeyisinin kaymakamlarına hüküm.

Anadolu Beglerbegisi'nin kâim makâmına hüküm ki;

Kütahiyye sancağında Kula ve Şeyhlu ve İshaklu kazalarında suhte taifesi bir yere gelüp cem'iyüzyilet idüp perakende Yörüklerinden Huriler cam'atinden Saçak ve Karye-i Dorum'dan Göle-oğlu Sarı ve Yağdarlı cama'tinden Kara Süleyman nâm suhteler baş u buğ olup yanlarına ehl-i fesad suhteleri cemi' idüp Müslümanlar'un ehl-ü i'yallerini çekup ve cebren malların alup fesat u şena'attan hâli olmadukları i'lâm olundu. İmdi anun gibi fesad-u şena'at üzere olan suhteleri ele getürüp haklarından gelmek emr idüp **buyurdum ki**;

Vardukda gereği gibi mukayüzyiled olup il eri ile ve Kütahiyye ve Karahisar'dan kifayet miktarı hisar erleri ile ve toprak kadıları ma'rifetiyle mezkurları hüsn-i tedbir ile ele getürüp şer i'le fasıl olunmayup on beş yıl mürur eylemeyen kaziyelerin şer i'le görüp üzerlerin sâbit olan hukuku eshabına aluvirduktan sonra mezkurların haklarından gelüp cem'iyüzyiletlerin dağıtup mazarat u fesadların def'u ref eylesin. Amma el virup mukabele ve mukateleye mubaderet ederler ise demleri heder olur mukate eyleyup âlâ-eyüzyılı hal ele getürüp gelmeyince olmayasın. Husus-ı mezbur mühimdir. İhmal-ü mesâileden hazer idüp cem'illetleri çoğalup fesad-u şena'atleri ziyade olmadın mazaratların def eylemek babında akdem u ihtimam eylayüp tamam basiret üzre olup dakika fevt eylemeyesin.

Sahife: 411

Sıra: 808

7 Rebiulahir 979

Kütahya piyadeleri beli Manmud adam gönderip nöbeti gelen piyadelerin biz emirleriz diye ve nöbet gelmediği iddiasıyla taallül ettiklerini ve Kütahya naibi Mehmed Fakih'in de tutulan piyadelerden menfaat temin ederek lehlerine merahale ettiğini bildirdiğinden puyade olarak mukayüzyiled iken hizmedden kaçanların tedip edilmesi ve naibe müdahale etmemesinin tenbihi mütenebbih olmazsa bildirilmesi hakkında Kütahya kadısına hüküm.

Yazıldı.

Mezbur Ademi Aliye virildi. fi 17 Rebiülahir Sene 979

Kütahiyye kadısına hüküm ki;

Kütahiyye piyadeleri begi Mahmud adam gönderüp sancağ piyadelerinin kanun u defter mucibince nevbetlerinde vaki‘ olan miri hıdmet teklif olundukda Biz emirlerüz ve nevbetimiz vaki‘ olduğın isbât eylen diyu te‘allüt ü niza‘ idüp ve Kütahiyye nisbi olan Mehmed Fakih dahi husus-ı mezburda vechen mine‘l –vucuh medhali ve alakası yoğıken yayabaşları ellerinden cebr ile piyadeleri olup mücerred onlardan ahz ü celb itmekle itlak idüp bu sebep ile miri hizmet mu‘attal olduğın bildirmeğın **buyurdum ki;**

Göresin kazıyüzyile arz olındığı gibi ise kâdim-i piyâde oğlu piyâde olup defterde isimleri mukayüzyiled olanlara kanun u defter mucibince nevbetlerinde vaki‘ olan hizmetlerin bi‘t-tamam eda iddürüp ve isbat eylen diyen yayaların haklarından geldürüp te‘dib iddürdükten sonra mezbur Mehmed Fakih’e dahi muhkem tenbih ü tekid eyleyesin ki, minbad emri şerif varid olmadın bu mahususa karuşmayup ba‘de’t-tenbih mütenebbih olmazsa vuku‘ üzre arz eylansın ki sonra emr-i şerifim ne vechile sadır olursa mucebi arz oluna.

Sahife: 636

Sıra: 1207

15 Zilhicce 979

Bilindiğine göre hassa doğancılar başının akrabasından Hüseyin adlı nam baliğ oğlanı ayartıp Kütahya’ya götürdüğü sabit olan ve merkumun 300 altın ve mikdar esbabını alıp inkâr eden Hamideli sipahilerinden Piri’yi mahpus edip göndermesi hakkında Anadolu beylerbeyisine hüküm.

Anadolu Beglerbegisi’ne hüküm ki;

Hassa doğancılarım başı zide Kadruhu’nun akribasından Hüseyin nâm nâ-baliğ oğlanı Hamid ili sipahilerinden Tulug Ali nâm karyede mütemekkin olan Piri nâm sipahi üçyüz altın ve mikdar esbabı ile İstanbul’dan ayrulup Kütahiyye’den alup gidüp

muşarunileyhe akribasından biri Kütahiyye'ye arduca varup elinde bulup meclis-i şeri' de oğlanı alup götürdüğünü ikrar idüp akçe ve esbabını inkar iddikde sicil olunup anda habs olunduğı i'lâm olunmağın mezbur sipahi Dergâh-ı Mu'allam'a gönderilmesin emr idüp buyurdum ki;

Mezbur sipahi ikrarının suret-i sicille ile yanında bulunan akçe ve esbabı ile yarar ademlerin koşup kaydu bend u Dergâh-ı Mu'allam'a gönderesin ve mezburun ahvaline vâkıf olduğın kibi arz eylesin ve mezbura koşduğın adamlerin tenbih eylesin ki mezbure ya da muhkem hıfz idüp gaybet iddirmekden hazer ideler.

3.10. 13 NOLU MÜHİMME DEFTERİ

Sahife: 25

Sıra: 165

12 Zilkade 978

Kütahya'da 6000 akçe timara mutasarrıf olup Kıbrıs fethinde 3000 akçe terakki verilerek zabtı yüyesser olmayan Abdurrahman'a Uşak nahiyesinde 4090 akçelik timarını ihtiyari ile terk eden Ali'nin timarı terakkisine verilmesi hakkında Anadolu Beylerbeyine hüküm.

Anadolu Beglerbegisi'ne hüküm ki;

Darende Abdurrahman gelüp Kütahiyye sancağında ve nâhiyesinde 6000 akçe timarı olup Kıbrıs Ceziresi'nde Magvas? nâm kal'adan çıkan keferi muharebesinde ziyade yoldaşlıkda bulunmagiyle 3000 akçe terâkkiye hükm-ü şerifim virilüp müyesser olmadığın Kütahiyye sancağında Uşak nahiyesinde Saranlar? nâm kârîye ve gâyriden 4090 akçe hassa timarı olan Ali timarından hüsn-ü ihtiyâriyle terk olunmak şartiyle ferâgat eylediğı alay beği oğlum eline ol hükm alınup **buyurdum ki;**

Müstakil (?) değil ise terakkisinden tevcih idesin deyu şartlı hüküm yazıldı.

Sahife: 48

Sıra: 329

3 Zilhecce 978

Kütahya'ta Şeyhli nâhiyesinde 6000 akça olan Muharrem'e verilen 1500 terakkiye beden Kütahya'da 4999 akça timarı olan Mehmed'in timarından terk ettiği 2000 akça hissesinin terakkisine bedel mezkur Muharrem'e verilmesi hakkında Anadolu Beylerbeyisine hüküm.

Anadolu Beglerbegisi'ne hüküm ki;

Dârende Muhârrem gelüp Kütahiyye sancağında Şeyhlü nâhiyesinde 6000 akçe timarı olup ve Kıbrıs Ceziresi'nde hizmette ve yoldaşlıkda bulunduğu 1500 akçe teraâkkiye hükm-ü şerifim virilüp müyassar olmadığı ve Kütahiyye sancağında Homâ ve Kabaklar? nâhiyesinde Şehr-i? Sultân nâm kârye ve gayriden 4999 akçe olan Mehmed timarının 2000 akçe hissesinden terk olmak şartıyla hüsn-ü ihtiyâri ferâgat eylediği Kütahiyye alay begi oğlum itmekle terakkiden virilmek rica itmegin ol hükm olunup **buyurdum ki;**

Terâkkisi bedeli tevcih idesin deyu şartlı hüküm yazıldı.

Sanife: 48

Sıra: 332

5 Zilhicce 978

Mütahya'da 4999 akça timardan mezul olan Durmuş'a Menteşe sancağında Erdoğdu'dan mahlul kalan 1500 akça timarın ziyadesiyle tevcih edilmesi hakkında Anadolu beğlerbeyisine hüküm.

Anadolu Beglerbegisi'ne hüküm ki;

Dârende Durmuş gelüp Kütahiyye sancağında Körüklü nâm kâryeden 4999 akçe timardan mes'ul olduğın ve Menteşe sancağı Mez'il? nâhiyesinde 1500 timara mutasarrıf olan Erdoğdu'dan alunup mezbur Durmuş'a ziyadesiyle tevcih olunmak için şartlı hüküm yazıldı.

Sahife: 57

Sıra: 398

10 Zilhicce 978

Kütahya sancağında 3600 akçe timara mutasarrıf iken fevt olan Ali'nin torunu Ahmed'e kanun üzere timar verilmesi hakkında Anadolu beylerbeyine hüküm.

Anadolu Beglerbegisi'ne hüküm ki;

Dârende Ahmed gelüp Kütahiyye sancağında 3600 akçe timara mutasarrıf olup fevt olan Ali'nin hali? oğlu olup fevt olan Recep'in oğlu olup dirliğin olmadığı bildirmegin kânun üzere düşünden? timar verilmesi için şartlı hüküm yazıldı.

Sahife: 59

Sıra: 420

11 Zilhicce 978

Kütahya'nın Gedüs nahiyesinde 2041 akça timarı olup vefat eden Mustafa'nın oğlu Kurd'a kanun üzere timar verilmesi hakkında Anadolu Beylerbeyisine hüküm.

Anadolu Beglerbegisi'ne hüküm ki;

Kütahiyye alaybeyi mektup gönderüp bundan akdem Kütahiyye sancağında Gedüs nahiyesinde Elvis? nâm kâryeden 2041 akçe timarı olup vefat eden Mustafa'nın oğlu olup dirliği olmayan Dârende Kurd için yararlı deyu kânun üzere timar verilmek rica itmegin **buyurdum ki;**

Kânun üzere timar tevcih idesin deyu şartlı hüküm yazıldı.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
TRANSKRİPT EDİLEN HÜKÜMLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1. DİPLOMATİK VE TEKNİK ÖZELLİKLER

“XVI. yüzyıl Mühimme Defterlerinde Kütahya” isimli tezimizde, 10 Mühimme Defteri’nde Kütahya ile alakalı 100 hüküm tespit edilmiştir. Bu defterler genellikle iki üç yıllık zaman dilimini ihtiva ederler. İncelenen defterler içerisinde en fazla hüküm 1570-1571 tarihli 8 nolu Mühimme Defteri’nde bulunmaktadır. Bu mühimme defterinde toplam 37 hüküm mevcuttur. Bunun dışında 3 nolu Mühimme Defteri’nde (1559-1561) 17, 7 nolu Mühimme Defteri’nde (1567-1569) 11, 1 nolu Mühimme Defteri’nde (1554-1555) 11 hüküm vardır. Defterlerdeki hükümlerin sayı dağılışı şu şekildedir.

Tablo 4.1: Tespit Edilen Hükümlerin Defterlere Göre Sayı Dağılışı

Sıra No	Defter Adı ve Numarası	İhtiva Ettiği Tarih		Tespit Edilen Hüküm Sayısı
		Hicri	Miladi	
1	Mühimme 1	961-962	1554-1556	11
2	Mühimme 3	966-968	1559-1561	17
3	Mühimme 5	973	1566	7
4	Mühimme 6	972	1564-1565	4
5	Mühimme 7	975-976	1567-1569	11
6	Mühimme 8	978	1570-1571	37
7	Mühimme 10	979	1571	3
8	Mühimme 11	978	1570	2
9	Mühimme 12	978-979	1570-1572	3
10	Mühimme 13	978-979	1570-1572	5

Kaynak: BOA, 1-13 arası Mühimme Defterleri

Mühimme Defterlerinde kullanılan yazı genellikle divanîdir.¹⁶⁴ Bazen Divan Kırmacı veya Siyakat yazı şekillerinin kullandığı da görülür.

Mühimme Defterleri teknik bir tabir olan “hüküm”lerden oluşmaktadır. Bu hükümler hitap formu ile başlar. Hitaplar şahsın görev yaptığı yer, mekân, dua, şahıs adı ile sürdürülüp, “hüküm ki” ibaresiyle son bulur. Mesela: “Kütahiyye kadısına hüküm ki”,¹⁶⁵ “Kütahiyye piyadeleri begi Kâsım Bege hüküm ki”¹⁶⁶ gibi. Bununla beraber bazı

¹⁶⁴ Gökbilgin, *a.g.e.*, s.44.

¹⁶⁵ *B.O.A., M.D., nr.3*, s.8, sıra:26.

¹⁶⁶ *B.O.A., M.D., nr.3*, s.559, sıra:1635.

hükümlerde birden fazla şahsa hitap da vardır. Mesela: “Menteşe ve Kütahiyye ve Karahisar-ı Sâhib sancakları kadılarına hüküm ki”¹⁶⁷ “Kütahiyye sancağını tahrir eden Râsîmi Mehmed dâme mecdehuya ve kâtibe hüküm ki”¹⁶⁸ “Hüdâvendigar begine ve Kütahiyye, Atranos, Egrigöz, Domaniç kadılarına hüküm ki”¹⁶⁹ gibi. Genel olarak, hitaplarda kullanılan bu formun haricinde de bazı değişik hitap şekilleri görülmektedir. Mesela: “Nahiye-i... Uşak der livây-ı Kütahya timar hâc an çavuşân Anadolu 11300”¹⁷⁰ gibi. Bunun dışında 8 nolu Mühimme Defteri’nin dört hükmünde hitap kısmı bulunmamaktadır.¹⁷¹

Mühimme Defterlerinde hitaptan sonra, hükmün yazılmasına neden olan olayın yer aldığı kısım gelir. Bu kısımda Divân-ı Hümâyuna sunulan mektuplar,¹⁷² arzlar,¹⁷³ şahsın bizzat başvuruları,¹⁷⁴ yer alır, şikâyet ve istekler belirtilir.¹⁷⁵ Burada başvuru mercisi yani Divân-ı Hümâyun, yukarıdaki örneklerde görüleceği gibi genel olarak “Südde-i Sa’adet” veya “Dergâh-ı Mu’allam” olarak geçer. Genelde hükümler şikâyet üzerine yazılmış olsa da bir konu hakkında yazılmış talimat hükümleri de vardır.¹⁷⁶

Hükmün yazılmasına neden kısmından sonra, hükümlerde nelerin yapılacağını ya da yapılmayacağını anlatan emir hükümleri yer alır. Burada bazen konu tekrar edilir, yapılması istenilenler belirtilir ve uyarılar hatırlatılır. Mesela; “Vusul bulduk da emri-sâbıkâ üzere amel idub begler begliğinde olan beglere ve zü’amâ ve alay beglere ve kapum kullarına ve erbab-ı timara kimesneye zulm itdurmeyub mektubun mucibince meclis-i şer’â varmayup şer-i şerife itaat itmeyenleri isim ve resimleriyle yazup arz

¹⁶⁷ *B.O.A., M.D., nr.6, s.429, sıra:913.*

¹⁶⁸ *B.O.A., M.D., nr.7, s.801, sıra:2192.*

¹⁶⁹ *B.O.A., M.D., nr.10, s.329, sıra:538.*

¹⁷⁰ *B.O.A., M.D., nr.8, s.4, sıra:46.*

¹⁷¹ *B.O.A., M.D., nr.8, s.6, sıra:94; B.O.A., M.D., nr.8, s.7, sıra:80; B.O.A., M.D., nr.8, s.48, sıra:546; B.O.A., M.D., nr.8, s.94, sıra:1048.*

¹⁷² “Bundan akdem Gedüz kadısı olan Mevlana Mehmed zide fazluhu, sanki Uşak kadısının nâyibiün Dergâh-ı Muallâm’a mektub gönderüp...”, *B.O.A., M.D., nr.7, s.562, sıra:1585.*

¹⁷³ “Hâliyâ Teke Sancığı begi Mehmed dâme izzuhu Südde-i Sa’adetüme mektub gönderüp fesad ve şenâati arz olunup...”, *B.O.A., M.D., nr.7, s.894, sıra:2451.*

¹⁷⁴ “Yahya gelüp Kütahiyye Sancığında tasarrufunda olan timarın 1870 akçe noksanı olmagını...”, *B.O.A., M.D., nr.1, s.231-257, sıra:1453.*

¹⁷⁵ “Süleyman ve Ali nâm karındaşlar gelüp ataları Kütahiyye sancağında 4999 akçelik timara mutasarrıf iken fevt olup, zikr olunan timarın Dergâh-ı Muallâm çavuşlarından Mehmed’in zeâmetine ilhak olundığını bildirüp kendülerine verilmek babında...”, *B.O.A., M.D., nr.1, s.215, sıra:1342.*

¹⁷⁶ Bkz. *B.O.A., M.D., nr.9, s.31, sıra:74; B.O.A., M.D., nr.3, s.391, sıra:1032; B.O.A., M.D., nr.6, s.2, sıra:5; B.O.A., M.D., nr.7, s.499, sıra:1441; B.O.A., M.D., nr.8, s.4, sıra:46; B.O.A., M.D., nr.12, s.272, sıra:557.*

eyleyesin sonra emr-i şerifim ne vechile olursa bu vechile amel eyleyesin”¹⁷⁷ şeklindeki gibi. Bu ifadeler konunun durumuna göre bazen yumuşak; “... mezbura koştüğün ademlerin tenbih eyleyesin ki mezburu ya da muhkem hıfı idüp gaybet ittirmeden hazer ideler”¹⁷⁸, bazen sert ve tehditkar bir üslupla; “... varduk da göresin. Arz idildiği gibi olup vech-i meşruh üzere mezkureye güç iddiği bi-hasebi’ş şer’im şerif sabit olmuş ise Mezkur Hacı Ali’yi siyaset idüb ve dâhi emrin yerine varduğunu yazup bildiresin”¹⁷⁹ yazılmıştır.

Hükümler; “... berat-ı şerifim virile.”¹⁸⁰ “... isim ve resimleriyle yazup arz eyleyesiz.”¹⁸¹, “... Südde-i Sa’adetim’e mu’accelen irsal idesin”¹⁸², “... şuhud-ı zurdan hazer idüp tamam hakkı sariha tabi’ olası”¹⁸³, “... zulm-ü hayf olmaktan ihtiraz eyleyesiz.”¹⁸⁴, “... mufassal meşruh yazıp bâb-ı Sa’âdet-me’a bum’a arz eyleyesin”¹⁸⁵, “... hakk u sarihden udul etmeyesiz.”¹⁸⁶ gibi ifadeleriyle biter.

Mühimme Defterlerinde yer alan hükümlerin tarihleri incelendiğinde bir düzensizlik fark edilmektedir. İncelenen 1-13 numaralı Mühimme Defterlerinde her hükümde tarih aynı yerde verilmemiştir. Kimi hükümlerde tarih hükmün üst kısmında iken¹⁸⁷ kimilerinde alt kısmındadır.¹⁸⁸ Kimi tarihler, her Divân toplantısında alınan ilk kararların üzerinde, genellikle başlık şeklinde belirtilmiştir. Bu durumda verilen tarihler “Yevmü’l Erbi’a, fi 21 Zilkâ’de sene 975”¹⁸⁹ şeklinde olduğu gibi gün ay ve yıl olarak tarihlerin tam künyeleri verilerek atılan tarihler de vardır.¹⁹⁰ Bunların dışında, ayın kaçınıcı günü olduğu tam olarak belli olmayan bir tarih atma metodu da vardır. Öyle ki

¹⁷⁷ B.O.A., M.D., nr.10, s.280, sıra:444.

¹⁷⁸ B.O.A., M.D., nr.12, s.272, sıra:557.

¹⁷⁹ B.O.A., M.D., nr.1, s.14, sıra:44.

¹⁸⁰ B.O.A., M.D., nr.7, s.712, sıra:1956.

¹⁸¹ B.O.A., M.D., nr.10, s.280, sıra:444.

¹⁸² B.O.A., M.D., nr.3, s.8, sıra:26.

¹⁸³ B.O.A., M.D., nr.6, s.3, sıra:7.

¹⁸⁴ B.O.A., M.D., nr.6, s.633, sıra:1390.

¹⁸⁵ B.O.A., M.D., nr.7, s.461, sıra:1334.

¹⁸⁶ B.O.A., M.D., nr.7, s.894, sıra:2451.

¹⁸⁷ B.O.A., M.D., nr.1, s.167, sıra:951.

¹⁸⁸ B.O.A., M.D., nr.3, s.31, sıra:74.

¹⁸⁹ B.O.A., M.D., nr.7, s.499, sıra:1441.

¹⁹⁰ “fi 17 Rebi’ül-âhir sene 979”, B.O.A., M.D., nr.12, s.411, sıra:808.

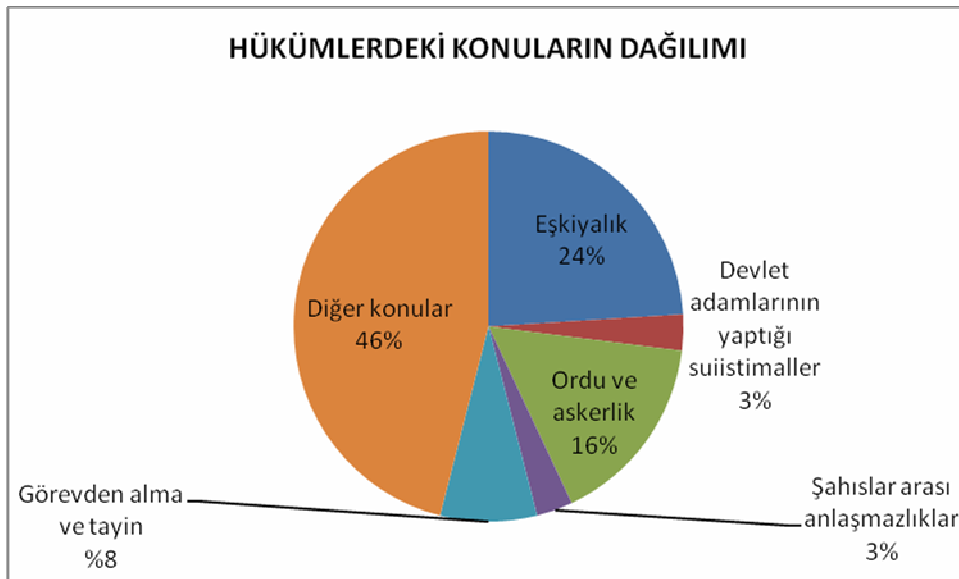
ayın başı için evâil, ortası için evâsıt, sonu için evâhir terimleri kullanılarak tarih atılmıştır.¹⁹¹

4.2. MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

İncelenen defterlerde tespit edilen hükümler muhteva bakımından sınıflandırılacak olursa, altı başlık altında gruplandırılabilir. Bunlar; eşkiyalık, devlet adamlarının yaptığı suiistameller, ordu ve askerlik, şahıslar arasındaki anlaşmazlıklar, görevden alma ve tayin ile diğer konularda alınan kararlardır.

Aşağıdaki grafikte, hükümlerde belirtilen konuların yüzdeler dağılımı gösterilmiştir.

Şekil 4.1: Tespit Edilen Hükümlerdeki Konuların Yüzdeler Dağılımı Grafiği

Kaynak: 1-13 Arası Mühimme Defterleri

¹⁹¹ B.O.A., M.D., nr.7, s.461, sıra:1334.

4.2.1. Eşkîyalık

Yukarıdaki grafikte de gösterildiği gibi XVI. yüzyılda Divân-ı Hümâyun'da tutulan Kütahya ile ilgili 100 adet hükmün içinde eşkıyalıkla alakalı olanlar %24'lük bir dilim oluşturur. Bu konuda toplam 24 adet hüküm tespit edilmiştir. Bunların büyük bir bölümü halkın mallarının gasbedilmesi, parasının çalınması, evlerin basılması, adam katletme, adam kaçırma, haksız yere alıkoyma gibi hadiselerden oluşur. Bunlardan birinde; Kütahya'da yerleşik bir Acem'den değerli bir mücevher çalan ve aynı zamanda da bu Acem'in karısı olan bir hatun kişi ve bu hırsızlık işinde ona yardımcı olan Kütahya Kadısı ve dört arkadaşının yakalanarak İstanbul'a gönderilmeleri hakkında Hamideli Beyi'ne gönderilen bir hüküm vardır.¹⁹² Yine bir diğer hüküm; Şehzade Selim'in müteferrikalarından birinin İstanbul'a gelirken katledildiği ve bu suçu işleyenlerin yakalanıp neticenin İstanbul'a bildirilmesi hakkında, Kütahya ve Yenişehir kadılarına Divân-ı Hümâyun'dan yazılmış bir emirdir.¹⁹³ Bunun yanında Kütahya'nın Altıntaş nahiyesinde Emine adlı kıza zorla tecavüz eden Hacı Ali hakkında Anadolu Beylerbeyi'ne yazılmış bir hüküm vardır.¹⁹⁴ Bir başka hükümde Hüseyin adlı oğlanı kaçırıp, 300 altın ve bir miktar eşyasını çalan ve bunu inkâr eden Sipahi Miri'nin hapsedilip, İstanbul'a gönderilmesi istenilmektedir.¹⁹⁵ Diğer bir hüküm de, Kütahya'nın Tavşanlı nahiyesinde ev basıp adam katleden kimselerin durumlarının araştırılması ve neticenin bildirilmesi hakkındadır.¹⁹⁶

Eşkîyalıkla ilgili hükümlerde medrese öğrencilerinin yani suhtelerin de işlediği suçlar bulunmaktadır. Suhtelerin karıştığı olaylara ilk olarak 3 numaralı Mühimme Defteri'nde rastlanmakta, daha sonra 10 numaralı Mühimme Defteri'ne kadar böyle bir eşkıyalık tabiri kullanılmamaktadır. En son olarak 12 nolu Mühimme Defteri'nde bu hususla ilgili hüküm mevcuttur. Hükümleri tarihlendirecek olursak; ilk hüküm 1566 tarihli, diğerleri ise 1570-1572 tarihleri arasındadır. Suhtelerin işledikleri suçların anlatıldığı bir hükümde; Kütahya'da adam katleden, para ve mal gasbeden suhtelerin

¹⁹² B.O.A., M.D., nr.6, s.2, sıra:5.

¹⁹³ B.O.A., M.D., nr.6, s.3, sıra:7.

¹⁹⁴ B.O.A., M.D., nr.7, s.712, sıra:1956.

¹⁹⁵ B.O.A., M.D., nr.12, s.636, sıra:1207.

¹⁹⁶ B.O.A., M.D., nr.7, s.461, sıra:1334.

yakalanarak, haklarından gelinmesi emredilmektedir.¹⁹⁷ Bir başka hükümde ise; Kütahya ve Karahisar-ı Sahib sancaklarında Suhte tayfasının silahlanarak yöre halkına zulmettikleri bildirilmekte, bu gibilerin sipahi ve hisar erleri ile cemiyetleri çoğalmadan ele geçirilip dava edilmeleri, alacaklılara haklarının verilmesi ve son olarak İstanbul'a gönderilmeleri istenmektedir.¹⁹⁸

Eşkiyalıkla ilgili hükümlerde bazen suçluların affedildiğine de rastlanır. Mesela; Şehzade Bayezid'e firar eden kişilerin affedildiğine dair bir hüküm mevcuttur.¹⁹⁹

Son olarak eşkiyalık olayları sadece halk tarafından işlenmemiştir. Aynı zamanda bazı devlet adamları da merkeze karşı başkaldırıp, bu gibi durumlarda bulunmuşlardır. Mesela; Mezid Çavuş adlı kimsenin vergisinin tahsili emr edildiği halde hazineye hala gönderilmediği bildirilmiş ve Kütahya kadısı ile Ali Çavuş'a verginin tahsili için emir verilmiştir.²⁰⁰

4.2.2. Devlet Adamlarının Yaptığı Suiistimler

Tezimiz kapsamında incelenen Mühimme Defterleri'nde bu konu ile alakalı 3 hüküm tespit edilmiştir. Bunlarda yapılan suiistimallerin mahiyetlerini, hizmetten kaçma, timar sahiplerinin re'a ya'ya zulm yapması ve verilen emrin yerine getirilmesinde gevşeklik gösterme şeklinde özetleyebiliriz. Mesela; Müsellemlerden hizmete gitmeyenlerin hizmet yerlerine gönderilmeleri emr eden bir hüküm mevcuttur.²⁰¹ Diğer başka bir hükümde, Karahisar da timar sahipleri olan Şehsuvar ve kardeşi Kalender'in halka zulm ettikleri ve bundan dolayı teftiş yapıp, zulme uğrayanların haklarının dağıtılması emredilmektedir.²⁰²

¹⁹⁷ *B.O.A., M.D., nr.3, s.318, sıra:931.*

¹⁹⁸ *B.O.A., M.D., nr.10, s.26, sıra:37.*

¹⁹⁹ *B.O.A., M.D., nr.3, s.35, sıra:87.*

²⁰⁰ *B.O.A., M.D., nr.5, s.367, sıra:967.*

²⁰¹ *B.O.A., M.D., nr.3, s.346, sıra:1019.*

²⁰² *B.O.A., M.D., nr.3, s.539, sıra:1537; Kanaatimizce bu halktan haksız yere vergi alınması, yani halkın soyulması demek olan "Tekâlif-i Şakka" adı altında alınan, bundan dolayı da halkın zarar gördüğü bir yaptırımdır. Bu örnekte açıkça vergi alındığı tabir edilmese bile dönemin siyasi ve sosyal yapısı dikkate alındığında ki Celali İsyanları'nın olduğu bir dönemdir, bunun olma olasılığı vardır.*

Son olarak bir diğerk hükümde ise, ehl-i fesad olduğundan haps olunan bir kişinin teftişı ile görevlendirilen Mehmed Bey'in başka, kadının ise başka mahiyette arz gönderilmesi üzerine ortaya çıkan karşılığın düzeltilmesi için Anadolu Beylerbeyine, Kütahya ve Antalya kadılarına yazılmış bir hüküm mevcuttur.²⁰³

4.2.3. Dönemin Savaşları ve Ordu

Bu konu ile alakalı toplam 16 hüküm tespit edilmiştir. İlk olarak Kanuni Sultan Süleyman'ın bizzat katıldığı üçüncü İran Seferi olarak da geçen Nahçıvan Seferi'nde bulunan Ahi'nin tımarının oğlu Hamza'ya verilmesi hakkında bir hüküm mevcuttur.²⁰⁴ Yine Kanuni Sultan Süleyman zamanında, Nahçıvan Seferi'nden dönerken vefat eden Muharrem'in oğluna boş kalan tımarın verilmesi hakkında bir kayd mevcuttur.²⁰⁵ Bir başka hükümde ise Sefer-i Humâyun için ta'yin olunan 50 neferin yerlerine götürülmeleri hakkında bir emir vardır.²⁰⁶ Bu da bize Nahçıvan Seferi için Kütahya'dan asker toplandığını gösteren bir hükümdür.

İkinci olarak ise II. Selim zamanında yapılan Kıbrıs fethine dair hükümler mevcuttur. Mesela, Kütahya Sancağı'nda Şaban'a Kıbrıs fethinde verdiği hizmet ve gösterdiği yoldaşlığından dolayı tımarına 3000 akçe terakki verildiğine dair bir hüküm mevcuttur.²⁰⁷

Kıbrıs fethi ile alakalı bir diğerk hüküm ise Kıbrıs fethinde bulunup, hizmetinden dolayı tımarına terakki verilen fakat terakkisi ulaşmayan Abdurrahman'a, tımarını kendi isteği ile terk eden Ali'nin tımarının terakki olarak verilmesine dair bir hüküm mevcuttur.²⁰⁸ Bu hüküm 13 nolu Mühimme Defteri'nde mevcut olup esasen bu defterdeki hükümlerinin muhtevası genellikle Kıbrıs fethine mukabil verilen tımar terakkileri ile alakalıdır.

Dönemin savaşları hakkında bilgi veren hükümlerin yanı sıra, savaş gereksinimleri ve lojistiği için gerekenlerin istendiği hükümleri de vardır. Mesela, Seydi

²⁰³ B.O.A., M.D., nr.7, s.894, sıra:2451.

²⁰⁴ B.O.A., M.D., nr.1, s.53, sıra:272.

²⁰⁵ B.O.A., M.D., nr.1, s.248, sıra:1522.

²⁰⁶ B.O.A., M.D., nr.5, s.391, sıra:1032.

²⁰⁷ B.O.A., M.D., nr.8, s.105, sıra:1174.

²⁰⁸ B.O.A., M.D., nr.13, s.25, sıra:165.

Ali Çavuş'un topladığı koyunların Orduy-u Hümâyun'a gönderilmesi hakkında bir emir mevcuttur.²⁰⁹ Yine bir başka hükümde Orduy-u Hümâyun için gerekli zahirenin gönderilmesi hakkında bir emir mevcuttur.²¹⁰

Diğer bir hükümde, Orduy-u Hümâyun için değişik kademelerde görevlendirilen erler ve görevleri hakkında bilgiler içeren hükümler mevcuttur. Mesela, Tersane hizmetine ta'yin edilen 639 neferin altı aylık zahirleriyle birlikte gönderilmeleri hakkında Kütahya piyadeleri beyi Kasım Bey'e yazılan bir emir mevcuttur.²¹¹

Son olarak bir başka hükümde ise, tersane hizmeti ile görevlendirilen neferlerin hisar tamiri ile de görevlendirilmesi hakkında Kütahya müsellimleri beyine yazılmış bir hüküm mevcuttur.²¹²

4.2.4. Şahıslar Arası Anlaşmazlıklar

İncelenen Mühimme Defteri'nde halkın kendi aralarındaki anlaşmazlıkları da yer alır. Tezimiz kapsamında incelenen Mühimme Defteri'nde bu konuya dair 3 adet hüküm mevcuttur. Anlaşmazlığın çıktığı konular genellikle yaylak-kışlak münazarası veya timar tevcihinde verilen yanlış terakkilerdir. Mesela Süleyman ve Ali kardeşlerin, Kütahya sancağında 4999 akçelik timara sahip iken vefat eden babalarının boş kalan timarının Mehmet Çavuş'a verildiğine ve bu timar hakkının kendilerine ait olup bu durumun düzeltilmesi ile ilgili bir hüküm mevcuttur.²¹³ Yine Sandıklı kazasından bazı kimseler arasında yaylak ve kışlak münazarası çıkmış, bu durumun düzeltilmesi ve neticesi hakkında rapor yazılması istenmiştir.²¹⁴ Son olarak Kütahya naibi Hamza ile İsa kızı Halime arasında çıkan bir anlaşmazlık ve yapılan bir hileden dolayı bu kişiler arasındaki anlaşmazlığın mahkeme ile giderilmesini yazan bir hüküm de mevcuttur.²¹⁵

²⁰⁹ *B.O.A., M.D., nr.3, s.31, sıra:74.*

²¹⁰ *B.O.A., M.D., nr.3, s.38, sıra:96.*

²¹¹ *B.O.A., M.D., nr.3, s.559, sıra:1635.*

²¹² *B.O.A., M.D., nr.5, s.551, sıra:1510.*

²¹³ *B.O.A., M.D., nr.1, s.215-233, sıra:1342.*

²¹⁴ *B.O.A., M.D., nr.3, s.479, sıra:1426.*

²¹⁵ *B.O.A., M.D., nr.3, s.559, sıra:1636.*

4.2.5. Görevden Alınma ve Tayin

İncelediğimiz Mühimme Defterleri'ne göre bu konu ile alakalı toplam 8 hüküm vardır. Osmanlı Devleti'nde bilindiği üzere Devşirme Sistemi uygulanıyordu. Bu sistem içerisinde devşirilen çocukların belirlenmesi ve toplanmasından “Sürücü” adı verilen kişiler mes'uldü.²¹⁶ Tespit edilen hükümler arasında “Sürücü” atamaları veya görevden alınmaları hakkında hükümler mevcuttur. Mesela, Kütahya'nın Altıntaş nahiyesinde sürücülük hizmetinde bulunan Ali'nin, bu hizmetini yerine getirmediğinden dolayı görevinden alınarak yerine bu vazifenin Uşak nahiyesinin Sarak köyünden Hasan'a verilmesi hakkında bir hüküm mevcuttur.²¹⁷ Bir başka hükümse, Kütahya'nın Gökhöyük nahiyesinde çeri sürücüsü olan Kasım'ın vefat etmesinden dolayı boş kalan görevinin, Karahisar'ın Şuhut nahiyesinin Kantira köyünden Hürrem'e verilmesi yazılıdır.²¹⁸

Yine Kütahya'nın Selendi nahiyesinin Dereviran köyünde çeri sürücüsü olan Hacı'nın Lefkoşa fethinde şehit düşmesinden dolayı boş kalan görevinin Aydın sancağından Süleyman'a verilmesi hakkında bir emir mevcuttur.²¹⁹ Bunlardan başka Kütahya'nın Uşak nahiyesinde çeri sürücüsü olan Mehmed'in kendi isteği ile görevini bırakması üzerine, Kütahya'nın Gediz nahiyesinin Çıkrık köyünden Süleyman'a çeri sürücülüğü görevi verilmesi emredilir.²²⁰

Görevden alınma veya tayin konusuyla alakalı “çeri sürücülüğü” ile bağlantılı hükümlerden başka bir de piyade erleri ve naib ile alakalı bir hüküm de mevcuttur. Öyle ki, Kütahya piyadeleri beyi Mahmud'un nöbet tutmak ile görevlendirdiği piyadelerin kendilerini rütbeli piyadeler olarak tanıtarak nöbet tutmayı kabul etmemeleri ve Kütahya naibinin de bunlardan menfaat elde ettiği için piyadeleri desteklemesi üzerine bu piyadelerin görevlerinden alınmalarına ve naibinde uyarılarak bu işten vazgeçmesi hakkında bir hüküm de mevcuttur.²²¹

²¹⁶ Abdulkadir Özcan, “Devşirme”, *Dİ.Y.İ.A.*, C.IX, s.255.

²¹⁷ *B.O.A., M.D., nr.8, s.48, sıra:546.*

²¹⁸ *B.O.A., M.D., nr.8, s.94, sıra:1048.*

²¹⁹ *B.O.A., M.D., nr.8, s.133, sıra:1529.*

²²⁰ *B.O.A., M.D., nr.8, s.142, sıra:1626.*

²²¹ *B.O.A., M.D., nr.12, s.411, sıra:808.*

4.2.6. Diğer Konular

Bundan başka, incelediğimiz Mühimme Defterleri'nde 46 adet çeşitli konuları ihtiva eden hükümler bulunur. Bunların çoğu, kişinin vefat etmesinden dolayı boş kalan timarın bir başkasına verilmesi²²² veya kişinin kendi isteği ile timarını terk etmesi üzerine boş kalan timarının bir başka kişiye verilmesi şeklindedir.²²³

Bu hükümlerden başka dikkat çekici bir hüküm mevcuttur. Öyle ki Kanuni Sultan Süleyman'ın oğlu Şehzade Beyazid'in Kütahya'da şehzade olarak görev yaptığı sırada burada bindiği at ve üzerindeki rahtın^(*) Anadolu kethüdası adamlarının elinde ise alınıp gönderilmesi hakkındaki hükümdür.²²⁴

Bir başka kayda değer hükümde ise, Bilecik madeninde “demir top yuvarlağı” işlemek için piyadeler hazırlanıp gönderilmesi hakkında Kütahya piyadeleri beyine yazılmış bir emir mevcuttur.²²⁵ Hüküm içeriğinden anlaşıldığına göre bu durum çok mühim bir vazifedir. Ayrıca Anadolu Beylerbeyliği olan Kütahya'nın maden işletmeciliğinde aldığı görevler açısından da mühim bir belgedir.

Bundan başka, Sultan II. Selim'in Kütahya'da şehzade iken iki küpü olduğunu ve bunlardan büyük olanının Şehzade Murad'a verilmesini emir eden bir hüküm de mevcuttur.²²⁶

Bu bölümde son olarak bahsedeceğimiz hüküm ise, Kütahya sancağından başka sancakların halkının şikâyetlerinin, Kütahya sancağı beyi tarafından dinlenmemesi ve mahkeme edilmemesi, bu başka sancak haklarının şikâyetlerini kendi toprak kadılarına yazarak merkeze ulaştırmaları hakkında emirler içeren bir belgedir.²²⁷ Bu belge de ise Osmanlı Devleti'nin merkez-taşra arası yazışmalarda izlediği usul ve hiyerarşisi bakımından bilgi vermesi hasebiyle önem arz etmektedir.

²²² “... Kütahiyye sancagında Homa nahiyesinde Hisar nâm karyeden ve gayriden 9059 akça timarı olup çavuşlarından olan Bezar fevt olup gediği mahluldur deyu... çavuşluk gediği virilmek için emr-i şerif virilen Sinan'a olmasın rica etmegin buyruldu.”, *B.O.A., M.D., nr.8, s.6, sıra:74.*

²²³ “... mezkur timar-ı mekurdan hüsnü ihtiyarı ile ferâgat etmegin Karesi sancagından 5999 akça timardan mazul İlyas'a buyruldu.”, *B.O.A., M.D., nr.8, s.77, sıra:851.*

^(*) Raht, avcı malzemesi olup, koşum atı üzerine de yerleştirilebilen tüfek mermilerinin dizildiği fişeklidir.

²²⁴ *B.O.A., M.D., nr.3, s.8, sıra:26.*

²²⁵ *B.O.A., M.D., nr.7, s.499, sıra:1441.*

²²⁶ *B.O.A., M.D., nr.7, s.545, sıra:1543.*

²²⁷ *B.O.A., M.D., nr.10, s.280, sıra:444.*

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Sonuç olarak hükümler muhteva bakımından incelendiğinde çok çeşitli konulara rastlanmaktadır. Öyleki tespit edilen hükümlerin %46 gibi büyük bir bölümünü “Diğer Konular” başlığı altında incelediğimiz hükümler oluşturmaktadır. Bunların muhtevasının çoğu timar terakkileri, timar verilmesi, boşalan timarın gediğinin doldurulması vs. gibi konulardır.

Bu hükümlerden sonra ikinci sırayı eşkıyalık olaylarını içeren hükümler alır. Bu konu ile alakalı hükümler toplam hükümlerin %24’ünü oluşturur. XVI. yüzyılın ikinci yarısında başlayan ve Anadolu’yu kasıp kavuran Celali isyanlarının, bu hükümlerde işlenen konularda çeşitli örnekleri görülür.

Defterde dikkati çeken bir konu ise askerlik ile ilgili hükümlerdir. Bu hükümler bütün hükümlerin %16’sını oluşturur. Bunlar Kanuni Sultan Süleyman dönemindeki 3. İran Seferi ve II. Selim zamanındaki Kıbrıs fethi ile alakalı bilgiler içeren hükümlerden oluşur. Muhteva bakımından ağırlıklı olarak asker temini, sefere katılan askerlere verilen timar veya zeamet terakkileri, ordunun iâşe, lojistik alanların da gereksinimlerini içerir.

Defterde askerlik ile ilgili hükümlerden sonra dördüncü olarak dikkati çeken konu görevden alma veya atamalarla ilgili olanlardır. Bu hükümlerin %8’ini oluşturur. Muhteva bakımından bunlar, Osmanlı siyasetinin esasını teşkil eden bazı uygulamalar ve bunlarda görülen aksaklıklar hakkında bilgiler içerir.

Bunların yanında şahısların kendi aralarındaki anlaşmazlıkları ve devlet adamlarının yaptığı suiistimaller gibi konuları içeren hükümler de mevcuttur. Bunlar toplam hükümlerin %6’sını oluşturur. Bu hükümler muhteva bakımından genellikle yerel olaylarla ilgilidir. Osmanlı Devleti’nin idari yapısındaki bozulmaların başlamasını gösteren bu hükümler, sorun ister küçük ister büyük, hangi boyutta olursa olsun çözümlenemeyen bir olayın devletin en önemli karar merci olan Divan-ı Humâyun’a yönlendirilmesi ve kararın buradan çıkması bakımından önemlidir. Bu Osmanlı Devleti’nin merkez yapısının bir göstergesidir.

Mühimme Defterleri’ni temel alarak yaptığımız bu çalışmamızda, Kütahya eksenini çevresinde Osmanlı Devleti’nin idari, askeri, sosyal ve siyasal durumu hakkında bilgiler veren hükümler tespit edilmiştir. Bu hükümler incelendiğinde, sadece Kütahya

hakkında değil aynı zamanda Kütahya çevresinde de Osmanlı Devleti'nin sosyal, siyasal durumu ve Osmanlı Devleti teşkilatının işleyişi hakkında verilere ulaşmıştır.

EKLER

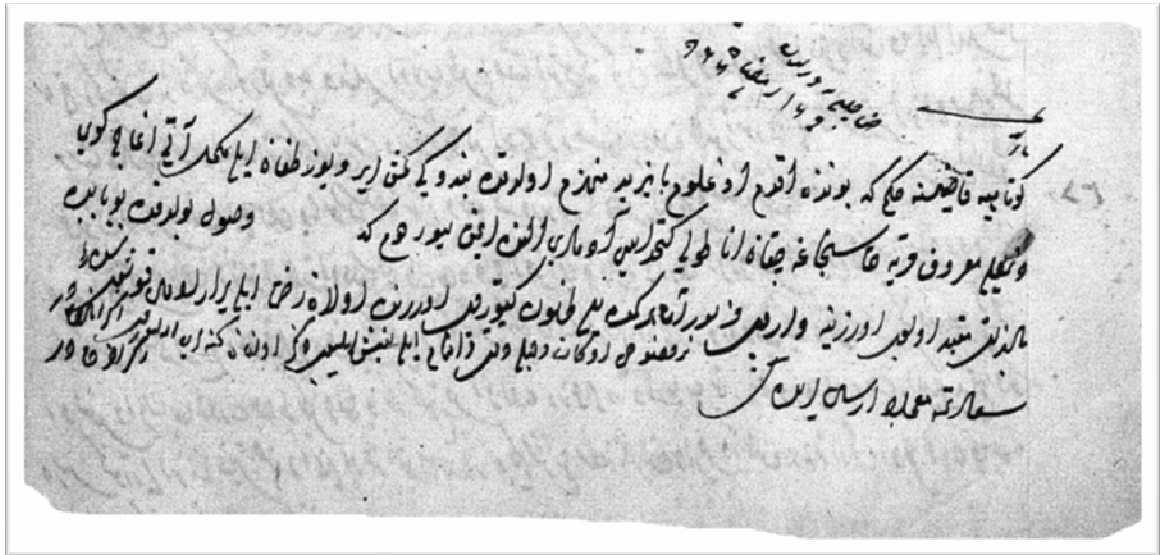
B.O.A., M.D., nr.1, s.137, sira:770.

۷۷
 اسلک کتبه فیه لکته و ریج. بعد اکبر کونا به شفا نشسته و در
 اول روز انجلی مار. مغز او سر و ارنه او فل سعاه لاکتر کجوا
 سوزن به ارنه کسن عفا ریسر کجا لاکتر زنده او فله قانون
 او زنه مار و کنگر او ریسر سو رجم کورس زور با بملوا
 و نودم اوله در باره سفق او لکر و بوجهی علی لارفل
 او سر فلهم و لارح قانون او زنه و نشه مار و فیه لاکتر کتبه
 ریسر کونا نشسته

B.O.A., M.D., nr.1, s.174, sira:996.

ص ۳۰
 لانا طریک بکار بکینه کج که عالی وردی ، معلوم هر لوندی کوندروں کتا به سنی کنت
 لادقم تا چه سنه بوزیا کول کیک بوزیدین لچ لچ رمانه منصرف لاولا پاشا
 رومیان مصطفی ولح علی قوم ایلی کج فوج و علی و سیر المنج علی اولاد اولوب
 خدمت و بولوشلندا بولند و من کمن ایلدو کس اطله کتا سیر اچ تره لاولا بوز
 سور کج که ن راکهر زخمی بوجه اولدین

B.O.A., M.D., nr.3, s.8, sira:26.

B.O.A., M.D., nr.3, s.31, sira:74.

ع الختم
 ۹۷۷
 کونا بیتنا صیغه حکم که بویته رقع دور و بی یوم لچونه کفر فضا کوه قبونه لفر لجه لچونه رسیده لونه و رکاه مطلع
 جاش لونه سیدی عالی زید قرون سید لکین غنچه لرقبونه بی لکن لک دور قوی یوما کوه قیر لور لیدر بیور لجه که حکم تر بیغ
 وار لوقه بی لونه قبونه غنچه لریع مجله لور لوی یوما یولر لومال ایلم کوسره من لک کوه تر بیغ آید لورن لریه لاین
 مالور اوسابق لورن و فی قبونه بی لاین
 وزیران
 وزیران
 رضا ابراهیم

B.O.A., M.D., nr.5, s.367, sira:967.

۶۶

عاشقانه در مقام محبت
در روز ۲۹ بهمن ۱۲۹۰

کوناهه تهنیت و عین هجرت
 بود که بوند لافتم بود و زنده باد
 کوناهه تهنیت و عین هجرت
 بود که بوند لافتم بود و زنده باد
 کوناهه تهنیت و عین هجرت
 بود که بوند لافتم بود و زنده باد
 کوناهه تهنیت و عین هجرت
 بود که بوند لافتم بود و زنده باد

B.O.A., M.D., nr.6, s.2, sıra:5.

ع البسج اول (۹۷۲)

مطلب

توضیح

حمد علی علیه السلام که تا بهد غنایی نماند صورتی که در برون کونا بهد سویشین اولاده (ع) قصه با بروروه کهر بشین
 فاتیحه پس هر که در برون تیز کلاخ ایدوب خورده کنز از در بجهار و پنج افا اولده هر چه از برون و نه موزله اولده صبح
 از قرار ایدوب بیست که اولده و خصبه و زبون و نه پاش بکر و خولعه لطفی و شامایه تصایب و محو و کسکه از کجا کسین بونخ
 اولده سینه خدیجاری نایب کعبه ایلوی و یولوع از برون جویین کاشین و از رایشین بی ایلوی بهمه کوب یولوع بی دوی بی خوی
 ایدوب میر قصه اری و دارور که سوار ایدوب و قصبه و زبون غنایی و لغت سوار ایدوب بی کاشین ایدوب کور و چهار ربع
 بکاش اولده عیله در اولده کاش لنده که کوب یولوع خدیج و بیخ و خدیج و خدیج و خدیج سولوب بی بکاش و از صبح اولوع و کاشین
 خول و نا خود بی خدیج ایلوی و یولوع بر تاج کوه اولده کوه که کور یولوع صیبه غازی ایلوی از برون لغت کاشین
 کاشین و کاشین زبون چهارون قوشین بی اولده خدیج و کوه سوزنده ایدوب بی کعبه اولده زبونه کاشین و ایلوی بی بونخ
 عیله ایدوب بی صیبه غازی کاشین و از بی خدیج کعبه کعبه کور یولوع که اولده ورت نو کسکه از برون کاشین و ایلوی بی بونخ
 از برون ایدوب و خدیج کعبه کعبه کور یولوع که کور یولوع بی بونخ کاشین و ایلوی بی بونخ کاشین و ایلوی بی بونخ
 در کسین جویین بی اولده کعبه کعبه کور یولوع که کور یولوع بی بونخ کاشین و ایلوی بی بونخ کاشین و ایلوی بی بونخ
 ایدوب کور یولوع که کعبه کعبه کور یولوع که کور یولوع بی بونخ کاشین و ایلوی بی بونخ کاشین و ایلوی بی بونخ
 بکاشین کاشین کور یولوع که کعبه کعبه کور یولوع که کور یولوع بی بونخ کاشین و ایلوی بی بونخ کاشین و ایلوی بی بونخ
 کاشین کاشین کور یولوع که کعبه کعبه کور یولوع که کور یولوع بی بونخ کاشین و ایلوی بی بونخ کاشین و ایلوی بی بونخ
 قدر ایدوب و کعبه کعبه کور یولوع که کعبه کعبه کور یولوع که کور یولوع بی بونخ کاشین و ایلوی بی بونخ کاشین و ایلوی بی بونخ
 و بنا بی خصبه و خدیج کعبه کعبه کور یولوع که کعبه کعبه کور یولوع که کور یولوع بی بونخ کاشین و ایلوی بی بونخ کاشین و ایلوی بی بونخ
 هر زبونه و از اولاده ایلوی بی خصبه کعبه کعبه کور یولوع که کعبه کعبه کور یولوع که کور یولوع بی بونخ کاشین و ایلوی بی بونخ کاشین و ایلوی بی بونخ
 و کعبه کعبه کور یولوع که کعبه کعبه کور یولوع که کور یولوع بی بونخ کاشین و ایلوی بی بونخ کاشین و ایلوی بی بونخ
 کعبه کعبه کور یولوع که کعبه کعبه کور یولوع که کور یولوع بی بونخ کاشین و ایلوی بی بونخ کاشین و ایلوی بی بونخ

B.O.A., M.D., nr.7, s.713, sira:1957.

۷۱۳

شماره ۶۷۶

۱۹۵۷ ایلینده بکله کونیه و - کابل - ملوله بلوکه قلعنتره اردلوه نهار کله شوق ابراز ایلینده اولون فتیه اولدو.
 سواد اقلند، خوریشنه نایه سندن ایلیمس آغ نهار اولون باققن نفس اقلنسانده ساکن - اهر - صبیح تکمه قوه
 صلیتر السی خوریشده برککن - تکوره سی اذه جوانده نجسی دلیق اولون اقلیمس - اراندر سورلی داره
 تکوره کیمجه تنیبا ایلیمس اقلنتره واقه نوک اقلنسه کیم زور کیمینه صانه دنی طاهر اولون کیم باجه ورسندرز - و
 اقلنتره خوریش اولون واقی باده کیم بولون کیمه دایس صبی ایلیمس اولون - ملوله کله اولون ادرن بفسر و مشرود با بویه
 وضع ایلیمس صلی ایل نومی صلی ادرن اولون بولون ایلیمس

B.O.A., M.D., nr.8, s. 4, sira:53.

ورد کونامه
رعی مسوس
نام لوس
بای سبیلو
مونا و موی
۲۴۵
مردود بر اولوی من از قدری از و گاهی درین یک از جان نه لوی و در وضع اولی
از جان که در اولی از طبع و درین یک از جان و در اولی و در اولی
آتن یک از جان با در اولی از طبع و درین یک از جان و در اولی و در اولی
وردی از دینا به یسته و درین یک از جان و در اولی و در اولی
زحافه بانی طاه و درین یک از جان و در اولی و در اولی
لجوه سبیلو

B.O.A., M.D., nr.8, s.6, sira:74.

۷۴
 انما طویج کجایں مکتوب کوہ زرق کو تاہیستی غنغ ہوا تاہیست
 صغار نام قرین و غیرینہ طغوزیکر اللطوف زاریہ تاہیست زولہ
 انما طویج ہا و سرتنہ لوقفہ نظر فوج لولوب کہ و کہ قلولہ رفو
 ملازم ہا و سرتنہ کہ تہی غنغ قرین فہا تاہیست ان کہ نام و تہ
 و غیرینہ ... تاہیست لولوب اتہ لولوب ہا و تہی کہ و کہ
 ویریکر لکچہ لولوب ویریکر سنانہ لولوب ہا و تہی کہ و کہ

B.O.A., M.D., nr.11, s.11, sıra:91.

انما طوبى لکما یکتسبه علیک و ارضه و عطفین کلون کنتون سبنا فتنه هیرانه ناصین مسلک و نین نام و زبده ایکی
 ایکی زاده سکر ایستاره حقه اوله و غنم دکوتا هیه سبنا غنم قولانا بدین فور کوج نام و زبده ایکی
 ورنه بوز ایتمار مشرفه کوزک کونلندن قلوله اوله و غنم بدین شرطیج کل بازلدی

B.O.A., M.D., nr.11, s.38, sira:290.

کتاب الفرائض
 لانا طویله بکار نیکند صلح که عالی اولاد که کوی در صلب او با کفر کند اولاد کونا میر سخی حق است
 اولاد کونا میر سخی اولاد کونا میر سخی اولاد کونا میر سخی اولاد کونا میر سخی اولاد کونا میر سخی
 قیدوس و بیست قلم و لعل فصح کرد که اولاد حقوب یو کدر لعل بو اندیش بدو کلک خدیجه محمد
 در تن نیست لقمه تریه لوم و مشا الهی اولاد کلون قیوس بیست قلم و لعل اولاد کونا میر سخی
 طری کلون قیوس با یغنی راه سیم طهرن کلکن اولاد کونا میر سخی اولاد کونا میر سخی اولاد کونا میر سخی
 اولاد کونا میر سخی اولاد کونا میر سخی اولاد کونا میر سخی اولاد کونا میر سخی اولاد کونا میر سخی
 یکین و بیست قلم و لعل اولاد کونا میر سخی اولاد کونا میر سخی اولاد کونا میر سخی اولاد کونا میر سخی
 لعل اولاد کونا میر سخی اولاد کونا میر سخی اولاد کونا میر سخی اولاد کونا میر سخی اولاد کونا میر سخی

B.O.A., M.D., nr.12, s.272, sira:557.

۵۵۷
 لاناورد کلاکلیت فایع مقابله حکم کوآهیمین خشت وندوشیوولسا فو ففانرت سوخته طایفه می بری کلوب
 جمعیت اردوی برکتش نوری کارده مورد با جماعته یاق وقریه غورمه کوله روعل صادی و ماغدرار باعنه
 قه سهاه نام سوخته لریش و نوبه لولور مانایه لهدت قاسوخته لری جمع ایدوی معلما لوده لاس و حیل و عالی
 حکوب و غیر کمالاتی لوب قاسوخته حایله و لمد و فای لقلع لولسی ایدو لولور کبی قاسوخته لوزن
 لودنه سوخته لری لکه کتدوی عقلمده کلک لوز ایدوی سورج کور و ارقه کور کبی مقید لولور ایدو لر لیه
 و کوآهیمین دن صهار فو کوبت معتدی صهار لرین لیل و طریق فاهلارین موقلمه مذکور لری من تری لیل لکه کتدوی
 شرعل قصه لولور لوده یقن سیر مروج ایلایه قضیه لرین شومل کوروی لوز لرینه بانه اوردده حقوقه لقیانه
 لویور و کور کک مذکور لکه عقلمده کلوب جمعیت لری طاعتوی معرفت و قار لری وضع وضع لیلیه لاله لری
 مقابله و حقایله معرفت ایدو لر و عالی پیر لولور مقابله ایلویور علی لری حال لکه کتدوی هزارده کلیمه کور لری

B.O.A., M.D., nr.12, s.411, sira:808.

۴۱۱

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على سيدنا محمد
النبى المصطفى وآله الطيبين الطاهرين
الطهارين

کوتایه قنیه حکم کونامه بایه لری بای محو لهج کونیزون سبخی بایه لری بایه قنیه ووقز
موصیجی نوبتارنه دلوق لولقه مدین خذقت بکلفق لولنذوق بز لعر لروت و نوبتم دلوق
اولدوغتیر انبات ایلیک و یوتعلش و نزلج لیدیر و کونامه نایی لعصم محمد خذق و لوق
صنوض ریزرجه و یجها من الوجوه مدغان و علاقی بوعیگر **بایا بایسارین لالارنه بایریم**
بایه لری لولوب محمد لالاقه لخدم و جلیب لایمکلر اطلاق لیدیر **بوسید ایله مری خذقت**
مطرا اولدوغتیر بلیر مکن سورجه کورتر فقیه عقر لولنذوق کین لیر قدری بایه
لدغان بایه لولوب و فرقه لسمارن معتد لولونال عاقوه ووقز موصیجی نوبتارنه
دلوق اولقه خذقت سیر بایه لعل لاندوق و انبات ایلیک و یج **بایا بایریم** و ک
صقارنه کلروروب تاقریب لنته کونکله کونیزر محمد خذقه و لوق کیم تنه و ناکتید
ایلیک سکر من بیدار مرفقا و لدر لولمارتی بوکوصه قار شمعیر بوللته بتیه لولمارتی
دوقی لوزر عقر زلیه سکر مکن لیر شریخ نه دهم بایه سار لوزر **بوصیجی موصی**
عمر اولنه

B.O.A., M.D., nr.13, s.48, sira:329.

۹۷۶
 انطاكية مكتبة حاكم ادرن في شهر ربيع الثاني سنة ۹۷۶
 بولغته ملك تيمور لنگ في شهر ربيع الثاني سنة ۹۷۶
 ۹۹۴ في شهر ربيع الثاني سنة ۹۹۴ في شهر ربيع الثاني سنة ۹۹۴
 اعلوم انكليز في شهر ربيع الثاني سنة ۹۹۴ في شهر ربيع الثاني سنة ۹۹۴

B.O.A., M.D., nr.13, s.59, sira:420.

در روز چهارم به سیر...
 روز ششم در روز ششم...
 انظار به کار بگردد...
 شماره روزی و فاش...
 رجا از جانب...

KAYNAKÇA

- ACUN, Fatma, (2002), “Celali İsyamları”, **Türkler**, C.IX, Ankara, ss. 695-708.
- AKDAĞ, Mustafa, (1995), **Türkiye'nin İktisadi ve İctimai Tarihi**, C.II, Cem Yayınevi, İstanbul.
- , (1999), **Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası Celali İsyamları**, Barış Kitabevi, Ankara .
- , (1999), **Türkiye'nin İktisadi ve İctimai Tarihi**, C.I, Barış Kitabevi, Ankara.
- ALTINDAĞ, Ş. ve Ş. TURAN, “Rüstem Paşa”, **İ.A.**, C.IX, ss. 800-802.
- Anonim, (1992), **Tevarih-i Âli Osman**, Giese nşr, Haz. Hihat Azamat, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul.
- Âşıkpaşaoğlu, (1985), **Âşıkpaşaoğlu Tarihi**, Haz. A. Nihal Atsız, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- BARCAN, Ömer Lütfi, “Timar”, **İ.A.**, C. XII/I, ss.186-333.
- BARKEY, Karen, (1999), **Eşkiyalar ve Devlet**, Çev. Zeynep Altok, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi Mühimme Defteri**, Nr:1.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi Mühimme Defteri**, Nr:10.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi Mühimme Defteri**, Nr:11.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi Mühimme Defteri**, Nr:12.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi Mühimme Defteri**, Nr:13.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi Mühimme Defteri**, Nr:3.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi Mühimme Defteri**, Nr:5.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi Mühimme Defteri**, Nr:6.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi Mühimme Defteri**, Nr:7.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi Mühimme Defteri**, Nr:8.

- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, (2010), **Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi**, 3. Baskı, İstanbul.
- BAYSUN, Cavid, “Ayas Paşa”, **İ.A.**, C.II, ss.43-47.
- DENY, J., “Sancak”, **İ.A.**, C.X, ss.186-189.
- DEVELİOĞLU, Ferit, (1998), **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat**, Aydın Kitabevi, Ankara.
- DÖNMEZ, Yusuf, (1972), **Kütahya Ovası ve Çevresinin Fiziki Coğrafyası**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Dukas, (1956), **Bizans Tarihi**, Çev. VL. Mirmiroğlu, İstanbul Matbaası, İstanbul.
- EMECEN, Feridun, M., (1999), “Kuruluştan Küçük Kaynarca’ya”, **Osmanlı Devleti Tarihi**, C.I, İstanbul.
- , (2005), “Osmanlı Divanının Ana Defter Serileri: Ahkâm-ı Miri, Ahkâm-ı Kuyud-ı Mühimme ve Ahkâm-ı Şikâyet”, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, C.III, S.5, ss.107-139.
- , “Devre Çıkma”, **DIY.İ.A.**, C.IX, ss.250-251.
- Evliya Çelebi, (1980), **Seyhatname**, C. VIII, Haz. Mehmed Zillioğlu, Üçdal Neşriyat, İstanbul.
- GÖKBİLGİN, M. Tayyip, (1992), **Osmanlı Paleografya ve Diplomatik İlmî**, 2. Baskı, Enderun Kitabevi, İstanbul.
- , “Kütahya”, **İ.A.**, C.VI, ss.1118-1126.
- GÖYÜNÇ, Nejat, (1999), “Osmanlı Devleti’nin Taşra Teşkilatı (Tanzimat’a Kadar), **Osmanlı**, C.6, İstanbul, ss.77-87.
- Hadidi, (1991), **Tevârih-i Âli Osman (1299-1523)**, Haz. Necdet Öztürk, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul.
- HALAÇOĞLU, Yusuf, (1998), **XVI. ve XVII. yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı**, 4. Baskı, TTK Basımevi, Ankara.
- Hayrullah Efendi, (1971), **Devlet-i Âliyye-i Osmâniye Tarihi**, Sad. Zuhuri Danışman, C.I-II, Son Havadis Yayınları, İstanbul.

- Hoca Saadettin Efendi, (1979), **Tacü't Tevârih**, C.I, Haz. İsmet Parmaksızoğlu, 2. Baskı, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- İNALCIK, Halil, (2003), **Osmanlı İmparatorluğu Klâsik Çağ (1300-1600)**, Çev. Ruşen Sezer, 1. Baskı, YKY Yayınları, İstanbul.
- KARADENİZ, Hasan Basri, (2002), "Osmanlı Devleti'nin Beylikleri İlhakı Siyaseti ve Dulkadirli Beyliği'ni İlhakı", **Türkler**, C.IX., Ankara, ss.486-498.
- , (2008), **Osmanlılar ile Beylikler Arasında Anadolu'da Meşruyet Mücadelesi**, 1. Baskı, İstanbul.
- KÜTÜKOĞLU, Mübahat, (1988), "Mühimme Defterlerindeki Muamele Kayıtları Üzerine", **Tarih Boyunca Paleografya ve Diplomatik Semineri**, (30 Nisan- 2 Mayıs 1986), Ayı Basım İstanbul.
- Mehmed Neşri, (1987), **Kitâb-ı Cihan-numâ**, C.I-II, Yayınlayanlar Faik Reşit Unat-Mehmet Altan Köymen, 2. Baskı, TTK Basımevi, Ankara.
- MUMCU, Ahmet, (1986), **Divân-ı Hümâyun**, 2. Baskı, Birey ve Toplum Yayınları, Ankara.
- , "Divân-ı Hümâyun", **Dİ.Y.İ.A.**, C.IX., ss.430-432.
- ORTAYLI, İlber, (1979), **Türkiye İdare Tarihi**, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, Ankara.
- ÖZCAN, Abdulkadir, "Devşirme", **Dİ.Y.İ.A.**, C.IX, ss.254-257.
- PAKALIN, Mehmed Zeki, (2004), **Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, C.I-II, 16. Baskı, MEB. Yayınları, İstanbul.
- REDHOUSE, James W., (2001), **A Turkish And English Lexicon**, 2. Edition, Çağrı Yayınları, İstanbul.
- SAHİLLİOĞLU, Halil, "Ahkam Defteri", **Dİ.Y.İ.A.**, C.I., s.551.
- SAYDAM, Abdullah, (1999), **Osmanlı Medeniyeti Tarihi**, 2. Baskı, Derya Kitabevi, Trabzon.
- SHAW, Stanford, (1981), **Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye**, C.I, Çev. Mehmet Harmancı, E. Yayınları, İstanbul.

- Şemseddin Sami, (1996), **Kâmus-ı Türki**, 7. Baskı, Çağrı Yayınları, İstanbul.
- Şikâri, (1946), **Karamanoğulları Tarihi**, Nşr. Mesut Koman, Konya.
- TANERİ, Aydın, (1974), **Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş Döneminde Vezir-i Âzamlık**, DTCF Yayınları, Ankara.
- TEKİNDAĞ, M.C. Şihabeddin, "Karamanlılar", **İ.A.**, C.VI., ss. 316-330.
- TURAN, Şerafettin, (1997), **Kanuni Sultan Süleyman Dönemi Taht Kavgaları**, 2. Baskı, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, (1884), **Osmanlı Devlet Teşkilatına Medhal**, 3. Baskı, TTK Basımevi, Ankara.
- , (1932), **Kütahya Şehri**, İstanbul Devlet Matbaası, İstanbul.
- , (1983), **Osmanlı Tarihi**, C.III/I, 3. Baskı, TTK Basımevi, Ankara.
- , (1988), **Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri**, 4. Baskı, TTK Basımevi, Ankara.
- , (1998), **Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilatı**, 3. Baskı, TTK Basımevi, Ankara.
- , (1998), **Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı**, 3. Baskı, TTK Basımevi, Ankara.
- , "Davud Paşa", **İ.A.**, C.III., ss.496-498.
- , "Germiyanoğulları", **İ.A.**, C.IV., ss.767-770.
- ÜNAL, Mehmet Ali, (2002), **Osmanlı Müesseseleri Tarihi**, 5. Baskı, Fakülte Kitabevi, Isparta.
- ÜNAL, Mehmet Ali, (1999), "Osmanlı Devleti'nde Merkezi Otorite ve Taşra Teşkilatı", **Osmanlı**, C.VI., ss. 111-122.
- VARLIK, Mustafa Çetin, (1974), **Germiyanoğulları Tarihi**, Sevinç Matbaası, Ankara.
- , (1978), **XVI. Yüzyılda Osmanlı Beylerbeyliği (Sancakları ve Kadılıkları Üzerine)**, Ayrı Basım, Ankara.

- , (1987), “ XVI. yüzyıl Osmanlı İdari Teşkilatında Kütahya”,
Marmara Üniversitesi Türklük Araştırma Dergisi, S.2, İstanbul, ss. 201-239.
- , (1988), “XVI. yüzyılda Kütahya Şehri ve Eserleri”, **Türklük Araştırma Dergisi**, S.3, İstanbul, ss.189-271.
- , (1988), “XVI. yüzyılda Kütahya Sancağında Yerleşme ve Vergi Nüfusu”, **Belleten**, C.LII., S.202, Nisan, ss.115-167.
- , (1990), “Kütahya Şehzade Sancağı”, **Türklük Araştırmaları Dergisi**, S.5, İstanbul, ss. 315-324.
- , “Kütahya”, **DiY.İ.A.**, C.XXVI, ss. 580-587.
- YILDIZ, Hakkı Dursun, (1983), “Kütahya'nın Tarihçesi”, **Atatürk'ün Doğumunun 100 Yılına Armağan**, İstanbul.
- YİNANÇ, M. Halil, “Ahmed Paşa”, **İ.A.**, C.I., ss.193-199.

DİZİN

- A**
- Abbasi, 51
 Abbasi Devleti, 51
 Afyon, 24, 43, 44, 49
 Alaeddin Keykubad, 23, 24, 25
 Alaiye, 43
 Alevi, 48
 Anadolu Beylerbeylikleri, 38
 Anadolu Beylikleri, 24, 26, 28, 31, 33, 34, 35, 164
 Anadolu Selçuklu Devleti, 22
 Anonim Selçukname, 25
 Ayniyat Defteri, 58
- B**
- Balıklı, 102
 Beglerbegi, 96, 117
 Birgi, 27
 Bizans kilisesi, 22
- C**
- Celâli, x, 47, 48, 49
 Cezayir, 37
- Ç**
- Çakırca, 44
 Çakırsakızı, 30
 Çal, 44
 Çavdar, 27, 30
 Çelebi Mehmed, 35, 52
- D**
- Dazkırı, 44
 Deli Hasan, x, 48, 49
 Denizli, 24, 26, 33, 44
 Dergâh-ı Mu‘allâm, 60, 63
 Devlet Hatun, 29, 30
 Divân-ı Hümâyün, v, x, 15, 51, 52, 53, 54, 55, 57, 128, 131, 163
 Dukas, 32, 42, 162
 Düvel-i Ecnebiye Defterleri, 54
- E**
- Edirne, 35, 41, 52
 Egrigöz, 128
 Emet, 30, 33
 Emir Çoban, 25, 26
 Erdel, 37
 Erzincan, 26
 Esop, 21
- F**
- Fatih Kanunnamesi, 38, 52
 Fatih Sultan Mehmed, 15, 42, 52
- G**
- gazi, 33, 37
 Gediz, 33, 44, 135
 Germiyan Bey, ix, 23, 24, 28, 31, 33
 Geyikler, 33, 44
 Gıyaseddin Keyhüsrev, 23
 Gököyük, 44

H

Hakkı Dursun Yıldız, 22
 Hersekzâde Ahmed, 45
 Hıdır Tepesi, 18
 Homa, 33, 44, 100, 103, 120, 136
 Hristiyanlar, 21
 Hüdavendigâr, 43

I

II. Gıyaseddin Mesud, 25
 II. Kılıç Arslan, 23
 II. Selim, 37, 47, 133, 136, 138

İ

İlhak, 34
 isyan, 46

K

Kadı, x, 35, 36, 41, 42
 Kanuni, 15, 37, 40, 42, 45, 46, 47, 52,
 133, 136, 138, 164
 Karahisar, 26, 27, 43, 44, 49, 67, 68, 70,
 71, 72, 75, 97, 101, 107, 109, 110,
 111, 121, 128, 132, 135
 Kaza, x, 41
 Kocaeli, 43, 63, 113
 Kolonoros, 22
 Konya, 22, 29, 32, 41, 45, 46, 47, 105,
 164
 Kotiaieion, 21
 Kubbealtı, 52

Kula, 27, 30, 31, 33, 44, 87, 108, 119,
 120, 121
 Kütahya, i, ii, iii, iv, v, vi, vii, ix, x, 15,
 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 26, 27, 28,
 30, 31, 32, 33, 35, 42, 43, 44, 45, 46,
 47, 48, 49, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66,
 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76,
 78, 80, 81, 82, 84, 85, 86, 87, 89, 91,
 92, 93, 94, 95, 96, 98, 99, 100, 101,
 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108,
 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115,
 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122,
 123, 124, 125, 127, 128, 131, 132,
 133, 134, 135, 136, 137, 138, 162,
 164, 165

Kütahya Kalesi, 18, 48

L

Ladik, 27

M

Malatya, 24
 Manisa, 44, 45, 46
 Manuel Komnenos, 23
 Mehmed Bey, ix, 26, 28, 32, 96, 133
 Mehmed Zeki Pakalın, 39
 Mısır, 36, 37, 40, 94
 Molla Fenari, 32
 Musa Çelebi, 32
 Mustafa Çetin Varlık, 18, 22, 43, 46

O

Olcaytu Han, 26

Ordu Mühimmesi, 56

Osmanlı, v, ix, x, xiii, 15, 19, 27, 30,
31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40,
41, 42, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 51, 52,
53, 54, 55, 56, 57, 58, 135, 137, 138,
161, 162, 163, 164, 165

Osmanlı Devleti, v, ix, x, 15, 33, 34, 36,
38, 40, 41, 42, 47, 48, 51, 52, 54, 55,
57, 58, 135, 137, 138, 162, 163, 164

R

Ruus Defteri, 54

S

Sahip Fahreddin, 25

Salyaneli Eyaletler, 37

Salyanesiz Eyaletler, 37

Sancak, x, 35, 39, 162

Sancak Beyi, x, 39

Saruhan, 31, 43, 81, 82

Selim, 15, 42, 45, 46, 47, 73, 82, 85,
109, 131

Simav, 27, 30, 33, 44, 68, 69, 91, 103,
109

Sivas, 26, 41, 45

Sokulluzade Hasan, 49

Sultan Veled, 27

Sultanönü, 43

Süleyman, ix, 22, 26, 28, 29, 30, 31, 32,
36, 37, 40, 42, 45, 46, 63, 64, 104,
113, 114, 118, 120, 121, 128, 133,
134, 135, 136, 138, 164

T

Tahvil Defteri, 54

Tavil, 49

Tokat, 49

Topkapı Sarayı, 52

Y

Yavuz Sultan Selim, 36

Yularkaptı, 49

Yunan, 21

Yurtluk-Ocaklık Sancaklar, 40